

KOMÁROMI JÁNOS

AZ
ELVÁLT FELESÉG

A
GENIUS KÖNYVKIADÓ RT. KIADÁSA
BUDAPEST

Copyright by Genius, Budapest.

Kunossy rt Budapest.

I.

Egy késő-októberi éjszakán egyedül szálltam fel a személyvonatra, melynek az Alföld felé kellett indulnia. Úgy tizenegy óra körül.

Amikor — apró táskával a kezemben — elhaladtam volna a fülkék során, üresen találtam a kocsit. Csupán az utolsó-előtti szakaszban bukkantam rá egy fiatal párra. A fiú lehetett közel a harminchoz, a leány alig húsz. Jegygyűrűt viseltek mindenketten s minden pillanatban szerelmes szemmel néztek össze. Valószínű volt, hogy a leány vidékre ment valakihez, a nagyanyához talán, akit a nyár óta nem látott és mivel más kísérő nem akadt, a szülők kénytelenek voltak beletörödni, hogy a vőlegény menjen vele s viselje gondját a hosszú úton. Most itt ültek, szorosan egymás mellett.

Rajtuk kívül senkit nem találtam sem a folyosón, sem a fülkében. Egy pillantást vetettem még reájuk s benyítottam a legutolsó szakaszba.

Ott aztán elhelyezkedtem úgy-ahogyan.

Szeretek vonaton menni egymagamban s különösen így késő őszben. A kormos felhők tömkelege alól nem gágoknak már le a vadludak sem, pásztorok és szegénylegények melegebb mellé húzódtak a Hortobágyon s mialatt ismeretlen irányba zakatol velünk a vonat és a fülke mennyezetén a homályon csak alig bir átverni az olajmécs, a magános utas végigdűl a fülke heverőjén, ám aludni nem tud, mert régi emlékei zsongják körül, amelyektől elnehezül a szíve.

Megy a vonat, megy az éjszakában, megáll valamely ismeretlen állomáson, valaki elkiáltja odalent az állomás nevét, akkor hosszút sikít a mozdony, megdöccen a vonat és visz-visz tovább, az ismeretlenbe. Mi pedig feksünk a fülke heverőjén s arról álmodozunk, hogy talán már a legközelebbi héten teljesedni fognak rég-takargatott vágyaink.

Most is egyedül voltam.

Alig két-három perc lehetett az indulásig, mikor egy fiatalembert pattant föl a kocsinkba, végigment a folyosón, bekukkantott valamennyi fülkébe, később visszafelé jött s megállt, pontosan az én szakaszom ajtaja előtt. De nem lépett be, hanem háttal fordult az ajtónak s nadrágzsebre vágott két kézzel kihívón tekintett ki a kocsi ablakán.

Szemügyre vettem.

Nem volt még több huszonhat esztendősnél, kalap nélkül szállt föl, sportruha feszült rajta s jóképűen, kissé szemtelenül nézett el maga körül a világban. Mint az olyan fiatalembert, aki előbb lányos-házban talált elmulatni keveset valamelyik pesti családnál, ahol alighanem megtetszett neki a ház kisasszonya és most azt hitte magáról, hogy övé a világ. Jólesett látni ezt a kihívó tartású fiatal legényt.

A vonat hosszút visított váratlanul, a mozdony rántott rajta egyet, a kocsik egymáshoz verődtek s megindultak lassú döögéssel. A lokomotivnak Kecskemét irányába kellett átfürnia magát a sötétségen.

Abban a pillanatban a fiatalembert dúdolni kezdett a folyosón. Fesztenél, nem törődve senkivel és semmivel, a kerekek ritmusára:

*Semmi babám, semmi,
Így kell annak lenni,
Mindenfélé szerelemnek
Sef, vége szokott lenni...*

Attól fogva ezt a dalocskát fújta egyvégben, csak nem hajnalig, mialatt a vonatban zsongó fejjel álmodozott a kevés utasnép.

Egy darabig odafigyelem reá s magamban megirigyeltem imponáló fesztelenségét. Később, két-három szünetre, kiléptem a folyosóról: a fiatalembert meg sem mozdult, mikor a háta megett csúsztam el. Nem volt kíváncsi senkire, ahelyett zavartalanul s diszkrét félhangon biztatta a rózsáját, hogy törődjön bele, mert válással végződik minden szerelem. Ezen már nem lehet segíteni.

Végighaladtam mégegyszer a folyosón, hogy nem íaláiók-e valaki ismerőst? Ilyen árva éjszakában, amikor aludni úgysem tudunk, jólesik elbeszélgetni egy-egy megértő útitárral. Régi dolgokról persze, amelyektől továbbtávolodunk minden elszálló nappal. De végig-végig üres volt a kocsi. A jegyesek, a szélső-előtti szakaszban, még mindig mosolyogtak egymásra. A vőlegény cigarettára gyűjtött éppen s tárcáját oda-tartotta a menyasszony elé, aki elfintorította kedvesen a száját. Hallottam félig, amint tiltakozva tette hozzá:

- Nem szabad ... Nem illik...,
- De ha én akarom! — erősködött a vőlegény.
- A leány a fejét rázta:
- Nem! Nem!

Azalatt pedig már vagy tizenötödször ismételte ugyanazt a kis dalt a kihívó tartású fiatalembert, aki egy fülkével odébb állt a folyosón.

—Visszamentem a szakaszomba s másodszor is vé-gigdültem a kocsipárnákon. Hanyattfeküdtem, az alig-sercegő mécsesre bámultam föl, de nem voltak gondolataim.

A vonat lassítani kezdett s néhány pillanatra meg-állt. A kőbányai alsópályaudvaron lehettünk.

A külső ajtót, mely legközelebb esett a fülkémhez, egyszerre csak fölvágta valaki s pillanattal később

egy fiatalabb ember tünt fel a folyosón. Nem keresték sokat, ahelyett egyenesen a szakaszomba lépett be s ami ma már csaknem ismeretlen fogalom együvészorult idegenek között, üdvözölt:

—Jóestét!

—Adjonisten! — s féligr fölemelkedtem a helyemről.

Ismeretlen útitársam udvariaskodva intett:

—Tessék csak, kérem, abszolút kényelemben maradni! Különben bocsánat, — tette hozzá enyhe zavarral, — nem is kérdeztem, nem leszek-e alkalmatlan? A világért sem akarok a terhére lenni senkinek...

—Ó kérem, kérem, — mondta mentegetődzve, — szó sincs róla.

A közepes-termetnél jóval magasabb, választékosan öltözött, izmos embernek tetszett. Mert a súlyos utazótáskáját félkézzel lókte föl a fülke poggyásztartójába. Úgy szemre nem igen volt még több harmincnégy esztendősnél, igen rokonszenves, borotvált arccal, apróra-nyírt fejjel. Gondoltam, hogy mellesleg vagy attól lesz, vagy valami olyan a foglalkozása, amely velejár a férfiasabb tulajdonságokkal.

A poggyásztartó hálójára tette föl a puha kalapját, leült szemközt s cigarettára gyűjtött. Majd a döögésnek-lendült vonatból kitekintett félpillanatra az ablakon, hol árnyékok borzongtak a hűvös setében s aztán visszanézett reám. S váratlanul azt kérdezte a világ legtermészetesebb hangján:

—Messzire utazik?

—A Tiszántúlra, — mondta neki készségesen. — Félegyházán át kell majd szállnom s onnét keletnek megyek tovább, egy nyugodt városkába. Van ott egy barátom, aki hónapok óta sürget már, hogy látogassam meg visszavonultságában. Igen magánosan él, mert az utolsó tizenöt év tapasztalatai annyira elkeserítették, hogy valósággal fakir-életre adta magát. Különben magam is egyedül szoktam utazni jórészt...

Az ismeretlen útitárs közbeból intott:

- Ma sok ember érzi magát elhagyottnak.
Nem tartottam illőnek a faggatódzást, ő pedig
nem folytatta. Mindössze annyit kérdeztem, inkább
megszokásból:
- És ön meddig utazik?
- Én, uram, — és tenyerét végighúzta apróra-
nyirt haján. — Magam sem tudom.

Egyszerre fölfogyeltem.

Mert megütött a gyanú, hogy ismét egy olyan útitárs vetődött elém, akinek érdekes mondanivalója akad esetleg a számomra. Az ismeretlen ember pillanatra maga elé nézett, aztán egy dunatiszaközi város nevét említette meg olyannak, ahol ki fog szállni. Nem lehetetlen azonban, hogy az állomáson gondol majd egyet s a hajnali vonattal visszautazik Budapestnek.

— Mert igen sehogysem vagyok én, uram, — tette hozzá egy felszakadt sóhajtással.

Értetlen arccal nézhettem reá. Mert sejtelmem nem volt, mire célozhat. Ezt észrevehette rajtam ő is, tehát megjegyezte, mintegy felvilágosításul:

— Tudnillik válófélben lennék az én egyetlen kis feleségemtől. Azazhogy a pert még egyikünk sem kezdte meg, ahelyett mindegyikünk a másik lépésére vár remegve. KülönÖs-egy história ez, uram!

Hirtelen fölelemkedtem az ülésben, kezet nyújtottam neki s bemutatkoztam, ő is megmondta a nevét, miután megjegyezte, hogy tudja, ki vagyok. Majd így szólt:

— Ha érdekli, szívesen elmondom, miről van szó.
Hosszú az éjszaka s négy órám van a megérkezésig.
Addig a végére jutok talán.

— Szívesen hallgatom, — feletem némi elfogódottsággal, — s hálás vagyok érte. Legalább nem unatkozik az ember a csiga-uton s olyan történetnek lehetek fültanúja esetleg, amelyet érdemes lcsz föl-jegyezni mások okulására...

— Mindenesetre, uram, — bólintott rá fölcsillant szemmel. — Az én történetem, úgy gondolom, legroszszabb esetben is tanulságos. Ezt a tanulságot körülbelül így lehetne kivonatolni: »Miért élnek boldog-talanul a mai fiatal házasok?«

Önkénytelenül a heverőre dültünk le mind a ketten. A behúzott ajtó előtt még mindig ott állt a kihívó magatartású fiatalembert, zsebremélyesztett kézzel, kap lap nélkül, hányivetin s még mindig ugyanazt a dílocskát dúdolta annyi önérzettel, hogy szinte sérтette az embert.

Miután elhelyezkedtünk s cigarettára gyűjtöttünk, útitársam beszélni kezdett.

II.

Legelején kezdem: a tavalyi június hónappal.

Tavaly júniusban, valamivel pünkösd után, Pápa felől jöttem az esti gyorsvonattal Budapest felé. Rokoni látogatóban jártam ja Dunántúl egy falujában s éppen azon voltam, hogy új állásomat fogom betölteni.

Hogy azonban minden megérthessen, alapos kitérőt kell tennem.

Vagy másfél évvel előbb segédtiszt voltam még az egyik dunántúli uradalomban. De mert nem tudtam összeférni a tiszttartóval, aki a kelleténél feltűnőbb mértékben hordta magasra az orrát, egy napon bucsut mondtam a kapufélfának. Meggondolatlanság volt pedig, mert abban az esztendőben olyan állapotok tomboltak Magyarországon, hogy leszerelt kapitányok, akik szemrebbenes nélkül rohanták meg valamikor a gorlicei orosz sáncokat s blúzuk balfele szinte leszakadt a kitüntetések súlya alatt, reménytelenül könyörögtek egy-egy utcaseprői állásért.

Otthagytam hát a segédtiszséget s egyelőre hazamentem, Nógrád leghátsó zugába, amely betüszerint véve is az Isten háta mögé került. Szüleim nem éltek már s apró birtokunkon a húgom gazdálkodott, aki négyéves fiatalasszony ezidőszerint. Az édesanyáról reám-maradt birtokrészét nekiadtam egyszersmindkorra: nekem más terveim voltak s a húsz holdacs-kámmal úgysem kezdhettem volna sokat. Férjének is volt valamije s ketten összerakván a keveset, megéltek háborítatlanul, egymás szeretetében.

Itt húztam meg magamat, ebben a félreeső nőgrádi sarokban. Egyelőre fogalmam nem volt, hol néztek szerencsém után a hivatalkereső embereknek ebben a legszörnyűbb tülekedésében?

Mert az úgynevezett frontnemzedékhez tartozom, amelynél elriasztóbb jövőjű fiatalok nem akadt még egy másik, ami óta csak emberek vannak a földön.

Engemet is felkapott az általános mozgósítás és attól fogva sodort a földi-fergeteg, mint falevelet a szél. Húszszestendős voltam, mikor a kishúgom könyves szemmel virágözött fel a katonasípkámat és amire ordas-szívvel hazáigvergődtem megint, csaknem betölöttettem a huszonötöt s apám-anyám nem élt többet. Attól fogva éveket húztam ki a régi hajlékban a kis gazdaságban pepecselve s késő éjszakákon át a könyvek fölé görnyedve, mert a háború másodéves tanulmányaimból repített ki a csataterekre. Tanulgattam hát, hogy megszerezzem utólag, amit pótolnom igen keservesnek ígérkezett. Észrevétlenül tulestem valamennyi vizsgámon, de akkor még szörnyűbb probléma meredt elém: mihez kezdjek hát?

Mert az özönvíz óta nem élt még egy olyan szerencsétlen nemzedék, mint az a magyar, amelyik a világháborút verekedte végig. Amikor még minden nap ki kellett állni a halál elé, mindenek igértek, ha békét kötünk egyszer: állást, nyugalmat, jobb sorsot. Amikor aztán összeroppant fölöttünk az ég, a legbrutálisabban vertek köztük szét. Régi hivatalukat (már akinek volt ilyen a háború előtt) olyanokkal töltötték be erre az időre, akik ötvenegy hónapon át szakadatlanul aszpirinnel táplálkoztak, hogy a legközelebbi sorozáson be ne rántsa őket valahogy a főorvos, azoknak pedig, akik elmaradt tanulmányaikkal kezdték volna továbbveszkődni, semmi kilátásuk nem lehetett, hogy valami piszlicsár-állást kaparinthassanak maguk alá. Mert az öregek, kik a háború alatt belerekedtek a fiatalok tüzelésébe, hogy csak siesse-

nek ki és haljanak meg minél-előbb, görcsbemérülve kapaszkodtak pozíciókba s véd- és dacszövetségbe állva össze, az Istennek sem akartak tágítani! Pedig akkorára rég megértek a nyugdíjra, mert a szakálluk olyan zöld volt már, mint gorgonzola-sajtban a penész.

Jöttek azonban egyéb szörnyűségek is!

A régi ország négy sarkából a Dunatiszaközére szakadtak a menekültek, akik kenyерet kértek minden. S ami ezután következett, olyan az, mintha az Apokalipszisről olvasnánk. A menekülteket ugyanis, kiket »a nemzet gerince« becenéven illettek addig, a legkomiszabb meglepetés érte. Ez a nemzetréteg fiait a háborúnak, kis tőkéjét a hadikölcsönnek dobta oda. Miután vére és pénze nem volt többet, az országot megszállt új urak forgatták ki őket családi fészkeikból s ez a szerencsétlen magyar középosztály ekkor a megmaradt magyar területekre indult el vándorbotjával s azzal a szentséges naivsággal, hogy itt legalább enni adnak neki. Hát adtak is neki olyat, mint a juhászlegény a füles fejére! Az akkori kormány úgy szétvágott köztük a B-listás bunkóval, hogy drasztikus élvezet volt látni. S ekkor olyan összevisszakaravánok kezdték előzönleni a kis Magyarországot, hogy az ember szívdobogásba esett: mi lesz ebből? Leszerelt huszártisztek a ferdére-dült csizmájukban, B-listára hajított egykor hivatalnokok mandzsettaszerüen zörgő gallérjaikban, félig vagy sehogysem végzett diákok fenyegető magatartással koldultak házról-házra valamilyen alkalmaztatásért... Legijesztőbb, hogy ezek a karavánok ma is tartanak, sót napról - napra nőnek... Az Isten tudja csak, mi lesz ebből egy napon?

Ilyen esztendők szálltak el körülöttem, mialatt a vizsgámmal bíbelődtem. Vége lett egyszer ennek is. És amire kikaptam a gazdász-oklevelet, arra sóhajtottam föl, hogy betöltöttem harmincadik esztendőmet.

Abban az időben történt, hogy húgom kezét megkérte egy fronttársam, a negyedik faluba való olyan kisbirtokos, amilyennek számítottam magam is. És ugyanakkor, valami csoda folytán, álláshoz jutottam az egyik dunántúli uradalomban.

Az esküvő után a kis birtok rámeső részét készséges szívvel engedtem át a hugocskámnak, aki legközelebb esett hozzáim az egész világból. Aztán elbúcsúztam tőle, el újdonsült sógoromtól s egy reggelen vonatra ülve, nekivágtam az új életnek.

Két esztendeig sikerült kibírnom.

Említettem már előbb, hogy bármennyire megértő természetű ember vagyok is, nem tudtam kijönni a tiszttartómmal. Ez a két esztendő különben sem tartozik mindahhoz, amit el akarok mondani a mai éjszakán.

Másfélével ezelőtt tehát újból visszakerültem a húgom házába. Ám ezúttal nem sokáig maradtam otthon.

Mert valami két hónap múlva Pesten jártam s ott összebotlottam véletlenül egy volt gazdász-osztálytársammal, akinek Kecskeméten volt két tanyája, megfelelő birtokrésszel. A találkozás örömére beültünk az Emke-kávéházba s éjfélutánig maradtunk együtt. Volt miről beszélgetni mai hányódásunkban! Ezen az éjszakán előkerült persze az én dolgom is és a barátom, miután hirtelen elgondolkozott kissé, fölnézett reám s a vállamra csapott. Mint aki megtalálta az elképzelhető egyetlen megoldást:

—Megvan, pajtás!

—Mi van meg? — tekintettem reá érteletlenül.

Barátom komolyan intézte hozzáim a szót:

— Le fogsz jönni hozzánk, illetve egy városunkbeli birtokoshoz. Ép a minap panaszcodott nekem, hogy nem tud megfelelő fiatal úriembert kapni, akire nyugodtan rábízhatná gazdaságát, ömaga egyetemet végzett ur, de nem igen bíbelődhettik a dolgokkal.

Semmi körülmények között sem ér reá...

—S miért nem ér rá?

—Azért, pajtás, mert valami nagy tudományos munkán tőri a fejét esztendők óta. Úgy beszélik mindenfelé, hogyha alapvető müve nyomtatásban jelenik meg egyszer, konsternációt fog kelteni s az összes tudósok olyat ugranak tőle, mint a szöcskék. Azt fogja bebizonyítani benne, hogy a magyarok és a szumirok a legközelebbi atyafiak s ezzel a konklúziójával halomra dönt minden eddigi ellentétes okvetlenkedést...

Megegyezünk, hogy Ő majd előkészíti utamat odalent s éjfél után azzal váltunk el, hogy: viszontlátsra őnáluk!

S a barátom nem feledkezett meg rólam. Mert negyednapra levelet kaptam az állítólagos szumirkutató földbirtokostól. Nyomban válaszoltam s biztosítottam készséggel, hogyha én veszem át egyszer birtokán a vezetést, akár élete végéig is zavartalanul eltöprenghet a szumiroknak nemzetünkhoz való vérségi kapcsolatain. Két-három levélváltás következett még ezután s akkorára megegyezünk nagyjából. Olyan világban, amikor nyugalmazott tábornokok karavános-tul csaptak fel könyvügynököknek, nem válogathattam sokat.

Érkezésem időpontját is megírtam már neki, de mert addig öt napom maradt még, elhatároztam, hogy Pestről kiugrót csinálok s meglátogatom édesanyám nővérét, aki a Dunántúl lakott és akit a háború kitörése esztendejében láttam utoljára. És így történt, hogy négy nappal később, miután a közbeeső időt a nagynéném házában töltöttem el, a gyorsvonatra ültem föl Pápán.

Tavalym volt ez, egy júniusi estén.

A kocsiban egy olyan fülkébe találtam benyitani, amelyikben két nő ült mindössze. Az egyik az ajtó mellett hátradülve kényelmesen, lábait átvetve egy-

máson s illatos cigarettából füstkarikákat eredtett. Megállapítottam nyomban, hogy valami unatkozó grófkisasszony lehet, aki pártában tallált maradni. Ez azonban nem érinti érzékenyebben.

A másik leány az ablaknál ült. Első tekintetre sokkal fiatalabbrak látszott s a feltámasztott fülkeasztalka fölé hajolt kecsesen. Keresztrejtvényt fejtett. Ahogy benyitottam, egy villanásra fölhajolt, átsiklott felettem a szürkéskék szemével s újból a rejtvény fölé hajolt vissza. Azontúl nem is hederített reám.

Helyet foglaltam, szemközt vélle. Es mivel a térünk csáknem egymást érte, jól megfigyelhettem.

Csinos arca volt, kissé olyan szabálytalan, ami az első pillanatban rögtön lefogja a férfit. Takaros kontyba volt fölszedve a haja, kissé kivágott mellén ritkaszép aranylánc s formás lakkcipő az apró lábán. Ei-elnéztem jóleső érzéssel s aközben megütött a gondolat: honnét jön így egymagában s ugyan hol fog kiszálni egyszer? Lehetett huszonnégy esztendős.

Ez a leány lett négy hónap múlva a feleségem.

A korosabb grófkisasszony (mert az lehetett csak!) Győrben kiszállt, miután előbb egy aranyozott-végü vastag cigarettára füstölt rá, példátlan fesztelenséggel. Ketten maradtunk a fülkében.

Rohant tovább a vonat s a leány még mindig nem nézett föl. Olykor-olykor mintha ideges remegés borzongatta volna meg s ilyenkor összeharapta keskeny száját. Egyszer aztán megszólalt...

Ez pedig így történt.

Elhagytuk már az ácsi állomást s a megszállt Komárom tornyai futottak elénk szélsebesen. Azon a tájon jártunk, ahol 1849 nyarán, amikor már roska-dozóban volt az égbolt, négyezer huszáját vitte rohamra Görgey fővezér. Éppen fel akartam állni, hogy egy pillantást vessek a nevezetes tájékra, amikor cseruzája fokát az asztalkához koccantotta a leány s

rámnézett és megszólalt. Azazhogy inkább kiáltott, szinte könyörögve:

— Az Istenért, mondja meg már, mi az: első betűje »z«, az utolsóelőtti »v«, hat betűből áll s a Tisza jobbparti mellékfolyója?

—Zagyva, — mondta rá akaratlan mosollyal. Feledhetetlenül biccentett felém:

—Nagyon hálás vagyok ... Igazán köszönöm ... Nem-egyszer tapasztaltam addig is, hogy a nők képtelenül könnyű dolgokon szoktak megakadni minden esetben s olykor szinte kétségbeesnek, mint ez a leány is itt előtttem, mielőtt megnyugtattam volna, hogy csak a Zagyról lehet szó.

Attól fogva elgyönyörködtem egyideig makacs kínlódásában.

Finom szépség volt, idegesen meg-megremegő. Ketten voltunk csak, odakint éjszakára-hajló opálszíne az ég aljának, de csillag még nem jött fel. Ott ült szemközt velem s a keresztrejtvényt az elhanyatló külső világosságnak tartotta kissé. Aközben, amennyire megfigyelhettem, összehúzott szemmel törte magát a rejtvény labirintusain. De nem ment, sehogysem ment! Egyszer csak összeremegett s fájdalmas hangon emelte rám a szemet:

—Istenem, megint megakadtam!

—Segítsek talán?

Rából intott:

— Ó, nagyon-nagyon hálás lennék magának...

Attól fogva kettesben bogozgattuk a rejtvényt. De legalább ment. S közbe-közbe mosolyognom kellett magamban ezen a makacskodó leányon. Mert makacsnak kellett lennie. Hiszen az első pillanatban láttam, hogy egészen kezdő a keresztrejtvényben, de azért konokul kötötte magát, hogy a végére fog jutni. Meghatott ez a csakazértis, mint ahogy mindig elfogódott leszek, valahányszor asszonyok és leányok riasztó erőlködését látom, hogy az Istenért, csak

valahogy el ne maradjanak megettünk! Mert érzik jól, mennyivel gyöngébbek nálunk, férfiaknál, de nem volt még eset reá, hogy ezt a gyengeségüket csak egyszer is beismerték volna. Azértse! Ellenkezőleg: összeszorított szájjal s ökölbefogott kézzel igyekszenek fölibénk-kerekedni... Én minden esetben győzni hagyom őket s talán ezért is van, hogy alig-tapasztalt bizalmat tanúsítanak irántam asszonyok és leányok.

Mire végére értünk volna a keresztrejtvénynek, a fülkében kigyúlt a villany. Felsőgalla körül jártunk valahol. A leány, akinek még mindig nem mondtam meg, ki vagyok, mivel hasonló vasúti-ismerkedés esetén a búcsúzás percéig szoktuk halasztgatni a bemutatkozást, ujjait végighúzta a halántékán:

— Nem volt könnyű, de mégis megfejtettem...
Úgy-e?

Ez az »úgy-e« arra vonatkozott, hogy egyedül és kizárában az övé minden érdem oroszlánrésze s most az én megerősítésemet várta hozzá. Miért ne tettem volna meg? Félóraval előbb örök háláját helyezte még kilátásba, ha a segítségére leszek: félóra múlva megfeledkezett mindenről. Mivel pedig láttam a szemből, hogy okvetlenül ki akarja csikarni belőlem az elismerő nyilatkozatot, készséggel mondtam rá:

— Amit maga produkált, valóban csodálattal tölt el. Egyik-másik helyen szinte meghökkentett...

Hirtelen azt hittem, gúnyolódásnak veszi szavaimat. Ő, nem! Biccentett felém, ezúttal már hálásan:

— Köszönöm... Igazán köszönöm...

Aztán belemelegedtünk s szót szó követett. Akaratlanul is elmondta, hogy Grácból igyekszik a szüleinhez, hogy egyetlen leány s Pesten csak annyi ideig marad, míg átmehet a nyugatira s felszállhat a Szeged felé induló éjjeli vonatra. Édesapja várni fogja az állomáson s lesz öröm, mert négy hónapja nem

látták egymást... Úgy vettem ki, hogy valamelyik tiszántúli városkába igyekszik.

Rosszulesett, amikor arra gondoltam, hogy rövidesen el kell válnunk s talán soha többé, nem fogom látni az életben. Mert egész életünk csupa válás, ami mindig fáj. Átzúgott már a gyors a Duna hídján s negyedóra műlva besiklott velünk a keleti pályaudvar bolthajtása alá. Lekaptam az utazótáskáját, de tiltakozni próbált:

—Ne, ne! Majd átadom a hordárnak!

—Engedje meg, — hajoltam meg előtte, — hogy ezúttal én lehessek a hordárja! Kitüntetésnek veszem.

Felmosolygott, kissé félszegen:

— Ha okvetlenül ragaszkodik hozzá, nem bánom ...

Vonatja indulóban lehetett körülbelül s csak annyi időnk maradt jóformán, hogy fölsegítettem egy autótaxiba, egy lendülettel a soffőr mellé lendítettem fel a bőröndjét, arra a magamét s hozzá akartam szállni, a hátsó-ülésbe. A leány állt még a nyitott kocsiban s csodálkozva nézett reám. Akkor végül észbe-kaptam s bemutatkoztam neki. Kezet nyújtott, némi óvatossággal s ő is megmondta a névét. A kocsik, autók és villamosok zúgásán át azonban csak a kesztnevét hallottam:

»Katinka«.

Szó nélkül felugrottam s hozzáültem. De mert nem igen lehetett kedvére a vállalkozásom (láttam a pillantásán), mentegetőzve tettem hozzá:

—Meg kell engednie, hogy elkísérjem a nyugatiig. Tizenkét percünk van minden össze s talán nem veszi rossz néven, ha segítségére leszek a jegyváltásnál ...

—Ô, „az nagyon jó lesz, — mondta kis elfogódottsággal.

De mintha üres udvariasságból mondta volna csak, mert a nyugati pályaudvarig nem szolt többé egyetlen szót. Még azt sem vette észre, hogy én fizettem ki a sofőrt s engedelmesen várt a csarnokban a poggyászaink mellett, amig megváltottam a jegyét. Akkor felkaptam a súlyos bőröndöt, átsiettünk a várótermen, fölsegítettem az egyik másodosztályú kocsiba, a fülkében elhelyeztem az utazótáskáját s mivel senki más nem ült a szakaszban, megkérdeztem tőle:

— Szabad-e hinnem, hogy látni fogom meg?

Szinte hadarva mondta el, hová utazom majd másnap délután. A leány mosolygott már s némi gondolkodás után és némi kitérővel annyit mondott:

— Mindig hinnünk kell... Mégegyszer köszönöm, hogy segítségemre volt...

Kezetfogtunk s amilyen gyorsan csak lehetett, futottam tőle. A peronról akaratlanul visszanéztem még s ott láttam ekkor a leányt a kocsi nyitott ajtajában. Integetett utánam s mintha azt kiáltotta volna:

— A viszontlátásra!

A viszontlátásban most már magam is reménykedni kezdtem. Hiszen azért árultam el neki a bucsúzásnál pontos leendő címemet s azért menekültem tőle a képzelhető-leggyorsabban, mert nemcsupán a taxit, hanem a jegyét is én fizettem ki s erről az összegről a leány, akinek csak a keresztnévét tudtam eddig, megfeledkezett a kapkodásban. Amire észrevesszi magát, én árkon-bokron s láttávolon tul leszek már. Neki persze első dolga lesz, hogy megadott címemre postán feladhatja a pénzt és így mégis meg fogom tudni, mi a neve s hol lakik? Ha azonban arra gondoltam, hogy időközben el találja felejteni a nevemet, éreztem, hogy mély levertség fog el...

Majd elválik két-három napon belül!

Másnap délelőtt elintéztem néhány aprócseprő dol-

gomat s eleget tettem ama megbízásoknak is, melyeket sógorom kötött különösen a lelkemre, mielőtt útnak vágtam volna a kishúgom házából. Valamivel ebéd után gyorsvonatra ültem föl a nyugati pályaudvaron s kétőrei vágatás után kiszálltam ama bizonyos alföldi város állomásán.

Senki sem várt. De úgyis hiába jöttek volna ki elém, mert nem ismertek.

A hordár utánamhozta poggyászomat s a fiakerosznak megadtam a Horváth-ház címét. Ez volt leendő gazdám neve.

A kocsi, némi kerülővel, elzörgött az állomás mögötti park mentében, melynek fái közül takaros és karcsú épület villant elő egy pillanatra. Megtudtam a kocsistól, hogy a városi múzeum az ottan, ahol is régi csontvázak láthatók a többi között. E csontvázakat a múzeum szélestudomány igazgatója szokta kiemelni a földből, mindenfelé a határban. S megcsóválta fejét a kocsis:

— Furcsa-egy foglalkozás ez, uram. Nem is érti az ember, mi a csudától jó, hogy mindig háborgatják a meghótt lelkeket...

Végigdöögünk az egyik csinos és kissé keskeny uccán, mely keramitkockával volt kirakva. S félperc múlva elénktáruult a város főtere.

Sok alföldi helyet bejártam fiatalabb éveimben, de annyira egy sem kapott meg, mint ez a főter!

Három széléről három torony rohant föl a júniusi kék mennyboltnak: oldalt a református, melynek vakolata némi ódon jelleget kölcsönözött a puritán falaknak, háttal neki egy alacsonyabb templom, melynek hovatartozását hirtelen nem tudtam megállapítani s szemközt, a tér túlsó szegletéből, a katolikusok körerkéyes tornya nyúlt ki sudárban a magasságnak, mint egy szárnyaló himnusz. Ilyen körerkélyek csak az Alföldön láthatók, minden negyedrában őr lép

ki az erkélyre, s füllel hallható bizonyoságtételéül annak, hogy valóban vigyáz a tűzveszélyre, beleludál tülkébe, ez a tülökhang bánatosan száll el a város felett s pillanatnyi csend támad utána... Balról, a tér szemközt való sarkában a Beretvás-kávéház, melynek ernyőzött terraszán néhány fiatalembert vitázgattat fesztelelnél s átvetett lábbal dülve hátra a székben, odébb a kálvinisták kollégiumának piros cseréptetőzete szinte égett a lihegő napözönben s mindenjárt a katolikus templom mellett, a tér középvonalába beépítve, a nagyszerű magyar stílben emelt városháza pompázott. És szemközt a városházával ott lelkesített most is a német ármány ellen ama királyverő zempléni fiskális bronzalakja, akinek hangjára ezen a vidéken magyarok ezrei ragadtak kaszát, hogy meghaljanak a szorongatott szabadság védelmében.

Néhány piaci-árus sátra tétlenkedett a tér közepeén s az egyik mellékutca sarkában, tanyai kordé elé fogva, *egy csacci búsult lankadta*« *lógó* füllel.

Akkorára elhaladtunk a katolikus templom mellett s egy jobboldali mellékutcába fordulva, hirtelen megállt a kocsi az utca túlsó sarokrészében. Egy sárgára meszelt ház előtt.

L-betű alakja volt s amennyire megállapíthattam hamarjában, súlyos épületnek kellett lennie, kissé benyomva a földbe. Leugrottam s a kapunál megrántottam a csengő forgóját. Két-három percig várakozhattam, amikor megfordult a kulcs a rozsdás zárban s egy szolgalegény-külsejű fiatalembert dugta ki rajta óvatosan a fejét. Rászoltam:

— Vigye be a táskám!

Riadt tekintetéből észrevettem, hogy alighanem szigorú utasítása volt: előzetes bejelentés nélkül senkit nem bocsátani be az udvarba. Határozott föllépésem azonban megzavarhatta, mert szó nélkül engedelmeskedett. Kifizettem a kocsist s beléptem a kaput.

Téres udvaron találtam magamat, melynek hátában néhány elhagyott gazdasági épület gurnyasztott, a középen szívattyúskút s a ház boltozatos tornáca előtt néhány poros ecetfa kókadozott. Mintha északibb tájakra vágytak volna el innét. Megfoghatatlan, hogy valahányszor alföldi fák előtt áll meg az ember, minden lehangoltság veri le a lábáról!

A boltíves tornác közepén verandárész ugrott ki s vadszöllő borult reá, a tetőig. E veranda lépcsőinek indultam s odaszóltam a szolgalegénynek:

—Itthon van a nagyságos úr?

—Igenis, kérem, — válaszolt lihegve a súlyos poggyász alatt, — a tekintetes ur a szobájába van. Majd megmutatom. Erre tessék menni, balkéznek!

Balrafordultam hát a tornácon, egy félíng-nyitott ajtó felé, mely mögül szóváltás vert ki. Már az ajtóban álltam, mikor ez a két szó csattant ki belülről: »nemzeti erkölcs«.

Kopogtattam s óvatosan beléptem. A szoba közepén egy közepestkoru, megtermett úriasszony állt, az íróasztalnak támaszkodva pedig egy szomorúszerű, szórakozott tekintetű úriember pillantott felém. Lehetett úgy negyvennyolc esztendős és a ruha csak fityeggett rajta. Az volt az érzésem, hogy összekaphattak valamin, vagy legalábbis éles vitájuk lehetett, mert zavart csend állt be. Értelmetlenül néztek reám mind a ketten, mint a legrosszabb pillanatban betolakodott kellemetlen idegenre.

Meghajtottam magamat, az asszonyhoz léptem, kezet csókoltam neki s bemutatkoztam:

—Fehér László vagyok, nagyságos asszonyom...

—Á, az új segédtisztünk! — kiáltott közbe láttható örömmel az asszony. — Isten hozta! Isten hozta! Igazán a legjobbkor jött, mert azt hittem már, hogy fejemre szakad a ház! Éppen a szöllőbe készülünk ki a nyárra, a gazdaságban minden hever, az uram-

nak pedig ennyi hasznát sem tudom venni négy év óta! — s a körmekekéjét mutatta. — Jaj, az a szumir-kérdés, hogy verte volna meg az Isten!

Férje nem szolt semmit, minden össze fáradtan legyintett egyet. Mint akit úgysem tudnak megérteni.

Az asszony márás bizalommal vett körül:

— Éppen arról beszéltem az imént, hová vesztek a mi régi erkölceink! A fiuk bozontosán járnak, mintha mindegyik egy világhírű zongoraművész lenne, ami szerencse még. Mert egyébként nem lehetne megkülönböztetni tőlük a leányainkat. Gyönyörű kisasszonyok, mindenhatom: nyakuknál, füлüknél kisfiúsán nyiratják a hajukat... Hová lettek a finom kis konty ok? Hová szemérmes viseletünk s nemzeti táncaink? Azt hiszem, közeledik az utolsó-itélet napja... No és maga mit szól mindezekhez?

S úgy nézett reám, kissé sunyin Összehúzott szemmel, hogy megéreztem: itt a pillanat, amely jobbra vagy balra dönti el legközelebbi sorsomat. S anélküл, hogy megvárakoztattam volna, meghajtottam magamat könnyedén s annyit mondtam óvatosan:

— Aláírom nagyságos asszonyom minden szavát. És ha szabad lenne egy megjegyzést tennem...

— Itt nyugodtan beszélhet, — biztatott az asszony. — No, mi az, fiam?

Szerényen válaszoltam:

—... ha szabad lenne egy megjegyzést tennem, kijelentem teljes őszinteséggel, hogy a mai lányok közül nem tudnék választani olyan-egyet, aki feleségül mernék venni...

— Ez az, fiam! — s a kezét nyújtotta hálásan felcsillámló szemmel. — Örülök, hogy ilyen fiatalembert került a házunkhoz. De talán harapna valamit, mert biztosan megéhezett az úton. Azonnal uzsonnához terítettek a tornácon, aztán beszélünk egyről-másról, fiam! Te pedig ne lógasd a fejet, hanem szórakoztasd

kicsit fiatal barátunkat! Úgyis elég dolga lesz azon-túl szegénynek... Mindjárt jövök, fiam!

Az asszonynál nyert-ügyem volt már. Mióta ki-jelentettem, hogy erkölcsileg komoly korrekcióra szorulunk, egymásután négyszer mondott »fiam«-nak.

Ketten maradtunk a szobában.

Új gázdám, akiről csak annyit tudtam addig, hogy esztendők óta folytat tanulmányokat a szumir-magyár vérrokonság bizonyítására, hátul összefogott kézzel járt ezalatt föl és alá a szobában. Színtelen szeme, az állkapocs táján zacskóban lötyögő két arca levertséget árult el. Később megállt, szemközt velem:

— Feleségem majd átad önnék minden, ifjú barátom, mert eleve is bizalommal vagyunk személye iránt. Erre a bizalomra okvetlen szükségünk van, miután nőmet a házigazdaság köti le, magam pedig nem érek rá...

Megállt keveset, majd lélegzett egy nagyon!

— Én ugyanis elhatároztam, hogy bebizonyítom a világ tudományának: semmivel sem állunk mögötte a legelőkelőbb nemzeteknek. Sőt! Testvéreinknek, a szumiromknak kultúrája elhomályosítja a ma összes vívmányait. Nincs okunk, hogy szégyenkezzünk bármelyik nációt előtt, de nem tudnak megérteni, ifjú barátom. Még legközelebbi hozzátartozóim is meg vannak győződve, hogy — enyhe kifejezéssel élve — bogaras vagyok. Nem törődök velük: megyek előre a megkezdett útoni..

Összeharapta a száját s hirtelen elhallgatott. Mintha azon gondolkozott volna el, leleplezhet-é előttem egyéb intimitásokat is mindjárt az első találkozás-nál? De aztán folytatta:

— Tudnunk kell nevezetesen, hogy az általam félig-meddig felkutatott terület valóságos terra incognita volt eddig. Tudományos Akadémiánknak, e gyá-

moltalan testületnek összes egyedei úgy néznek föl például e problémára, mint tarka kapura a boci. S mindenazonáltal amikor tavaly cikkem jelent meg az egyik nemzeti irányú fővárosi napilapban, melyben a szumir-magyár rokonság kapcsolatait mutattam ki verhetetlen érvekkel, az egyik ingerült vén akadémikusnak első dolga volt nyomban felelni ugyanabban a napi-lapban s miután ellenéret egyet sem tudott fölvonultatni ellenem, gorombáskodni kezdett személyem-mel s tudományos színvonalú tárgyilagosság helyett egyszerűen eszelősnek minősített...

Elhallgatott keveset s újból föl és alá kezdett járkálni, összerántolt homlokkal. Később így kezdte:

— Pedig kapcás-kodással még senkisem tisztázott problémát. A Tudományos Akadémia veterán bajnokai ugyanis még mindig a cseremiszeknél és lappknál tartanak. Ezt, ifjú barátom, diszkrét körülírással így fejezik ki: csöndes kérődzés.

S fáradtan legyintett rá.

Abban a szempillantásban megnyílt mögöttünk neszteleinél az ajtó s könnyű szoknyasuhanás ütötte meg a fülemet. De még mielőtt hátranézhettem volna, egy ismerős leányhang markolt belém:

— Hallom, apus, megjött az új segédtiszt...

Megfordultam s csaknem kővé váltam az ámulat-tól. Mert ugyanaz a leány állt előttem, akivei a vonaton utaztam tegnap este és aki adósom maradt a vasúti-jegy árával. De amire magamhoz tértem volna, már jött is felém. Mosolygott s minden-két kezét nyújtotta egyszerre, mint nagyon kedves ismerősöknek szokás:

— Isten hozta a házunkba! Vártam már. Ugye, Laci a keresztneve?

Végül fölengedett a nyelvem s zavaromban és titkolt ujjongásomban csaknem kezet csókoltam neki:

—Bocsásson meg, de ezt még álmodni sem mertem volna... Egyebekben Laci a keresztnévem...

—Hát Laci (mert így fogom szólítani ezentúl) első gondom lesz, hogy letörlesszem azt a diszkrét tartozást. Hanem mondhatom, alaposan elszámította magát. Csak semmi fejrázás! Maga azért mutatkozott be olyan nyomatékkal, hogy megjegyezzem nevét és lakását, azután megszökött előlem s otthagyt a kifizetlen jeggyel. Egész éjjel magán mulattam, mert akkor tudtam már, hogy irni nem fogok magának, de a tartozást pontosan vissza fogom fizetni a mai napon...

Nem tudtam szólni. A meglepetéstől is, de méginkább magától ettől a szívfájdító találkozástól. Még egyszer kezet adott:

— Nagyon felsült a számításával, László ur. Más-kor tanácsos lesz óvatosabbnak lenni.

Itt köözbeszolt az apja:

— Hát ti honnan ismeritek egymást?

Ugyanakkor pedig édesanya is összecsapta a kezét, aki észrevétlenül jelent meg az ajtóban:

—Mit nem hallok! Hát te uton-utfélen kalandokba bocsátkozol? Erre neveltelek én?

—Jaj, anyám, de különös vagy! — sóhajtott föl a leány. — Hát hogyné álltam volna vele szóba, amikor egy szakaszban ültünk, szemben egymással és kettesben s éppen keresztrejtvényen gyötörtém a fejem. László úr aztán volt olyan előzékeny, hogy többször kisegített, sőt a végén még adósa is maradtam a Budapesttől hazáig megváltott jegy árával!

Édesanya hirtelen nem tudott mit szólni. Am ahogy összeszedte magát, beleremegett a visszafojtott indulatba:

— Te adósa maradtál egy ismeretlen fiatalemberek? És csak így mondod ezt? Mért nem adtad meg

neki a jegy árát? Istenem, az én időmben a társadalom kiközösítette volna magából az ilyen leányt!

—Nono anyus, talán mégse, — próbált mosolyogni a leány, de a formás orra-hegye remegni kezdett. — Tudd meg hát, hogy azért tartozom neki e pillanatig, mert a legutolsó percben valósággal megszökött előlem. Különben is nyugodt voltam ...

—Nyugodt voltál? — mérte végig az anyja. — Én a te korodban a mozgó vonatból is utánaugroírtam volna, de nem maradtam volna senkinek adósa... A leány mosolygott már:

— Nyugodt voltam, anyus. Hiszen a bemutatkozásnál csaknem elárultam magamat, amikor megtudtam, hogy Fehér Lászlónak hívják és hogy a mi városunkba jön. Mert apus megírta még Grácba, hogy egy Fehér László nevű fiatalabb ur jön hozzánk legközelebb. Ezért maradtam nyugodt, amikor othagyott a faképnél...

S reámnézett, komolykodva:

— Mennyivel is tartozom, Laci?

De nem tudtam szólni attól a tekintettel, melyet anya vetett a leányára, bizonyára azért a könnyed merészszégeért, hogy már a keresztnevemen szólít. Mindazáltal nem szolt semmit, különben is a második pillantásával már engemet sújtott le. Nem minden oldalvágás nélkül nézett végig, amikor megszólalt végül:

—És maga miért hagya ott a leányomat s miiért nem kérte meg tőle a jogoszerint magát megillető összeget? Gondolt-e e komolytalan lépés következményeire?

—Gondoltam, nagyságos asszonyom, — válaszoltam őszinte bűnbánattal. — Sőt kimondottan akartam is ezeket a következményeket...

— Akarta? — és elszörnyedt.

Jó negyedórába telt, amire sikerült kifejtenem,

hogy csakis ezen a módon remélhettem megtudni legalább a Katinka tartózkodási helyét. Aközben lecsílalpítottam a mamát, hogy minden tettemért abszolút felelősséget vállalok és hogy meg kellene vennem magamat, ha egy ilyen leány sem tudna lekötni...

— Mi az, hogy: ilyen leány?

Vigyáztam, hogy óvatos legyek a kifejezésben, Mert minden attól függött, milyen véleményt alkot rólam a mama az első órában. Csöndesen feletem:

— Hát egy ilyen szép leány...

Horváth Katinka összeharapta a keskeny száját, hogy föl ne nevessen, édesapja zsebredugott kézzel álldogált kissé oldalt s a világért nem szolt volna egy szót. Talán nem mert, mint az olyan férfi igen gyakran, aki be van már tanítva a hallgatásra. Ám lehetséges lehetett, hogy csak unta az egészet, fölötte sajnálván, hogy megint elrabolnak vagy negyedórát a komoly bűvárlatokra szánt idejéből.

A mama hozzámfordult mégegyeszer:

— Remélem, állni fogja ezentúl is, amit erkölcsink lazulásáról mondott nekem az előbb s himi szeretném, hogy kivétel marad ezután is a mai fiatalemberek között. Nagy szomorúsággal töltene el, ha magában is csalódnom kellene egyszer...

Szótlanul hajtottam meg előtte a fejemet.

Akkorára ozsonnahoz invitáltak, mert a verandaszobában megerítettek már. Mialatt kifelé mentünk, a leány óvatosan súgta oda nekem:

— Jaj ezek a nemzeti erkölcsök, amikor eltökélt szándékomb éppen, hogy fiúra nyíratom le a kontyomat! Remélem a segítségemre lesz...

Bólintani akartam, hogy reám számithat mindenhalál, de az édesanya valahogy fölfigyelt a suttogásra s hátrafordult. Abban a pillanatban hangosan szolt a leány, mintha az előbbi mondatot folytatta volna:

— Egyszóval hozom a pénzt. Csak befutok két másodpercre a szobámba, mert már így is alighanem kamatot fog követelni tőlem.

Rég asztalnál ültünk, amire visszajött. Én a mama jobbkeze felől ütem, férje az asztal túlsó végeben foglalt helyet s egyre gondolkozott. Az volt a benyomásom, hogy szívesen lemondana az ozsonnáról minden nap, mivel az erre rápazarolt idő csak idegesít gondolatainak egy pontra való koncentrálásában. Ez az egy pont: a szumir-probléma.

A leány velem szemközt ült le, előbb azonban áthajolt az asztal fölött s dévaj szemmel számolta elém a pénzt. Olyan volt a hangja, hogy komolyan kellett vennem:

— Egész életemre le vagyok kötelezve magának!

Hármunk közül csak én értettem, mire vonatkozik ez a lekötelezettség. Az előleges hálára, ha vele szövetségen sikerül kiharcolnom majd, hogy valóságággá váljék a fius-frizura. Természetesen a közeljövőben már.

Közömbös dolgokról folyt a szó. Egyszer-kétszer magam dolgaira próbáltam terelni a beszédet, de a mama ilyenkor azzal ütötte el rendszerint a dolgot: »Majd holnap, fiam! Legyen nyugodt, elunja még magát nálunk!«

Óvatosan a leányra néztem s így szóltam az anyjához:

— Ebben az egyben kételkedni volna kedvem, nagyságos asszonyom.

— Majd elválik hamarosan, — folytatta gyanúlanul a mama. — Egyet elárulhatok: az uram még álmaiban is a szumirokkal társalog, ő tehát aligha megy élő-ember számba; én gyakran kifakadok, amihez hozzájárul még, hogy kétségebe vagyok esve a mai közállapotokon, a leányunk pedig ideges és sokszor elkeserít a kiállhatatlan természetével. Három elődje

is volt már magának, fiam: mind a három szinte szökött tőlünk, pedig csalátagnak tekintettük minden a hármat. Ha maga mégis kibírná a házunkat, megérdemli, hogy aranya foglalják. Úgy bizony!

Katinka mindenkorral nem látszott idegesnek ez-úttal. Ellenkezőleg: felmosolygott maga elé s kis zavarral pillantott fel reám, hogy ugyan mit szólok az ö anyai minősítéséhez? Meglátta ezt a mosolyt az édesanyja s komolyan megkorholta:

—Aztán vége legyen egyszer már azoknak a keresztrejtvényeknek is!

—De anyuskám, igazán csak olyankor veszem előket, ha igen magamra vagyok! Hát olyan bün az?

E pillanatban öblös hang szólalt meg a hátunk megett, az udvar felől:

— Konstatálom, állítom és bizonyítom, hogy keresztrejtvénnyel foglalkozni nemcsupán a legüdítőbb foglalkozás, hanem az egyetlen is ama foglalkozások rendjében, melyek az elme élesítésére vannak hivatva.

Meglepetve fordultam hátra: a lépcsőn akkor már dohogva szuszogott fel egy öregebb ur. Kurta lábai voltak, kerek koponyája, rövid és kövér karjai. Kalap nélkül jött s szüntelenül hadonászott beszédközben. A belső, külső, alsó, felső és a nadrág-zsebeiből újságok és folyóiratok csücskei kandikáltak ki. Még mielőtt bemutatkozhattunk volna egymásnak, szemem találkozott a leányéval, aki óvatosan súgta felém:

— Magyarország keresztrejtvény-bajnoka ...

III.

Elmúlt vagy három hét. Akkorára én vezettem az egész gazdaságot.

Ez a három hetem úgy tűnt el, hogy alig értem rá észrevenni: annyi volt a rendbehozni-való mindenfelé. Mert házigazdámat ama még fől nem derített egyetlen problémán kívül körülbelül nem érdekelte egyéb a világból s ezért is hívták »az öreg szumir«-nak, feleségét nagyszerű magyar asszonynak ismertem meg rövidesen, akinek itt-ott legfeljebb a nemzeti erkölcs zuhanása címén akadt összekoccanása a leányával. A mamát egyébként meglehetősen lefoglalták a házkörüli teendők meg a belsőgazdaság és így nem volt oka panaszodni munkahiány címén.

Egyideig alig törödtem a leánnyal. Időm sem futotta az udvarlásra, azonfelül meg, ha csak lehettem, örö mest elcsatangoltam a tájon.

Mert szép a városhoz tartozó ez a gyümölcsös és szöllőtelep, melynek Szikra neve is magyar idők homályában hanyatlak el.

Hullámos felszínen nyúlnak végig a szöllök s a fák határtalan vadonata, hová már a törökvesz eszten-deiben is ki-kihúzódott a lakosság, különösen nyaranta. Akkor sívóhomok hullámzott még a Szikra meg a város között: ma kövér földek, legelők, rétségek, csinos lakok, tanyaházak sereglenek szétszórva a szemhatár szunnyadó vonaláig. Ott, a Tisza-ágaktól körülszegve áll a Szikra! Vannak ódon borházai karcsú villái,

rendbentartott gazdasági épületei és iskolái, amelyek mellől tömzsi templomtornyok csak alig bírnak fel erőlködni a gyümölcsösök koronarengetegéig. Homokos utcák és utacskák vonulnak keresztül és kasul a szöllő-halmokon túl, a Tisza holtágai felé, rengő nyárfák zúgnak egyrészen, ezt sátoros tölgyek követik és ha továbbhalad a messzi földről odatévedt utas, váratlanul belevész a mocsári nyárfák, tölgyek, indák, kuszó-növények, tavi-élet, tocsogók és nádasok oly szövevényébe, ahová nem tanácsos egyesegyedül merészkeni el. S e buja és átverhetetlen sűrűség mögé takarózva a Holt-Tisza csillámuk palaszürkén és szomorúan. Olyan a színe, mint a hold hideg arcának s a tájnak még bánkódóbb jellegét kölcsönöznek azok a vadonfüzesek, melyek az örökre-megállt viz tulafelőli partján lógták lankadtan sovány tagjaikat. A parton félíg-vizbedült ladik korhadozik, elmerült orra körül piroshátu halak cikáznak s csend van a tájék fölött, halálos. Halászkunyhó gubbaszt a másik parton, mely körül szellős térség szélesedik, azontúl nádas suhog a legkisebb széllegyintésre. Boltozatos koronájú nyárfák hallgatnak a halászkunyhó fölött, a kunyhó előtt fatónkön ül a kivénült halász s talán egy régebbi, el-süllyedt világra gondol. Mert ő is hallgat.

Itt-ott, ha egy szabad félórám akadt, gyakran megálltam e nyárfákon innen s gondolkoztam a temetői csöndön, hol siket enyészet hallgatózott köröskörül.

Katinkával minden nap találkoztam, ámde ezek a találkozások mind-rövidebbekre zsugorodtak össze. Pedig vonzott feléje valami, hiszen a nap túlnyomó részét saját magam társaságában húztam ki. Szükségem lett volna egy jólélekre, aki vel olykor egy-két gondolatot cserélhettem volna. Dehát nem úgy lett.

Vendég vagy látogató sem igen akadt az első napokon s a fák árnyékába húzódott úrilakásban egyik nap múlt, mint a másik. Legelőször Madár tanár úr

toppan be, a keresztrejtvény-matador. Már messziről hadonászott kurta karjaival:

— Katinka!... Katinka!

Katinka kilibbent a verandára. Madár nyugalmazott professzor úr gózolgő fejjel, fuldokolva lihegett föl az udvaron. Alig tudta kinyögni:

— Első díjat nyertem... megint.. .

Begurult a virágos verandára, letette magát az első fonottszékbe, kihúzta zsebkendőjét s mialatt szaporán törölgette duzzadt és nedves tarkóját, csak alig pihegett. S nagynehezen nyögte ki másodszor is:

— Az első díjat... vittem ... el...

A leány édes-kiváncsian állt meg előtte:

— Hol, Guszti bácsi?

— A portugáliai nemzetközi viadalban, — lihegte a tanár úr.

Attól fogva hiábavaló volt a leány minden kísérletezése, mert Madár Gusztáv nyugalmazott matézis-professzor úr nem szolt többet, csak fel-felemelte koronkint a karját s leeresztette megint. Mint lankadt szárnýát a beteg madár. Mintha az örööm és meghatottság elvette volna a szavát.

Erre a megrendülésre azonban komoly oka volt a professzor urnák, miután soha nem hallott új győzelemmel szaporította eddigi babérait. Mert Madár tanár úr ebben az esztendőben verhetetlennek bizonyult már a keresztrejtvényben.

Mindene a rejtvény volt!

Emiatt hagyta oda tanári állását is és ment önkéntes-nyugdíjba négy évvel előbb, semmint elérhette volna a teljes nyugdíjösszeget. Idejében rájött ugyanis, hogyha algebrát és fizikát ad elő a felsőosztályosoknak s azonfelül a dolgozatokat is javítani köteles, egyáltalán nem fog ráérni, hogy kifejthesse zsenialitását, mely a legkomplikáltabb keresztrejtvények mesteri megoldásában nyilatkozott meg négy-öt esztendő óta.

De nemcsupán magyar rejtvényekben dolgozott Madár tanár úr, hanem — mivel egész sereg nyelvet beszélt vagy értett — rendes előfizetője volt német, angol, dán, spanyol, portugál, ír és katalán keresztrejtvény-újságoknak, amelyek rejtvényeit minden esetben sikerült kibogoznia s eddig hatezerháromszáz pengőnyi értékű tiszteletdíjat nyert a különböző nemzetközi mérkőzéseken. Mindannyiszor az első díjat, csupán egyetlen-egyszer szorult le harmadiknak — fatalis elnélkül folytán! — egy belga versenyen. Ez a leszorulás bántotta is a tanár urat s nem beszélt róla szívesen.

Madár Gusztáv keresztrejtvény-bajnokot kétszáz lépésről meg lehetett ismerni az utcán vagy a határban. Mert, különösen kombinált rejtvények kibogozása alkalmával, sűrűn el-elkószált a város környékében. Ilyenkor mindenki elkerülte. Mert ha szólt volna hozzá valaki, apró karjaival ingerülten gesztikulált bele a levegőbe. Mintha láthatatlan erőkkel viaskodott volna.

Madár Gusztáv nyugalmazott matézis-professzor már hajnalban ébredt rendes körülmények között s többnyire nyugtalanul, mivel álmaiban is tulvilágiméretű keresztrejtvényekkel tusakodott. S némi vizet loccsantván arcára a lavóból s bekapván szűkös reggelijét (mert agglegény volt a rejtvény-rekorder), nyomban leült, asztalnak feszítette a félöklét s attól-fogva széttúrt hajjal — fejtett. Ha itt-ott végérvényesen megakadt volna, fejére hajította kemény pincskalapját s nekivágott a városnak. Kabát, nadrág szétfeszült rajta, szinte málrott, mert a külső, belső, alsó és felső, valamint a nadrág-zsebeiből hengerbe-csavart magyarhoni s idegen keresztrejtvény-újságok dugták ki fejüköt, mint apró kartácsagyúk. S Madár tanár úr minden intelligens külsejű járókelőt megállított ilyenkor az utcán s kérdést intézett hozzá ama homályos pontot illetőleg, amelynél éppen meg talált akadni. Máskor a Beretvásban foglalt helyet valame-

lyik félreeső asztalnál s ha olykor-olykor nehézségei támadtak volna, idegesen kiáltott oda vad-ismeretlen kávéházi vendégek csoportja felé:

— Halló! Melyik is a Missziszipi első baloldali mellékfolyója?

S csaknem minden akadt valaki, aki visszakiáltotta neki a kérdezett nevet. Madár tanár úr ilyenkor harány hangon köszönte meg a lekötelező szívességet s minden azon a nyelven, amilyen a szóbanforgó kereszt-rejtvény volt, tehát hol magyarul, hol németül, angolul, dánul, spanyolul, portugálul, írül avagy katalánul. Ám a tanár úr ritkán szorult rá mások segítségére, mert a keresztrejtvények bogozsásában példátlan tekintélynak számított s pokoli szakavatottsággal oldotta meg a leghajmeresztőbb feladatokat. S mi-helyt készen volt eggyel, csak annyi szünetet engedélyezett magának, amíg egy pohár hideg vizet ivott meg s akkor fesztelesen látott neki a következő rejtvénynek. Eddig, mint emiitettük is hatezerháromszáz pengőt zsebelt be Európa különböző államainak keresztrejtvény-tornáin s legalább annyit szeretett volna összekaparni még, hogy egy viskót vehessen öreg napjaira.

Ez a nap, amelyen Madár Guszti bácsi lihegve érkezett ki a Szikrába, csütörtöki nap volt s lehetett úgy féltizenegy délelőtt. A professzor úr még minden a tarkóját törölgette, amin nem szabad csodálkozni, mert az év leghosszabb napja előtt álltunk, gyilkosan vágott a nap s a kisvasút állomásától lehetett negyedóra az ut a mély homokban. Katinka örömjegyült szemmel állt az öreg előtt s alig győzte ismételgetni:

— Gratulálok! Szívemből gratulálok, Guszti bácsi!

— Lehet is, — pihegett a vén bajnok. — Mert meggondolandó, kedves Katinka, hogy a félvilág legszántabb mestereivel kellett összemérnem szellemi fegyvereimet. Erről persze hallgat a sajtó! Pedig, —

tette hozzá nem minden önérzet nélkül, — ha kultúrfölény kell, hát ez az!

Abban a pillanatban lépett ki a virágos verandára a néni (mert ebben az időben nem hívtam már nagyságos asszonynak) s földerült az arca, ahogy meglátta a verejtékes öreget:

—Isten hozta, tanár úr! Legalább itt fogom ma ebédre...

—Köszönöm a meghívást, kedves húgomasszony, — lihegett a veterán matador, — s elfogadom, mert a mai napon valóban rászolgáltam egy jó ebédre.

A néni előtt villant már valami:

—Mi az? Csak nem?

—De igen, — bólintott olyan fejtartással az öreg, mint aki nem helyez különösebb súlyt az egészre, miután magától értetődik úgyis. — Szétvágtam kissé Portugáliában.

— S mennyi a díj? — firtatta az asszony.

Madár Gusztáv tanár úr olyan arccal felelt, mint akit ez az egy dolog érdekel legkevésbé a kerek föld hátán:

— Magyar valutában kitesz vagy ezerötszáz pengőt. Kenterben jöttem be, kedves húgomasszony s más ország sajtója a vállaira emelne. Minálunk...?

Itt veszett gúnyra húzta le a félszája sarkát s legyintett hozzá.

A néni a fejét csóválgatta, hogy — sajnos! — ez már így van Csonka-Magyarországon, ám ugyanakkor látszott rajta, hogy büszkeség tölti el, amikor magyar színek győzelméről kell hallania újból. Meg is jegyezte:

—Nagy dolog ez, tanár úr...

—Azt meghiszem! — fuit egyet Madár Guszti bácsi s azzal zsebre is dugta vizes zsebkendőjét.

Én szótlanul álltam ezalatt a veranda ajtajában. A néni hozzáfordult:

— Mit szól hozzá, Laci?

—Azt hiszem, Irénke néni, hogy ma, amikor mindenki tetteket sürget, a tanár úr valóban cselekedett is!

—Jól mondta, fiam, — helyeselt a néni. — Ez csakugyan magyar tett. Szaladjon csak le a pincébe s hozzon fel *egy* kis hüsitőt! Szódát is hozzá! Te pedig, Katinka, — nézett a leányára, — szólj be az apádhoz s húzd ki az odújából! Úgy illik, hogy ma jókedve legyen mindenkinél.

Amire visszajöttem volna a pincéből a borral meg a szodavízzel, Katinkát nem láttam többé, ám a veranda közepén, zsebremélyesztett kézzel, ottállt az öreg szumir s abszolút közömbösnek mutatkozott. Pedig a portugáliai diadal magyar dicsőséget jelentett, bármennyire lenézik is egyébként tudósaink a keresztrejtvényt.

Akkor már vitában álltak. Házigazdám tudományos alapra helyezkedett s szenvtelenül vetett oda egy-két ingerült szót, ami természetesen mélyen érintette önérzetében Madár Gusztáv tanár urat. Lépten-nyomon fel-felcsattant:

—S miért ne volna ez komoly magyar siker?

—Először is azért, — fejezte egy-két lankadt gesztszus kísérétében a gazdám, — mert a tudományban nincs siker, csak eredmény. A siker szenzációkergetés, tehát blöff. Másodszor: a keresztrejtvénynek semmi köze a tudományhoz, lévén ez olcsó szórakozás, semmi egyéb. így van ez, tiszta barátom s ezen már nem változtathatunk semminemű akrobata-produkcióval...

Madár tanár úr felpattant a székből:

—Eszerint én is akrobata vagyok?

—Azt nem mondtam éppen, — magyarázta hűvösen a szumir-kutató. — Csupán megállapítom, hogy komoly ember nem pazarolhatja műlékony perceit ilyen gyerekségekre.

No, itt már kirobbant Madár tanár úr is:

—Tehát a keresztrejtvény-fejtés művészete gyerekség teszerinted? Ez, mint kifejezés, — enyhe szóval élve, — banalitás. Sőt: bornirtság! Mert a keresztrejtvény, mint olyan, nem csupán röpke szórákoztatást nyújt a neki időt-szentelőnek, hanem ugyanakkor mély elgondolkozásra készítet mindnyájunkat. Azaz: élesíti az elmét, tágítja látkörünket s egyben nemes élvezetszámba megy egy nagyon-nagyon meggyötört emberiség számára. Ajánlom ezért, hogy erről megfeledkezni avagy hivatásunkat negligálni ne méltoztassál a jövőben, fölötte-tiszttelt barátom!

—Hivatás? Hivatás? — csapott a combjára két-szer is a házigazdám, fáradtan és sok gúny között. — A hivatás, az merőben más fogalmi meghatározás és «tekintetben mindenekelőtt tudósokra szokott gondolni az ember...

Nem folytathatta azonban, mert hirtelen vissza-jött a felesége s elkapván az utolsó szót, lélegzett egyet, de ugyancsak és akkor végignézett a férjén:

— Talán magadat is a tudósok közé veszed?

Az öreg szumir bús szemet vetett hitvesére, de azért szerény maradt:

—Bizonyára nem tételez föl rólam senki öntelt-séget, ha kijelentem, hogy három év múlva velem lesz tele a világ. Akkorára tervezem ugyanis alapvető művem megjelenését... Igenis, rólam fog beszélni mindenki.

—Maga téved, kedves uram, — vágott vissza az asszony, — mert már most is beszélnek magáról. Csak-hogy — sajnálkozva.

Itt közbeszoltam szerencsére, hogy éltesse az Isten úgy a házbelieket, mint a mi közkedvelt vendégünket s koccintásra emeltem a poharat. mindenki ivott egy kis hűsítőt, a néni is. Férje hálásan tekintett reám, mert feleségének erre az oldalvágására képtelen lett volna riposztözni s így valóságos csavából húztam

ki a közelbelépésemmel. A vitának vége lett és simán ment el az ebéd is. Jó helyet kaptam, mert — tekintettel a vendégre — Katinkát ezúttal mellém ültette le az édesanya. A leány szíves maradt hozzá mindvégig, ami csak elkeserített. Mert eszembe jutott, hogy az alatt a három héten alatt, mióta náluk laktam, a legtöbbször igen kurtán bánt velem s egyre-sűrűbben. Rossz kedvemet észrevehette ő is, mert — mialatt édesapja meg Madár tanár úr valami elvont témat kezdett fejtegetni s édesanya pillanatra felállt az asztaltól — pajtáskodva érintett meg a könyökével:

—Mit hajlik minden a tányér fölé? Mintha az orra vére folyna.

—Éppen elég okom van reá, — súgtam vissza színlelt közömbösséggel. — Maga úgy bánik velem...

—No, hogy? — és úgy tett, mintha sejtelme sem lett volna róla, mit akarok. — Hadd hallom!

—Keserűség fojtogatott:

—Tegnapelőtt reggel is alig fogadta a köszönésemet. Ha kifogása van ellenem, mondja meg s én rajta leszek minden erőmmel, hogy jóvátegyek minden, amit vétettem maga ellen...

—Fölösleges okoskodás, — s láttam rajta, hogy egészen másra gondol. — Valószínűen siettem¹ tegnap előtt reggel...

—Nem sietett! Lassan ment!

Fehér, meztelel karjára engedte azt a drága fejét, melynek puszta emlékére lázadozni kezd a vérem ma is. Csítítani próbált:

—Ha mindenáron veszekedni akar, kérem, hagyjuk máskorra! Most egy kérésem lenne, ha megtenné.

—Ha parancsolja, öt másodpercen belül a kútba ugrom!

Mosolyogva intett nemet, hogy kutbaugrásról szó sincs egyelőre. Még-halkabban szólt:

— Megígérte, hogy segítségemre lesz a mamánál.

Ma már minden leánypajtásom fiús-frizurát visel, csak az én fejemet nyomja ez a hajkazal... Beszéljen a mamával, de még ma délután, hogy holnap bemegyek a városba s egyenesen a nőifodrászhöz fogok be nyitni. Ha nem egyezik bele, azt sem bánom! Legyen skandalum!

Gyönyörű hajára néztem, amelyben Dronzfény bujdosott. Aztán olyan igazán, mint talán soha még, azt mondtam neki:

—Katinka, hagyja meg a haját!

—Nem hagyom! — s ökölbefogta a keskeny kezét. — Akarom, hogy beszéljen a mamával!

—Kérem, megteszem. A maga akarata parancs nekem.

Nem szolt vissza mindjárt. Mintha azon gondolkozott volna, mivel kössön le végleg konok terve mellé. Később annyit mondott még:

—Maga sokat tehet értem, Laci. Mert olyan nagyszerű szimatja volt, hogy az első találkozásnál teljesen megbabonázta anyust. A nemzeti erkölcsök tekintetében vallott puritán felfogásával...

—Nagyon komolyan mondtam mindazt, kedves Katinka, — tettem hozzá szárazon. — De épp azzal a komolysággal állítom, hogy fiús-hajjal megvesztegető lesz. Maga, Katinka. Aki meglátja, megremeg a szépségétől.

A leány fölkapta a szemöldökét:

—Maga most udvarolni próbál, pedig én mást akartam. Szóval beszélni fog a mamával...

—Beszélni fogok. Lehet, hogy vége lesz minden nagyrabecsülésnek, de a maga kedvéért megteszem.

—A leány kezét nyújtotta az asztal alatt:

—Kezet rá!

—Tessék!

Pillanatig úgy maradtunk s nem nézett reám. Akkor óvatosan kihúzta kezét a kezemből:

— Vigyázzon, itt jön a mama!

Az alatt a három hét alatt, mióta náluk voltam, kezdtem minden-kevésbé ismerni ezt a leányt, sokszor annyira érthetetlen volt a viselkedése. Annyival inkább meglepett ez, mert az első két-három napon szinte hálára kötelezett fáradhatatlan figyelmességgel. Mintha csak feledtetni akarta volna velem, hogyha családias formák között is, de csak őket szolgálom. Egy napon azonban mintha kicseréltek volna. Szeszélyes lett, szinte kiállhatatlan (de ilyenkor talán méginkább fajni kezdett utána a szívem!) s könyörtelenül tudta éreztetni velem, hogy terhére van a társaságom. Történt ez — mondjuk — délelőtt. Ozsonnatájt, ha előbukkantam a gazdaság valamelyik irányából, már örömrépesve jött elém. Ez azonban pillanatnyi hangulatváltozása lehetett mindenössze, mert hamarosan tapasztalnom kellett, hogy össze sem barátkoztunk még s márás távolodik, egyre távolodik tőlem, ami rosszul-lesett. E három hét alatt megtörtént nem egyszer, hogy a felszolgáló leány az én helyem mellé terített neki. Megtette olykor, hogy — szememláttára! — elvett tányért, kanalat, kést, villát s az asztal másik szélére telepedett át, szemközt velem. Gondoltam, hogy titokban menyasszony jelölt lehet talán s így akarja tudtomra adni, hogy minden esetleges közeledési kísérletem céltalan próbálkozás lenne. Ám éreznem kellett, hogy minden ilyes föltevésem alaptalán rémlátás. Hiszen ez alatt a kevés idő alatt is kétszer hívott sétára a házuk alatt elfutó országútra, melynek két szegélyén bús-szinű jegényék állonganak a szélcsönd alatt s lépten-nyomon nyárilakok piroscserepes tetői kandikálnak ki a gyümölcsösök árnyasaiból. Lépést mentünk az országúton. Messze, Félegyháza irányának, valami kocsi haladt, de minden távolodva s mindeninkább beleveszve az alkonyat sürvedésébe. Síri csönd borult a tikkadt este fölé, melyen zsongó karban vert

el idáig a tiszai holtágak, lápok és kiöntések békahangversenye ... De régen is volt, amikor utoljára hallottam a messzeségből felszüremlő ilyen andalító kórust!... Halk lépésben haladt oldalamon a leány, formás válla — a rádobott fátyolkendő alól — csak alig fehérlett föl a magános estében... Egy este elmaradtunk kissé hazulról, mert Katinka belemelegedett s élénkebben talált elérdeklődni megholt szüleim, nőgrádi falunk, rokonaim s előbbi életem után, mintha minél többet akart volna tudni rólam. Amikor beszámoltam neki a diákleírómáról, meg nem állhattam, hogy rá ne nézzek:

— De miért érdekli magát minden, Katinka?

Hirtelen megzavarodott, mint akit tettenértek s zavarában a megcsúszott haját próbálta felsimítani a halántékára. De éppoly hamar magához is tért s elváltozott hangon mondta:

— Fordulunk talán vissza. Késő van s pattogni talál anyus.

Ezen az estén reménykedni kezdtem, hogy jó-pajtásom marad ezentúl. Súlyos csalódás ért hamarosan. Másnap a reggelinél, amikor véletlenül ketten ültünk csak az asztalnál, az egész idő alatt alig szólt hozzám három szót. Erre is csak úgy volt hajlandó, hogy — a formaság kedvéért — kérdeztem tőle valamit. Megint megütött a gyanú, hogy végeredményben közömbös vagyok neki.

... Azon a napon, amikor Madár tanár úr lihegett ki a szikrai házba s amikor csaknem elfajult a vita az öreg szumir meg a keresztrejtvény-rekorder között, már vége körül jártunk az ebédnek. A tüzetesebb fejtegetést kerülte ezúttal házigazdám is, a nyugalomba vonult matézis-professzor is és így aránylag feszítelen kedélytel voltak röpké eszmecserét, amelybe csak itt-ott szólt bele a néni. A néni általábanvéve mind-rokonszenvesebb vonásaiban lépett elém, de

rajta is voltam, hogy semmi kivétnivalót ne találjon bennem. Talán ezért is volt, hogy első találkozásunk óta úgy bánt velem, mintha a fia lettem volna s ahogy beléptem közéjük, attól fogva valóságos családtagnak számítottam. Ma már tudom, hogy pillanatig sem voltak tervei velem és a leányával: önzetlenül maradt hozzám jó. Hisz amikor elkövetkezett a döntő pillanat s tisztázni kellett: enyém lehet-é a Katinka keze, a mama volt meglepve a legjobban. Egyebekben ami azt a döntő fellépésemet illeti, életemnek erre a forduló-pillanatára körülmenyesebben is ki fogok térdi, ha odáigérek majd elbeszélésben. Mert az igazság az, hogy föl se léptem. Legfeljebb statisztáltam.

Már feladták a feketekávét is, mikor a leány hozzámhajolt óvatosan:

— Számítok rá, hogy a segítségemre lesz... Magamban gyenge vagyok...

Halálos-komolyán bólintottam:

— Rendelkezzék velem! Akár az életemmel is!

— Köszönöm, de arra nincs szükségem s jogom sincs hozzá... — súgta vissza a leány, amikor...

— amikor felfigyelt a néni s szigorú szemmel

— nézett mindenki irányába. Majd Katinkához intézte a szót:

— Miről sugdolóztok?

— Megmondjam? — kérdezte vissza hideg arcával a leány.

Édesanya le nem vette róla a szemét:

— Kérdeztelek, felelj!

Kényelmetlenül feszengtem föl, mert tudtam már, hogy Katinka felelni fog. Hát felelt is! Rebbenes nélkül nézett vissza az anyjára:

— Laci volt olyan szíves és megígérte, hogy tolmacsolni fogja mama előtt egy kérésemet...

— S minek neked tolmacs? — kérdezte megütdőve az anyja.

A leány hideg-nyugodt maradt:

— Mert nekem úgyse tenné meg, anyus. Lacinak pedig határozott tekintélyt sikerült kivívnia anyus előtt, amin nem csodálkozom. Mert ő oly abszolút férfiú...

Már rajtam is gúnyolódott. Kínos csend jött reá.

Erre a hangra már nem válaszolt a néni, csak összeharapta a száját. Az ebédnek különben is vége lett ekkorára s asztalt bontván a néni, felállt, hogy dolgai után nézzen, mert fáradhatatlan maradt reggeltől-estig. De félpercre visszafogta még Madár tanár úr:

—Kedves húgomasszony, ha meg nem szólnának érte, volna egy tiszteletteljes kérésem...

—Tudom, — bőkolt rá a néni. — Le akarna dűlni keveset.

—A bajnok-fejtő udvariasan védekezett:

—Megvallom őszintén, hogy ez az egyetlen gyengém: ebéd után elszundítani valamit. Ám ezt a kurta pihenőt nem tudom nélkülözni semmi körülmények között sem, mert csak pihent elmével folytathatom ott, ahol abbahagytam előzően. Ezért voltam oly vakmerő, hogy okvetetlenkedni próbálok kedves hugomasszonynak, miután éppen ebéd után vagyunk.

—Kár mentegetőzni annyira, kedves tanár úr, nyugtatta meg a néni, — hisz ez oly természetes. Bár megtenné naponkint az én uram is, annál kevesebbet törné magát azok után az állítólagos szumirok után.

Házigazdám, aki eddig unatkozva hallgatott, most védelmébe vette ama függőben levő problémát:

— A szumirok, mint nemzet, nemcsupán éltek, hanem kultúrájuk fénye mellett elsápadt az úgynevezett fehér fajok civilizációjának minden botor hivalkodása.

Nem folytathatta azonban, mert a néni anélkül, hogy odafigyelt volna egymagában tusakodó urára, Madár tanár úr felé fordult:

— Parancsoljon ledűlni, kedves tanár úr, az ebédlő heverőjére! Erre utánam!

Megindult az ebédlő felé, hogy kijelölje a heverőt a szundikálásra, a kurtalábu, köpcös keresztrejtvény-bajnok mindenütt a nyomában. De hirtelen megállt s visszafordult a félúton. S akkor így szólt az ő szumirkutató-barátjához:

— Konstatálom, állítom és bizonyítani is hajlandó vagyok, nagyratartott barátom, hogy a keresztrejtvény-fejtés tana, mint olyan, jelentőségen legalább is van egyenértékű némely obskúrus kutatások képzelt bordere j ével...

Házigazdám már-már azon a ponton volt, hogy felszísszenjen erre a tördfésre, de valahogy erőt vett magán s mindenössze fáradtan legyintett egyet. Mint a komoly búvár, aki nem tart érdemesnek válaszra minden dilettánst. Aztán felállt s imboldog járással a dolgozszobája felé indult, hogy fényt próbáljon deríteni bizonyos mindmáig homályban maradt részletekre.

Ketten maradtunk Katinkával. Megvesztegetőn pil-lantott reám, amiből sejtettem nyomban, hogy megint ki akar csikarni belőlem valamit.

Úgy is volt. Kissé oldalt-tartott fejjel kérdezte:

—Mit fog csinálni most, Laci?

—Kinézek a földekre, —sa szalmakalapom után nyúltam. — Egy héten belül aratni kezdünk.

Volt egy lengőkarimás, kopott szalmakalapja, azt csapta föl a fejére s keskeny kék szallaggal kötötte le az édes álla alatt. Aki ránézett ilyenkor, ha ereiben nem hült ki még a vér, föltétlenül az a gondolat kínzta, hogy leghelyesebb lenne karjai közé kapni ezt a sokat haszontalankodó teremtést. Pajtáskodva szólt:

— Elkísérem az országúti s legalább ennyivel is sikerül kitolnom a leszámolás időpontját. Mert beismерem, hogy ma túllőttem a célon s ezért mihelyt

előkaphat anyus, óriási fejmosdatás fog következni négy szemközt. Nem tehetek róla, ilyen a természetem. Már én soha nem javulok meg, Laci... Igaz?

— Lehet, — szoltam olyanformán, hogy alig figyeltem reá.

Nesztelenül húzódottunk el a homokos utacsán s lépést csak. Forróságban lihegett a határ s a keszeg jegenyéék porosan kódadoztak a távolabbi országút partján. Félig a gyümölcsös árnyékában haladtunk s mialatt én az országúton túlra figyeltem, hol szökén lengett a vetés, a leány szaporán magyarázott. De váratlanul megállt s megütközve nézett végig:

— Ugye, nem is tudja, miről beszéltem?

— Nem, Katinka. Mert igen el találtam gondolkozni valamin.

Annyi bűnbánattal mondta ezt, hogy nem neheztelt meg reám. De bánthatta azért, hogy ennyire figyelmetlen vagyok iránta. Csöndesen faggatott:

— S min gondolkozott el, mondja? Tudni akarom!

— Muszáj?

— Muszáj! — s idegesen toppantott a homokba.

— Meghalok, ha meg nem mondja!

Ott álltunk, szemközt egymással, a lángoló napban. Katinka félig lehunyt a hosszú szempilláit s remegve várt. Mintha a halálos Ítéletét várta volna. Kis szünet után így szoltam:

— Azon gondolkoztam el, Katinka, hogy talán fölösleges is beszélnem az édesanyjával. Hiábavaló minden. Előre tudom, hogy úgysem lesz eredménye.

Megrázkódott, mintha megérezte volna, hogy csak félre akarom vezetni ezúttal. Felcsattant:

— Hát maga... maga... ennyi áldozatot sem hoz értem...!

— Ha parancsolja, — mondta ingerülten, — akár a Tiszának is nekimegyek! De más megoldási-

módot találtam én ki, Katinka, ha mindenáron fiúshajat akar...

—Na? és kíváncsian hajtotta oldalt a fejét.

—Menjen férjhez, Katinka, — biztattam megmegremegő hangon. — Ha a férje beleegyezik majd, édesanya nem szólhat ellene egy szót sem.

Kissé ijedtnek látszott:

—S gondolja, hogy beleegyeznék a leendő uram?

—Kezeskedem érte, Katinka, — mondtam remegő áhitattal. — És ha nem egyeznék bele, velem gyűlné meg a baja!

Le nem vette rólam a szemét. Hallgatott, én is hallgattam. Aztán észrevétlenül lángot fogott az arca, föl, egészen a halántékáig. Alig bírt a zavarával:

— Ha ez a tanácsa, megpróbálom.

IV.

Learattunk aztán.

Két-három hétag alig találkoztam Katinkával, hisz a házukban is alig fordultam meg. Egyik tanyájuk a város és a Szikra között feküdt, másik a város túlsó oldalán, a nagy puszta szélén. Mindkét helyen csépeltettem a szédült hőségeben. Két hét alatt olyan lettem, mint egy nubiai s azalatt hol át-átüzentem, hol pársoros levelet firkantottam ceruzával Irénke néninek, mármint a leány édesanyjának. Mert úgy egyeztünk meg, hogy őt fogom értesíteni koronkint a dolgok állásáról, miután az öreg szumirnak semminemű gyakorlati hasznát nem lehetett venni. A néni azt üzente vissza egyszer, hogy adandó alkalommal kocsin jön ki arra a tanyájukra, melytől nem messze a nagy puszta kezdődött már. Mert ott valamivel késsébb áll munkába a cséplőgép.

Mondom, akkorára olyan lettem, mint egy nubiai. Hisz mindenütt személyesen kellett ottlennem az égető napözönben.

Lépten-nyomon sarkában voltam az embereknek. Egy-két jó szót illett odavetnem nekik, mialatt feketére sülve vágták a rendet s izmos két karjuk közt remegett a kasza nyele. Mintha minden titkolt indulatuk abba a kaszanyéibe gyűlt volna fel, hogy kirobbanjon egyszer. Lótottam-futottam a hordásnál, hogy valami szerencsétlenség ne adódjon elő s pelyvával beverve álltam meg ozsonnaidőtájt fáradtan,

ha éleset fütyentett a gép s olyankor félórára megpihentek leányok, legények. Itce-pálinkát kaptak az emberek, magam is felhajtottam eggyel és soha nem esett olyan jól, mint a munka ama veszett napjaiban. Félóra múlva újból búgni és zakatolni kezdett a gép, az elevátor zörögve hánnya föl a kicsépelt szalmát s mindenki lázasan mozgott. így ment ez hajnaltól késő estéig, sőt sokszor még holdvilágánál is zúgott minden, etették a dobot s leányok, legények serény villákkal rakták a kazlat.

Így ment el három hét és ha jól emlékszem, azalatt egyszer sem voltam a Szikrában. A kishúgomnak meg a sógoromnak is egy levelet küldtem minden össze, értesítvén őket, hogy nincs panaszom a sors ellen és hogy nem ismernének rám, ha meglátnának így: vászon-lovaglónadrágban, szétgombolt ingben, felgyűrt ingujakkal, széleskarimás szalmakalap alatt.

Egyetmást megtudtam ezalatt Katinka életéből is.

Mert gondoltam rá sokszor. Napközben ugyan nem értem rá, de késő estéken, amikor fölénkborult csillagszemeivel a pusztai ég, elbeszélgettem a kazal alatt, takaró nélkül heverve a zizegő szalmán. Leányok, legények akkor már elhallgattak s mialatt mélyen lélegzettek, félhanggal egy-egy szót váltottam a munkavezetővel. Óvatosan kerülgettem éppen azt, ami leginkább érdekelte e kerek világból, hogy ne fogjon reám gyanút esetleg, de észrevétlenül úgy fordítottam a szót, hogy minden estén Katinka körül jártunk a beszédben. Persze csak a legvégén. Megtudtam ilyenformán, hogy két kérője volt már, de mind a kettőt kikosarazta, hogy ezúttal egy ügyvéd szokott fel-feli bukkanni náluk hol itt, hol ott a városból (lehet olyan egyidős velem), ámde mióta a Szikrába mentek ki a nagyságos úrék, nem igen mutatkozik. Annyi a dolga. Pedig a legkomolyabb szándékkal van a kisasszony iránt.

Minek tagadnám, az ügyvéd jelentkezése megzavart kissé. És el is keserített.

Mert elkeseredve távoztam a Szikrából is, mikor elköszöntem azzal, hogy csak akkor kerülök vissza, ha végeztem már csépléssel, takarítással. Keserűségem oka Katinka volt a kiszámíthatatlan hangulataival.

Indulásom előtt két nappal történt, hogy megvesztegető zaklatására egy délután mégis csak az anyja elé álltam ki a fiús-hajviselet dolgában...

Bár ne lettem volna olyan áldozatkész!

A mama ugyanis, miután minden érvet kipróbtam, ugyancsak megmondta a magát, Volt mit hallgatnom! Először is kijelentette, hogy leánya viselkedése mind-mélyebben aggasztja a legutóbbi néhány hónap óta s ha egyszer arra gondol, hogy feleségül-vjeszi valaki s a maga feje után kell majd boldogulnia a világban, csaknem kétségbecsik. Nem is hiszi, hogy leendő férje félesztendőnél tovább birja ki mellette: olyan kívánságai vannak, amelyektől visszariad minden rendes felfogású egyén. Már-már azon a ponton voltam, hogy belevakkantok a szavába: adja hozzáam Katinkát, vállalom mellette minden gyötrelmet a pokolnak, amikor... Amikor szemrehányóan pillantott reám a néni s igen kért, ne próbáljam megingatni őt abban az előnyös véleményében, amelyet rólam táplált mindmáig, mert fájdalmat okoznék neki, ha ben nem is csalódnia kéne. »Az a lány pedig, aki konty helyett tacskófrizurát akar kierőszakolni az édesanyjánál, nem lehet kifogástalan alaptermészetű, fiam!«

Azzal eleresztett.

Két perc múlva találkoztam már Katinkával a kertben, ahol szívdobogva lesett reám. Amikor meg tudta a szörnyű fiaskót, ahelyett, hogy magam-expónálásáért legalább egy köszönőszót vetett volna oda nekem, vagy a kezét nyújtotta volna, gúnyosan húzta el a keskeny száját:

— Jaj, maga fajankó! Most még jobban elrontotta a dolgomat!

Már-már felcsattantam, de valahogy erőt vettet magamon azért. Annyit mondtam neki félvállról:

—Tessék férjhezmenni, akkor majd azt tehet, amit akar! Föltéve, hogy beleegyezik majd a férje!

—Jól van, férjhezmegyek! — kiáltott vissza fojtott indulattal. — Köszönöm a szíves tanácsot!

S otthagytott.

Bőszítő volt, milyen hálátlan tudott lenni, ha nem teljesítették valami kérését... Ettől fogva két napig alig találkoztam vele, mert tüntetően került. Még akkor sem került elő, amikor elköszöntem a szüleitől, ami mégis rosszulesett.

Három hét múlt el azóta s én sokszor, igen sokszor gondoltam makacsodó alakjára. Azok után meg, amiket a vőlegényjelöltjéről hallottam, fokozódó nyugtalanságot éreztem.

Hát lesz ahogyan lesz!

Egy jókor-délután (vége körül jártunk a cséplésnek) a gép mellett álltam s figyeltem, mint hánják a leányok a pelyvát. Magam is törekkel voltam tele, ahogyan ingújjban álltam ott. Egyszer csak integetni kezdett felém az egyik munkásasszony s mivel nem tudtam, mit akarhat, feléje indultam.

De alighogy kikerültem a gép oldalából, megtudtam, miért volt az integetés.

A közeli fák megül éppenakkor kanyarodott be egy könnyű kocsi. A kocsiban Katinka az édesanyjával.

Eléjük siettem. A leány már messzebből integetni kezdett a zsebkendőjével, amire én is feléje lengetttem a kalapomat. Ahogy találkoztunk, a kocsis visszafogta a gyeplőt, a két ló megmeredt abban a pillanatban s én a másik oldalra ugrottam, hogy lesegítszem a mamát. Sok újsággal jöttek, amelyek apró semmiségek voltak ugyan, de akkor elhallgattam volna

őket másnap estig. A néni faggatott ki először nagyból s csak akkor került a sor Katinkára. Barnára edzette a nap s minden két kezét nyújtotta egyszerre:

— Hogy van, Laci? Tudja-e, hogy majd az unalom evett meg maga nélkül?

Édesanyja abban a szempillantásban szinte megingott:

— Katinka, viselkedj úrilányhoz illően! Hogy beszélhetsz így egy fiatalemberrrel?

— De anyus, — védekezett csillogó szemmel a leány, — hiszen igazat mondtam! Laci, bizonyisten úgy örülök, hogy látom magát! Hanem igaz is, hogy olyan, mint egy szerecsen!

A néni nem tudott megfelelő elítélt szavakat találni erre a magaviseletre, ezért oldaltkapta a fejét s magábafojtotta felháborodását... Én alig tudtam szólni az elégtételelől. Mertha hiányoztam Katinkának, gyakran kellett reámgondolnia. Ez az őszintesége annyira meghatott, hogy szinte levert a lábamról. Mégis jószívünek kellett lennie.

Keskeny karimájú kis szalmakalapban jött ki, könnyű ruhában. Lépést indultunk a cséplögépnek, mely körül és fönt, az elevátor torkánál százan is hánnyták a villát s forogtak és égtek a napban. Aközben mindenről beszámoltam pontosan a néninek, aki minden egyes pontnál nagy-elégedetten bólöngett. Közbe-közbe alig győzte ismételni:

— Magát az Isten küldte hozzáink, fiam!

Olyan percek voltak ezek, amikor minden lépésnél attól remegtem reménykedve, hogy a néni felajánljá: maradjak náluk örökre! Csak persze az az ügyvéd ne forgott volna Katinka körül! Mertha igaz, akkor körülbelül lekéstem.

A néni egy simára-fűrészelt tönkön helyezkedett el az alatt, a kazal árnyékában s a melegben lihegve nézte egyideig a cséplést. Én szótlanul álltam mellette,

oldalamnál pedig a leány hallgatott. Később fölnézett a mama s odaszólta Katinkának:

— Menj csak vissza a kocsihoz, lányom s hozd el az ozonnát! Mert egy kis hideget pakkoltunk (be, — fordult hozzá, — magának szántuk az egészet, de remélhetőleg minket is szívesen vendégül lát azért...

Örültem nekik, mint soha vendégnek ezen a világban! S ezzel az örömmel válaszoltam:

— Boldog vagyok, hogy ennyire kitüntet, Irénke néni. Csak az a kár, hogy olyan ritkán látogatnak meg.

A mama a fejével jelezte, hogy meg van elégedve a felelettel, mert aközben zsebkendővel törölgette az arcát. Igen-nagy melege lehetett. Magamhoz intettem a fűtőt s a harmadik kazal aljába ugrasztottam, hol az árnyékoson, vedervizbe hűtte, néhány üveg sörom állt. Szokásom volt két-három üveggel mindenkor készenlétben tartani belőle.

Katinka a kocsi felé indulta, hogy elhozza az elemzősiát. De pár lépés után megfordult s úgy nézett vissza reám, hogy meg kellett értenem: valami mondanivalót tartogat a számomra.

Szó nélkül szegődtem a nyomába.

Amikor középúton lehettünk az édesanya meg a kocsi közt, hirtelen megállt s szembenézett velem:

— Mondanék magának valamit, Laci...

— Mondjon, Katinka! — s nem tudtam levenni róla a szememet.

Egyszerre közömbös hangon kezdte:

— De csak úgy, ha érdekli...

— A világon minden érdekel, Katinka, — fohászkodtam fel csaknem önkívületben. — Amit pedig maga mond, bármilyen apróság legyen is, számomra a legnagyobb élmény...

— Nono, ez még magától is túlságos áldozat, —

és sóhajtott egy mélyet. — Annyit akartam mondani csak, Laci s kérem ne Ítéljen meg az őszinteségemért, hogy tegnap megkérték a kezemet...

Itt elakadt. Engemet pedig mintha taglóval sújtottak volna tarkón.

A mai napon tehát csak azért sietett ki hozzáim, hogy ezt a szemembe mondja nekem. Mielőtt azonban gratulálhattam volna neki nyöszörögve, így folytatta száraz hangon:

— Én azonban kosarat adtam az illető úrnak!

Hirtelen mintha másodszor is megvágtak volna.

Ám ezúttal mellbe.

Meginogtam. S már-már úgy volt, hogy a keze után nyúlok. De jószerencsém visszatartott. Mert esetleg megriaszthattam volna a hirtelen föllépéssel. S átvillant rajtam egyéb is... Hátha a leány, ki a legutóbbi hetek alatt a legszeszélyesebben viselkedett, csak próbára akar tenni s akkor faképnél hagy. Mindezt a gondolat negyedrésze alatt hánytam meg magamban s aztán színlelt közömbösséggel azt kérdeztem tőle:

— S miért adott kosarat, Katinka?

— Csak azért, Laci, mert volt-kérőm egy ügyvéd a városból, — mondta még mindig szembefordulva velem, de észrevéten kis zavarral már, — ez az ügyvéd pedig egy dologban nem tetszett nekem. Megfigyeltem, hogy mindenben földighajolva helyesel anyusnak és így joggal hihettem, hogy — mint feleségének — nem engedné meg nekem a fiús-hajat...

Elhallgatott s oldaltnézett.

Mindig a fiús-frizura! Már gyanakodni kezdtem, hogy maga sem veszi komolyan, csak próbára akarja tenni mindazokat, akik a kezét szeretnék. Mindazáltal amit most hallottam, nagyon kielégített. Igaz, hogy a mamának szakadatlanul szekundáltam én is, ezzel szemben tény maradt, hogy suttyomban lelkesedtem a fiús-hajért s ezt igen jól tudta Katinka is.

Mivel nem feletem mindjárt, rámemelte a szemét, kissé bátortalanul:

—Mit szól hozzá?

—Szerény felfogásom szerint a legokosabban járt el, — fohászkodtam fel oly mélységesen, hogy beleremeggett a szívem. — Mert egy bizonyos: ha valaki már föllépése előtt nem játszik mindenben a menyasszonya kezére, mit várhat az olyan embertől az a szegény teremtés, ha egyszer asszony lesz majd...

Mellesleg úgy éreztem ugyan, hogy viselkedésem nem a legkifogástalanabb azzal az ismeretlen riválisommal szemben, akinek elég baja lehetett egyelőre, amiért kikosarazták, de most nem törödtem ilyen nyavalányás semmiségekkel. Egyre vigyáztam: hogy a leány semmi kivetnivalót ne találjon bennem ebben a forduló-pillanatban.

Katinka maga elé tűnődött egy darabig, majd így szolt:

— Köszönöm, Laci, hogy megnyugtatott. Azt hiszem, a lehető-leghelyesebben cselekedtem. Mert soha nem egyezem bele, hogy játékszere legyek az uramnak! Előre megmondom ezt mindenkinél...

Ez a »mindenki« én voltam ezúttal. A kisasszony konok magatartására lehetett volna ugyan egy-két merész megjegyzésem, de gondoltam, ráérünk ezzel azután is. A kisasszony sem beszél majd így, csak a feleségem legyen egyszer! Mert most már hinni kezdtem, hogy csak én lehetek a férje, senki más. Máskülönben nem oktatott volna ki előre.

Egyelőre legtanácsosabb volt hallgatni. S miután a kocsiról leszedtem két pokrócot s kezembe fogtam az elemőzsiát, visszafelé indultunk meg a nénihez. De hallgattunk mindvégig.

Ez a hallgatásunk fület szúrt a néninek is, mert amint hozzáértünk volna, összehúzott szemmel vizsgált végig külön-külön. S felémfordult megint:

— Úgy jönnek, mintha az orruk vére folyna... Csak nem kaptak össze valamin? Mert az én lányommal könnyű összeverekedni, amilyen önfejű ... Miről tárgyaltak?

Melegem lett, hogy mit füllentsek hirtelen, ami elhihető lenne. De megelőzött a leány:

—A terméskilátásokról beszélünk, azaz hogy a már behordott élet fizetőképességéről. Igazán meglepett, anyus, mennyi minden tud ez a Laci! Az összszés tudományok a kisujjában vanak ...

—Laci helyes fiatalembér, — bökolt a mama, miközben az arcát törölgette a zsebkendővel.

Én akkor már kissé távolabb terítettem el a két pokrócot s mikor az ozsonnát kezdtem fölszervirozni reá, Katinka is hozzámjött és segíteni kezdett. Szótlanul tettünk-vettünk egymás mellett, de tudta mindenkiünk, hogy a másik is ugyanarra gondol: a vőlegényjelölt energikus kikosarazására. Azalatt kettőnk-höz ért a mama is, az egyik legénykével odahozattaim a sört s mennyei hangulatban láttunk neki az uzsonnának. Katinka kettőnk között ült a két nyárfa széles árnyékában s olyan jó volt hozzám, hogy ha nincs ott az anyja, azóta legalább tízszer rábortultam volna a kezére, hogy összevisszacsókoljam áhitattal.

Hogy ment el az a két óra!

A leány egyszer féloldalt nézett reám, égő-kiváncsian:

—Mondja csak, Laci, mit csinált itt negyedik hete ilyen egymágában?

—Mit? — kérdeztem vissza. — Hát Istenem, nappal a munka köt le, késő estén meg, ha ledülök a kazal alá, a zizegő szalmára, tarkóm alá dugom a két kezemet, nézem-nézem a csillagokat s az Isten tudná, mi mindenre nem gondolok olyankor! Szeretek egymagamban lenni...

A néni sonkával kínált s aközben helyeselt:

—Látszik, hogy komoly fiatalembert...

—És kire vagy mire gondol legtöbbször, amikor hanyattfekszik a kazal tövében? — kérdezte hirten a leány.

Úgy feleltem, hogy beleláthatott a lelkembe:

— Erre is kitérek, Katinka, de előbb el akarom mondani, miért szeretem az egyedüllétet. Mert olyankor közelérzem magamhoz az Istant... Csak képzelje el: fekszem a kazal tövében a szalmán, két kezem a tarkóm alatt, fölöttek pedig az elmondhatatlanul-mély égbolt. Ezt az égboltot nézem s nem tudok belefáradni. Mert észrevétenül szállni kezdek magam is az égi-magasságoknak. Vándorolnak fent a csillagok s én nézem őket, lentről. Tudom, hogy az az egy-kettő, amelyik szelíden fénylik, bolygója a napnak, de a többi milliónyi-millió mindig vibrál nyugtalanul: szörnyü-nagy világok ezek, melyek mellett porszemnél-kisebb a mi napunk minden bolygórendszerével. minden állócsillag egy nap, oly képzelet-lankasztó messzségen, hogy puszta gondolatára fájdalom nyilallik végig a földi emberen. minden ilyen napnak megszámlálhatatlan lehet a bolygóserege s e bolygók közül talán élet van valamennyin... Kik és mik lehetnek ezek a lények? Van-e határa valahol a világ-egyetemnek?... Fekszem a kazal aljában, legény-leány rég alszik már elszórva a szalmán, egy kutya sem ugat a pusztai éjszakában. Alszik mindenki, csak én tusakodom árva-magamban. A csillagok pedig mennek égi-pályáikon... De ki szabta meg örök vándorútjukat? ... S addig nézem az eget, híogy egyszer csak arra rezzenek össze: könny szívárog a halántékomon. S olyankor tízszer is elsuttogom magamban: van Isten... van Isten...,

Mama és leánya tűnődve nézett maga elé. Továbbbeszéltem:

— Ezektől a csillagoktól-szegett nyári éjszakákon

sok minden megfordul bennem s legtöbbször olyan emberek emlékeivel társalgók, akiknek ma már csak az árnyai járnak vissza hozzáim. Rágondolok ősz nagyapámra, aki hajlott ember volt már kicsifiu-koromban is és van huszonöt esztendeje, hogy nem láttam. Hova lett, hova? Apám-anyám sem él már: fogom-e még látni valamikor szenevédő arcaikat? Emberekre gondolok aztán, akiket nagy idő óta nem láttam... Hol tévelyeghetnek a világban, bú epeszti-é őket e pillanatban s kezefogok-e még velük valamikor? Eszembejut olyankor, hogy milyen szerencsétlenek is az emberek. Rang, pénz után futkosnak őriöngve egész rövidke életükben, ahelyett, hogy szakadatlanul az égre függesztenék szemeiket avagy ki ülnének egy folyó partjára s a ballagdáló vizet nézvén, eltöprengenének rajta: minek is vagyunk a világban? Mert sivár céltalanság itt minden. Egy értelme maradt még a dolgoknak: összebújni kettesben, szeredni egymást és soha-soha el nem búcsúzni egymástól. Késő nyári éjszakákon, ha földöntűli gondolataimmal viaskodom, magára is gondolok a végén, Katinka, s olyankor mindig nagy megnyugvás fog el. Ezért hálás vagyok magának s szeretném érte megcsókolni a kezét...

A leány, aki égő szemmel figyelt egy idő óta, leplezetlenül kérdezte most:

—Miért lennék én nagy megnyugvás magának?

—Azért, mert jó ember, — szolt közbe magyarázó hangon az anyja. — De ezt most úgysem érted még!

Am Katinka nem hagyta magát s csak azért is tovább-beszélt:

—Arra gondoltam, anyus, hogy én is kimaradhatnék egyszer egy ilyen éjszakára a kazlak alatt. Istenem, de boldog tudnék lenni! Elbeszélgetnénk éjfélutánig kettesben ...

—Kivel? — csattant fel a néni.

A leány angyali nyugalommal adta fel a felvilágosítást.

—Hát Lacival...

—Még mit nem! — horkant rá a néni. — Te leány, egyáltalán szoktál-e gondolkozni néha?

—Katinka ártatlanul nézett az anyjára:

—Miért ne?

—Azért, te szörnyű lány, mert az éjszakát egy cséplögépnél és szalmán fekve csak férj-feleség töltet együtt. Szűz Máriám, hogy miket nem eszelsz te össze!

Erre elhallgatott Katinka. De hallgattam én is.

Később minden nap dolgokra terelődött a szó s szerencsére megfeledkeztünk az előbbi apró zökkenőről. Jókedvünk kerekedett s még föl is nevettünk egyszer-kétszer. Feledhetetlen két órám maradt ez arra a két hétre, amelyet szikrai házuktól távol kellett még ledolgoznom. Amikor aztán hazafelé készülődve kocsiba szálltak fel, hátaslovamra vetettem magamat én is és elkísértem őket messzire. A félutig lovagoltam a kocsijok mellett (Katinka felől) s jóízüen beszélgettük el a hátralevő időt. Amikor végül búcsúzásra került a sor s visszafogtam a lovamat, pillanatra a kocsi is megállt. Kezet csókoltam a néni-nek s akkor Katinkához mentem át. Nagy meglepetésemre csokra-emelte a kezét, amire lehajoltam a keze fölé s megcsókoltam. Abban a pillanatban haragosan csattant rá az anyja:

—De Katinka!

—Hagyjuk csak, anyus, — szolt hidegen és szórákozottan s legyintett egyet.

Legalább húszszor néztem vissza távolodó kocsijok után, mialatt visszafelé ügettem. Most már hinni kezdtem, hogy mégis csak a feleségem lesz Horváth Katinka.

Egyelőre azonban némi csalódás ért.

Elcsépeltem, betakartam, amikor először gondoltam reá, hogy néhány napra visszamegyek a szikrai házba. Úgy számítottam, hogy utána nekikezdek az ősziszántásnak. Meg voltam elégedve magammal: egyelőre jó munkát végeztem.

S reágondoltam persze a leányra is. Most már azzal a szándékkal, hogy megkérem *a kezét*. Előbb persze vele magaval kell beszélnem négyszemközt.

Mielőtt azonban végleg hazafelé vágtam volna, be kellett nézni a másik tanyára is, mely a város iúJsó felén feküdt, a puszta szomszédságában. Messze volt innét, még lóháton is csaknem egynapos ut. E szótlan ügetésem alatt sok minden előprengtem. Eszembejutott például, amit a Biblia legpoétikusabb lapjain olvastam s föltettem magamban, hogy szórulszóra aszerint fogok föllépni. Bizonyos, hogy kérésemmel meglepem a szülöket, de zavarba-ejtem Katinkát is. Két nap múlva náluk leszek, ha igaz, egyenesen a mamához nyitok be s felajánlom, hogy szívesen szolgálok nekik hét esztendeig, ha hét esztendő után megkapom a leányuk kezét. Szándékosan mondomb, hogy a mamához volt tervem benyitni, mivel házigazdám, ez a drága szumir, körülbelül nem számított. A mama akkor minden féltevés szerint be fogja hívni Katinkát s előterjeszti neki a hét esztendőt. Amilyen kiszámíthatatlan volt a leány, nem látszott lehetetlennek, hogy ott-helyben felémfordul s azt mondja majd hideg-szeliden:

— Hosszú idő az a hét esztendő, Laci... Egyezünk ki talán három hónapban!

így színeztem ki ezt magam előtt hevűlő fejemmel. Dehát máskép történt.

A puszta szélén levő tanyán rendben találtam minden s már hazafelé akartam irányítani lovam fejét, amikor véletlen találkozásom történt, összebotlottam ugyanis azzal a régi frontharcos-bajtársam-

mal, akinek baráti közvetítésével kerültem el mai helyemre. Elbeszélém kezdetén érintettem valahol, hogy Pesten, az Emke-kávéházban vetett össze vele a sors és akkor hozta föl beszédközben, hogy ajánlani fog mai gazdámnak. Azóta nem láttuk egymást, de tudta rólam, hogy itt vagyok már. Városházi urak társaságában jött éppen, kik a pusztára indultak ki, hogy szétnézzék a városi gazdaságban. A front-harcosok régi hűségével öleltük át egymást, bemutatott a társaság tagjainak s az urak abban a pillanatban meg is hivtak már, hogy legyek a vendégük. Gondoltam, miért ne engedélyeznék magamnak vagy másfélnapi szabadságot?

Lovamat visszahagytam a tanyán s felültettem az egyik kocsiba, a gazdasági-tanácsnok mellé. Pozsgásarcu, kerekképű, joviális úr volt a gazdasági tanácsnok, aki ezt a szót: »meglát«, az itteni kiejtés szerint így mondta mindig; »möglát«. Ez a beszédmód egyébként, ha kissé megfeledkezett magáról, szókása volt Horváth Katinkának is. Ellenállhatatlan volt olyankor.

Közel két napot töltöttem a pusztán. Széltében-hosszában.

Hadiszállásunkat a pusztaházban ütöttük fel, mely a város birtoka volt, mint csaknem az egész pusztaság. Ám a régi világból minden össze a neve maradt meg e területnek, mely minden-más lehetett, csak puszta nem. Homokbuckáit, melyek dombjai játsz-szerűen váltakoztak valamikor a szél karcsapásai alatt, mára végleg maga alá nyomta a rétség, melynek legszéle az ég karimáján túl veszett el csak. Messze sudár jegenyesor szegte be a határtalan legelő egy pontját, a legelőn álomszerű csengetyűsző, meg kolompok elmosódó hangja ütött meg minden járunkat, de órákig kellett menni a selyemződ füvön, mire egy buckasor mögött váratlanul elibénklépett a szűz-

gulya. S oly sejtelemszerű távolban, hogy lankadt lett a gondolat, mire odáig tudott érni, kutgémek voltak felrajzolva az ég fenekére pókháló-fonalain. Földnek támaszkodott a kútgémek kölönce, ami úgy tetszett minden pillanatban, hogy fenekükkel hátra-támaszkodnak, mintha elunták volna magukat a reménytelen várakozásban. Később már csak front-bajtársammal vándoroltam kettesben és mialatt riasztó harci-emlékeinket költögettük, cserények mellett haladtunk el, oldalt gulya kolompolt s a bunkójának-dűlt számadógulyás a végtelenbe bámult szemrehúzott kalapja alól. Bámult a végtelenbe és nem mozdult akkor sem, amint elhúztunk mellette. Sokszor megfordult bennem azóta is, mi után kutathat az el nem érhető messzeségen az ilyen pusztai ember egy életen át? Mentünk-mentünk kettesben, egyszer aztán olyan helyre tévedtünk el, ahol ligetessé varázsolódott a pusztaság. Liget-liget volt minden kerek facsoportozatokkal s előttünk, de szunnyadozó távolban, délibáb futkosott remegve s a reszkető viz fölött ménes menekült valamerre, de a lovak árnyai másvilágivá nyúltak föl a csalogató délibában... Dobogó szívvel álltunk meg a tenger-rétségen s el-elfult lélegzettel ámuldoztunk a soha nem álmodott tüneményen... Estére hajlott aztán s mi egyre mentünk még ketten. Nem tudtam tájékozódni többet: belevesztem a síkságba. Amikor a nap pillanatra megállt volna még egyszer a nyugati égererem fölött s éles nyilait szétterítette a tájon, bibor-legyezőben gyulladt föl minden. Vörösben tombolt a beláthatatlan rétség, lán-goltak a távolabbi nyárfacsoportok s ennek a más-világi vörös lobogásnak nem akart végeszakadni semerre. Ilyen bíbor ömlött el rajtunk is, amikor egyszerre kilobbant a szörnyű fény s alkonyati színekbe buktunk bele félszempillantás alatt... Akkor előttünk, féljobbról, feltűnt a pusztaház, ahol esti tűznél pom-

pás vacsorával vártak már a városi urak, mint vendéglátó gázdáim. A vacsora alatt beszámoltam nekik napi-élményeimről, ami harsány nevetésre fakasztotta őket, különösen mikor a szívelállító esti napözönről emlékeztem meg. Társaságunkban ott volt a pusztaház öreg állatorvosa is, aki negyvenöt esztendőt élvén le magányos és visszavonult szolgálatban, pusztai történeteket mesélgetett az elhanyatlott viharosabb világból. Csöndben koccintottunk olykor, aztán a lobogó tűzbe néztünk sokáig. És hallgattunk-hallgattunk. Hegyvidéki ember vagyok, aki addig még a nevétől is menekültem az Alföldnek. Ezen az éjszakán azonban rajongója lettem a pusztának.

Alkonyodni próbált másnap, amikor gyors ügetésben közeledtem a Szikra felé. Megdolgoztam, megfáradtam s jóleső érzéssel gondoltam reá, hogy legalább egy szíves istenhozott nem fog elmaradni. Lovam csattogott az augusztusi alkonyatban.

Hát ami a szíves fogadást illeti, negyedóra műlva föl kellett szísszenem. De még hogy!

Augusztus eleje volt, mondomb, s mivel a fáknak hosszan dűltek el az árnyékai, lehetett úgy hét óra délután. Leszálltam a lóról, bekötöttem az istállóba s a virágos udvaron át megindultam a ház felé. A verandáról ugyanabban a pillanatban Katinka lépett ki s ment tovább, a ínyárikonyha irányának, mely kissé oldalt-állt, egy épületrész legelején. Valami tálca volt a kezében, ha jól emlékszem vissza s a tálcán teás-készlet. Kecsesen haladt el az egyik virágagy mellett, amikor észrevett. Az ujja fel volt gyűrve, könyökön felül s nekem úgy tetszett akkor, mintha biccentett volna felém. Hidegen, mint akit nem érdekel különösebben, hogy hazajöttem végül.

Abban a másodpercben elhagyott minden józanságom s utána szóltam, csaknem kiáltva:

— Katinka!

Nem állt meg. Mintha nem is hallotta volna. Felbőszültem. S most már indulattól-remegve kiáltottam egy nagyot:

— Ka-tin-ka!!

Erre megállt.

Megállt s visszafordult, úgy, amint volt. Aztán végignézett, de olyanformán, hogy hideg csapott szívén. És sértődött hangon vágott vissza:

— Kérem, ne kiabáljon utánam!

Egyszerre megbicsaklott a nyelvem s nem csoda, ha dadogni kezdtem. Mert olyan szeme volt, ha földig akart alázni valakit! Olyasfélét mondhattam neki valamit, hogy egy nyár égő munkája után megérdemelnék legalább egy jó szót...

Rámcattant:

— Mi jogon akar rendelkezni velem?

S otthagytott.

De ez már több volt a kelleténél. Egyenesen apjának, az öreg szumirnak szobájába nyitottam be, fölhevülésemben kopogtatás nélkül. Felesége is bent volt s úgy tetszett hirtelenül, mintha éppen tanácskoztak volna valamin. Váratlan betoppanásom meglepte őket, mert különösen néztek reám. A végén kezdtem, az öreg felé fordulva:

— Lajos bátyám, elcsépeltem, betakartam, holnap reggel átadok minden s holnap ebéd előtt indulok haza! Köszönöm, hogy annyi szívességgel vettek körül...

Nem értették s még furcsában néztek reám. Az öreg szumir szemrehányó pillantást vetett felém, hogy ezt a cudar hálátlanságot igazán nem várta volna tőlem, a néni pedig, ahogy magáhoztért valamennyire, felállt s csöndes iszóval kérdezte:

—Mi lelte, fiám?

—Irénke néni, — feleltem szinte kiáltva —, ne faggasson, úgyse árulhatok el többet! Köszönöm még-egyszer, hogy szivesek maradtak hozzáam mindig...

Késő éjszakáig csomagoltam azon az estén. A vacsorát is a szobámba kértem, mely a ház északi sarokszobája volt, különbé járattal. De amint lehigadtam valamennyire, érthetetlennek tűnt fel, hogy senki sem jön utánam. Beküldték a vacsorát s nem törödtek velem azontúl. Észrevétlenül mély csöndbe süllyedt a ház s már kilenc óra körül kialudt minden világ, ami máskor nem volt szokásban.

Lehetett éjfél, amire elkészültem a csomagolással. Ágyra dűltem aztán, ruhástul s gondolkozni szerettem volna. De harmadszor is meg kellett állapítanom magamban, hogy így van ez legjobban, amint cselekedtem. Elvégre képtelenség ez a nyavalýás állapot, hogy itt kujtorogjak utána, mint egy összehúzódott kutya s egyszer rámmosolyog és maga után csalogat, ha meg közeledni próbálok hozzá, minden esetben visszautasít. Van még más leány is a világon!

Azt hiszem, nem sokat alhattam azon az éjszakán. Ahogy fölrévülnem egyszer, kint csattogó reggelben tündöklött az udvar, a ház környéke, minden-minden. Akkor vettem észre csak, hogy az este elfejtettem levetkőzni s ruhástól henteregetem az ágyban. Felugrottam, lemostam magamat tetőtől-talpig s átöltöztem. Odakint gyanús volt a csend. A szobaleány behozta később a reggelimet, ami megint szokatlanul hatott, mert máskor, ha idehaza tartózkodtam, együttreggeliztem a családdal.

Kilenc óra is elmúlt, amire összeszedtem följegyzéseimet. Azzal a szándékkal, hogy bemegyek az öreg szumirhoz s elszámolok vele két hónapomról. Akkor aztán odébb egy házzal!

Kiléptem az udvarra, de senkit nem láttam sehol. Gondoltam, hogy az öregúr minden főltevés szerint a szobájában ül s maga elé hajolva mélyed el búbárlataiban; a néni a konyha körül intézkedik vagy a belsőgazdaságban néz körül, a házikisasszony pedig

(mert az előzmények után semmi kedvem a keresztnéven szólítani!) valamelyik szobában takarít és porol. Az öreg dolgozószobája felé indultam tehát, mikor a virágos veranda felső lépcsőfokán szinte belémütközött a szobaleány s félíg-suttogva annyit szált:

— Fiatalúr, Katinka kisasszony a szobájában várja...

Elhültem. S jónak értem a leányra:

— Ki vár?

— Katinka kisasszony, kérem... A saját szobájában... Azt mondta, kérte a fiatalurat...

Most még kevésbé értettem. De mert nem volt ideje a bölcselkedésnek, egyenesen a szobája felé indultam.

Várt.

Pongyolában állt a fehér ágya előtt, formás két karja szabadon volt egészen. Nagy felindultságban lehetett, mert meg-megremeggett a hangja, ahogy csak nem kiáltva kérdezte:

— Mondja, mit akar?

Azt hittem, az indulat vet szét abban a pillanatban. Ő forgatta fel a nyugalmamat s úgy tett, mintha semmiről nem tudna az ártatlanság! Még neki (állt feljebb! Különben is régi tapasztalatom, hogy a mők, mihelyt érzik, hogy bűnösek, támadásba mennek át és pedig szempilla-rebbenés nélkül. Mennyei naivsgukban azt hiszik, hogy így fátyolt borítunk minden gyengeségükre.

Ott álltam előtte. Nehezen, de erőt vettem magamon:

— Hogy mit akarok? Haza akarok menni!

— És nem is jön vissza többet? — vágott a szavamba észrevehető riadtsággal.

Annyit feleltem, egész kurtán:

— Eszemágában sincs!

Sarkon akartam fordulni, hogy szó nélkül ott-

hagyom. Észrevehette akaratlan mozdulatomat, mert kitárta két karját s mialatt csinos arcán kétségeesést láttam, megsemmisülten könyörgött:

—Vigyen magával engem is!...

—Hova? — s azt hittem, elhagy az eszem. Nem tudtam megérteni, mit akar.

Akkor már előttem állt. Két karja lehanyatlott, fejét bűnbánónan hajtotta le:

— Vigyen magával.,,

Egyszerre magamra-ocsúdtam. S még mindig remegve, hogy vagy az eszemet vesztettem el, vagy álomban járok, alig mertem kérdezni:

—Minek vigyem, Katinka?

—A felesége akarok lenni, — suttogta megtörten s könny szívárgott az arcán.

Azt hittem, meg kell bolondulnom:

—De hiszen maga úgy viselkedett velem szemben...

—Tudom, — vágott a szavamba, — de igazán nem tehetek róla. Nagyon szerencsétlen a természetem ... Legalább ez-egyszer szánjon meg...

S rámemelte könnyben-csilllogó szemét:

— A felesége leszek, ugye?

— A feleségem lesz, — és sóhajtottam egy nagyot.

Úgy illett volna, hogy átkapjam és magamhoz öleljem e soha többé vissza nem térő pillanatunkban. És ne is eresszem el azután. De amire magamhoz tértem volna a kábulatból, már elkapta a kezemet s huzott-vitt maga után tökéletes tehetsélegemben. Nem is állt meg velem, csak az anyja szobájában s ott felkiáltott:

— Anyus, megkértem a Laci kezét! Feleségül fog venni!

A néni éppen számolt az asztalnál. A ceruza hirtelen kiesett az ujjai közül s csak összecsapta a kezét:

— Te leány, hová lett a szeméremérzeted?

Katinka akkor már tovább vonszolt, az apja szo-

bájának, nem törődve édesanya ájuldozásával. Valósággal rátörtünk az öreg szumirra, hanem az ajtóban meg is álltunk mindaketten.

Odabent, a szoba közepén, egy idegen emberrel állt vitában az öreg. Fél-tekintet az ismeretlenre s viszíszatorpant az ember riasztóan keleti-jellegű orrától. Nem vettek észre. Éppen az orrmány-nagy tulajdonos kérdezte:

—Arra volnék kíváncsi mindenekelőtt, nagyrabecsült barátom, vannak-é nyomai valahol, hogy a szumir birodalom keretein belül fordultak volna elő valaha antiszemita karakterű egyéni kilengések?

—Ami az ügy meritumát illeti, — válaszolt mély eltünnödés közt az öreg, — etekintetben...

—Ki ez? — súgtam oda Katinkának.

A leány még mindig a kezemet fogva, visszasugrott:

—Tauszig tata. Ki nem állhatja a zsidókat, sőt lépten-nyomon üldözi őket...

—Dehiszen ő is zsidó! — súgtam vissza némi zavarral.

Katinka rámmosolygott s úgy szolt halkan:

— Tauszig tata nem törődik ilyen gyerekes ellenvetésekkel ...

V.

Fülkebeli útitársam, ahogy idáigért volna az elbeszélésben, bocsánatot kért, hogy rövid szünetet tart, mert kiszáradt kissé a torka. Felült a fülke kerevetén, levette utazótáskáját s kerek szil vöríumos-ü veget húzott ki belőle. Először engemet kinált meg:

— Parancsoljon, szerkesztő úr! Jót tesz ilyenkor az embernek.

Húztam egyet. Akkor ő vette át a lapos üvegcsét s ő húzott egyet, miközben megjegyezte:

— Jó egy kis melegítő a gyomornak.

Valami elhagyott állomáson álltunk, a sűrű sötét alatt, az Alföld kellős közepében. Vagy negyedórája álltunk már így, minden reménykedés nélkül, hogy továbbmehessünk egyszer. A vonat ablakából úgy rémlett a sötéten át, hogy a sínek mentén valami tocsogó csillan meg holtszinben s a nádas és káka fázékonyan rezzen össze minden levegőrezdülésre.

Lehetett éjfél körül.

A pálinka után haraptunk egyet s először szorongva néztem a fiatalemberre, aki igen rokonszenvesnek mutatkozott előttem. Szorongásom amiatt való volt, mert mindig elővesz a rejtett bú, valahányszor látnom kell, hogy ifjú pároknak, akiket egymásnak teremtett a Gondviselés, szétválnak az utjai és noha fáj egymásért a szívök, mégis búcsút integetnek egymás felé. És szétszakadnak, magok sem tudva, miért?

Egyszerre csak azt kérdeztem fiatal útitársamtól:

—Az egészből nem értek valamit, barátom...

—Parancsoljon velem, szerkesztő úr!

Kissé vontatottan kezdtem:

—Ön többször is úgy említi a fiatalasszonyt, mint elvált feleségét... Eszerint mindennek vége van már kettejük között.

—Nem! — s határozott mozdulatot tett. — Érintettem valahol, hogy egyelőre szétváltan élünk csak, mert (úgy érzem legalább is) mindegyikünk remeg a válópör puszta gondolatától. Szerény felfogásom szerint azonban egy asszony, aki nem él többet az urával, elvált feleségnek számít... Igenis, kérem, én magasabb erkölcsi szempontok szerint szoktam igazodni...

Elhallgatott s különösen nézett maga elé.

Gondoltam azonnal, hogy régi bú emlékei epesztik, ezért pillanatra felálltam s kinéztem a folyosóra, míg magához tér hiú tépelődéséből. A folyosón (persze kalap nélkül) még mindig ottállt az a kihívó magatar-tású fiatalembér, aki — valahol a nyugati-pályaudvar körül — a szerelem múlásáról szóló szomorkás dalocs-kát kezdte dúdolgatni, miközben hetyke fejtartással nézett szét a világban. Még egyre ugyanazt a kis dalt fújta maga elé, de már jelentős változattal. Ez-úttal ugyanis így módosult a szöveg:

*Semmi babám, semmi,
Így kell annak lenni,
Gyere velem Miskolc városába
Sej, kocsonyát enni!*

Szerencséje volt a fiatalurnak, hogy nem hallotta ezt valamelyik miskolc-városi lakos, mert alighanem inzultus lett volnla a vége. Hisz a dalocska utolsó két sora nyilvánvalóan dőre célzás akart lenni arra az állítólagos hiteles esetre, amikor az egyik Szinvaparti vendéglős kocsonyájába beleugrott egy béka, amely

aztán ijedten pislogott ki a tál legközepéből. Egy-egy ilyen megfontolatlan célzást, mint vére-menő sértést, azóta is tettleg szoktak megtorolni a miskolciak. Kár pedig felhánytorgatni a régi dolgokat! Lehetséges elvégre, hogy a béka nem is volt benne ama néhai kocsányában, ám elfogadva a legmerészebb föltevést is, nem volna szabad minden ok nélkül provokálni a Bükkalji metropolist. Miskolc városa oly nagyszerű eredményeket mutatott föl az egykor annáleszekben s oly férfias magatartású a mai kótyagos világban, hogy ezt a csekély lapszust illendő lenne elnézni neki. Ez a legkevesebb!

Néhány pillanatig elhallgattam a kötekedő két sort, amelyet unos-untalan ismételgetett a kihívó arcélű fiatalembert, majd végighaladtam a folyosón. Pest óta senki nem szállt föl a hűvös éjszakában, mert üresen ásított valamennyi fulke. A szomszédos szakaszban még mindig ott láttam azt a szerelmes fiatal párt, akikről az volt a föltevésem, hogy vőlegény-menyasszony lesznak. Férj-feleség nem lehettek még, mert szüntelenül mosolyogtak egymásra. Most már csak a vőlegény ült, a menyasszony pedig végigfeküdt a fulke heverőjén s fejét a vőlegénye ölébe hajtotta le. A vőlegény mesélt valamit, de a menyasszony álmos lehetett már, mert a kezét egyre-többször tartotta a szája elé, de — asszonyi szokás szerint — biztatta azért a fiút:

— Csak meséljen, nem alszom el!

A vonat elindult megint, mire visszasiettem a szakaszunkba. Ismeretlen útitársam, aki az ő egyetlen feleségéhez utazott, akkorára végigdült a párnákon s a cigarette füstjébe nézett föl. Ahogy benyitottam, rámnézett s azt kérdezte:

—Kíváncsi a folytatására is, szerkesztő úr?

—Nagyon is, barátom. És igen lekötelezne, ha semmit sem hallgatna el mindenből, amit csak elmondhat

Egyet fújt a cigarettafüstön, aztán nekihelyezkedett:

— Két órám van és nagyon sokat kell még elmondanom. De talán sikerül a végére jutnom addig.

Én is elhelyezkedtem, végig a kereveten. Útitársam tovább-beszélt.

VI.

Otthagytam el tehát, hogy Katinka maga után húzott apjának, az öreg szumírnak szobájába, tudomására adandó neki is: a feleségem akar lenni. Ámde az ajtóban akaratlanul is meg kellett állnunk mindketőnknek. A szoba közepén ott darvadozott maga elé az öreg kutató, mintha módfölött el talált volna gondolkozni valamin. A másik alak, akinek orr helyett kiszítt tajtékpipa-orrmányzat harsogott a két szeme és a szája között és aki Katinka szerint a »Tauszig tata« nevezetre hallgatott, immár másodszor tette föl a homályos kérdést:

— Arra volnék kíváncsi mindenekelőtt, nagyrabecsült barátom, vannak-é nyomai valahol, hogy a szumir birodalom keretein belül fordultak volna elő valaha antiszemita jellegű egyéni kilengések?

Az öreg a cipője orrára bámult, az állát vakargatta s akkor így adta meg a fölvilágosítást:

—Ami az ügy meritumát illeti, etekintetben egy megjegyzésre vagyok bátor szorítkozni csupán: hogy antiszemitizmus valószínűen mindig előfordult, ha szörványosan is, mióta zsidók vannak a világon...

—Ezt én is sejtem, nagyrabecsült barátom! — kiáltott föl szenvédélyesen Tauszig tata. — De azt mond meg nekem minden kertelés nélkül, akadtak-é antiszemita atrocitások a szumir nemzetnél? Ezt okvetlenül tudnom kell ez ádáz szíriaiaiak ellen vivőit ütközeteim közepette s azok alátámasztására...

Szegény házigazdám e szavaknál komoly zavarba jutott. Alig tudta kimakogni:

—Barátom Tauszig, a probléma, melyet fölvetettél, az egyetlen réveteget pont kutatásaim rengetegében. Egy szempontból abszolút ingadozás tapasztalható ugyanis a szumir-kérdéssel foglalkozó valódi tudósok felfogásában s ez a kérdés a következő: voltak-é a szumiroknak bármi néven nevezendő nexusaik a sémitákkal? Mertha voltak, abban az esetben százat lehetne tenni egy ellen, hogy a szumirok között is akadtak olyanok, akik nem rokonszenveztek mai izraelitáink Őseivel; ha viszont nem voltak nexusaik, abban az esetben minden antiszemita hajlamnak föltevése is pusztta fikció...

—Edd meg! — kiáltott izgatottan Tauszig tata. — Ez mind tapogatódzás csak a setében, énnekem pedig tények kellenek nemzetmentő harcaimhoz! Tények, nagyrabecsült barátom!

Tauszig tata és az öreg szumir mindeddig nem vette észre, hogy az ajtóban várakozom Katinkával. Katinka egyébként megsúgta hirtelen a legnélkülözhetetlenebb tudnivalókat: hogy Tauszig tata maga is izraelita volt s négyezer évig fölfelé játszva be lehetett volna bizonyítani, hogy családfájának minden ágaboga fajtiszta zsidó egyedeket mutatott föl, ám Tauszig tatát ép ez a súlyos körülmény érdekelte legkevésbé. Valami hat-hét esztendővel ezelőtt, — a jó Isten a megmondhatója, mi cimen? — de átnyergelt a Szkythák Táborába, ahol nyomban vezérlobizottsági-taggá választották meg, egy év óta pedig ő viseli a Táborban a másodvezéri méltóságot, melynek látható szimbóluma minden táborozás alkalmával a jobbkézben tartott csillagos buzogány. Tauszig tata megelőzően elhagyta persze ősei hitét s másnap már az Evangéliom szerint reformált Anyaszentegyháznak lett buzgó tagja s minden remény megvan reá, hogy legközelebb prés-

biter lesz. De meg is érdeuml a tata! Mert nagyszerűen menő vaskereskedése lévén, úgyszólvan minden jövedelmét a Szkytha Akcióra áldozza, ami természetesen egyértelmű a zsidók abszolút tönkretételeire irányuló nagyarányú pozitív tevékenységgel...

— És mit szólnak mindehhez a zsidók? — súgtam oda tízperces menyasszonyomnak.

Katinka óvatosan felelt:

— A zsidók minden követ megmozgatnak ellene, de Tauszig tatának olyan szerencséje van, hogy nem árt neki a legkörmönfontabb aknamunka sem. Négy hónappal ezelőtt a rabbi kimondta rá a zsidó nagyátkot, ám Tauszig tata csak nevetett a rabbin s nyilvánosan is többször olyanfélé kijelentést tett, hogy: »Haljon meg minden szíria!« Micsoda felfordulás lett ebből a zsidók között! Később nyilatkozatot is tett közzé az egyik jobboldali napilapban, hogy egyedül és kizáráon a zsidók idézték elő az ország pusztulását, amire több zsidó fiskális párbajra hívta ki az öreget, ő azonban valamennyi segédnek ugyanazt az egy választ adta. Már bocsánat a kifejezésért, de ő így mondta: »Köpök minden izraelitára!« Sok galibát csinál állandóan a tata.

Katinka itt abbahagyta a sugdolozást, mert úgy látszott, vége a vitának. Éppen Tauszig tata kiáltott fel magánkívül, szinte a téboly határán:

— Hát edd meg a tudományodat, nagyrabecsült barátom! Amit most kiadtál magadból, őszintén szólva nem egyéb az, mint: szósz! Vagy, ha úgy tetszik: luft!

Heves kézmozdulata közben félfordulatot tett s váratlanul észrevett kettőket. Harcias szemita-arcén egyszerre mosoly viharzott fel s már messziről a kezét nyújtotta Katinka felé:

— Kezét csókolom, Katinka! Szavamra mondomb: ama bizonyos faj ellen vívott lelketlen küzdelmeim

közepette egyetlen oázis, ha ilyen virágszálakkal találkozom ...

Katinka zavartan tiltakozott:

— Nono, Tauszig bácsi, még bókot talál mondani!
Mit szólnak hozzá az unokái?

Aztán bemutatott:

— A vőlegényem.

Riadt szünet jött rá. Tauszig tata elragadóan mosolygott, miközben kettőnknek próbált gyönyörködni, házigazdám, az öreg szumir viszont, akinek csak az imént intéztek el minden tudományát, meglepetve kapta föl reánk a fejét. Katinka az apjára nézett most, szérenyen és bátran megismételte:

—A vőlegényem.

—Mióta? — kérdezte az öreg csodálkozó arccal, ám mégis azzal a rezignációval, mely érthető volt olyan foglalkozás mellett, aminőt az öreg szumir űzött.

—Katinka nyugodtan adta meg a felvilágosítást:

—Körülbelül tiz perce. El akart menni tőlünk s csak így tudtam a háznál marasztalni. Mit szól hozzá, édesapám?

—A képzelhető legüdvösebb megoldás, fiam, — s megcsókolta a leányát.

Aztán elémlépett s kezet adott:

—Örvendek öcsémuram, mert öcsémuramban valóban törekvő fiatalembert volt módomban megismerni. Természetesen semmi kifogásom ellene, hogy férj és feleség legyenek. Volna azonban egy kikötésem, amelytől semmi körülmények között sem vagyok hajlandó elterni ...

—S mi lenne az, Lajos bátyám? — kérdeztem feszülten. — Mert mondanom sem kell, hogy minden óhajának a legnagyobb készséggel vetem alá magamat...

Az öreg felsóhajtott:

— A lényege az, hogy küszön-álló házasságuk s majdan ezt követő házaséletük semminemű gátló

akadályt nem fog jelenteni tudományos kutatásaimra nézve...

— Ó, édesapám! — előzött meg Katinka. — igérjük és fogadjuk, hogy soha-soha nem nyitunk be a szobájába olyankor, mikor a szumirokkal foglalkozik!

Az öreg (ezúttal már leendő apósom!) megrendülve nyújtott kezet mindkettőnknek:

— Köszönöm, gyerekek, igen köszönöm nektek. Ez az engedelmesség valóban följegyzésre érdemes, mert — legalább magam személyével kapcsolatban! — esztendők óta nem tapasztaltam ekkora előzékenységet ...

Csak ekkor figyeltünk föl Tauszig tatára, ki a szoba közepén állt mindenkor, mosolyra-torzult arccal s kifelé fordított tenyerekkel. Ez a tenyértartás azt kérdezte: »Hát ez mi?«

Ám a kérdést fölvetette az engesztelhetetlen antiszemita maga is:

— Ha jól értettem, Katinka húgom kérte meg férjül ifjú barátomat és nem megfordítva, amint az európai államokban szokásos. így van-e?

— Szószerint így van, kérem, — hajtottam meg magamat Tauszig tata előtt.

A tatából akkorára kirobbant a nevetés. Recseggett és trombitált monumentális orrozatán, majd a fülét kezdte csapkodni mindenkit tenyerével, mialatt egész testében hajigálózott:

— Fantasztikus! Bizonyisten, egészen fantasztikus! Ilyet sem ettem még viharos életemben, pedig átmentem néhány csödön s most is egyedül tartom a kereszteny-kereszyén-kisgazda-nemzeti frontot!

Ahogy kifújta magát valamennyire, még minden könnyes szemmel Katinka elé lépett s a keze fölé hajolt:

— Gratulálok, kishúgom s engedje meg, hogy legmélyebb csodálatom jele gyanánt csókol leheljek a

kezére. Katonás leány: nem lehet tagadni. Hanem így van ez rendjén, kislányom: ha vacillálnak a frontviselt férjjelöltek s más határba próbálnak átlépni, csak beleragadni a gallérjukba! Magának pedig, kedves öcsémbarátom, gratulálok a menyasszonyához!

S akkor mégegyszer felharsogott, trombitálva az orrán:

— A menyasszony kérte meg a vőlegény kezét!... Eredeti eset még a huszadik században is, amikor pilóták szálldosnak az óceánok felett s potyognak rakkásra a tengerbe... Fantasztikus!... Egészen fantasztikus!...

A rengő kacagás azonban abbamaradt váratlanul. Mert belépett a mama.

Belépett, miután — úgy látszott — eredménytelenül várta ujabb jelentkezésünkre. minden erejével nyugalmat akart parancsolni magára, ám észre lehetett venni, hogy alig-alig tud ura maradni az idegeinek. Körülözött négyünkön s akkor kettőnk felé fordulva azt kérdezte:

— Mi történt itt ma reggel?

Úgy illett, hogy magam lépjek elő. Megilletődött hangon kezdtem:

— Semmi különösebb dolog, Irénke néni. Tegnap este bejelentettem Lajos bátyámnak, hogy köszönöm eddig barátságát, de holnap továbbmegyek egy házzal. Megmondom őszintén, miért akartam megválni ettől a derék háznéptől: Katinka keserűvé tette az életemet...

— Nono, — szólt bele tiltakozva a leány.

Az édesanya egy mélyet sóhajtott:

— Ez már így van, sajnos...

Nem törődve sem tiltakozással, sem közbesóhajtással, folytattam:

— Ezelőtt rövid félóraval a szobájába hivatott Katinka s ott kijelentette, hogyha megyek a háztól, ő is velem jön. Természetesen mint a hites feleségem.

A néni olyat nyelt, hogy belehőköltr

— Szerencsétlen leány! Az én hajadonkoromban..
Katinka egyszerre csak odalépett az anyjához s
átkarolta a nyakát:

—Jaj, anyus, anyus!... Akkor is csak férjhez
kellett menniök a leányoknak!

—Férjhez is mentek, — kiáltott föl szenvédélye-
sen, — de nem így! Istenem, visszafogni egy fiatal-
embert!

Majd hozzáfordult s eréyesen szólt:

— Gyöjjön csak egy szóra!

Utánamentem az ebédlőbe. Ott leültem, szemközt
vele, de amire észrevettem volna magamat, már mel-
lettem ült Katinka is. Úgy mosolygott, hogy még az
anyja sem tudott neheztelni reá többet. Csupa enge-
dékenység volt:

—Bejöttem anyus, mert úgyis tudom, hogy rólam
lesz szó...

—Rólad is, — szakította meg az édesanya, —
de egyébről is. Lesz mit hallaniok mindkettőjüknek!

Ezt már felém mondta.

Mi alázatosan ültünk egymásmelleit. Rövid és
szorongó csend után belefogott a néni:

— Őszinte leszek. S ezzel az őszinteséggel mondom
magának, fiam: soha eszembe nem jutott volna, hogy
leányom a felesége lehessen valaha. Ne értsen félre,
de Katinka sokszor megkeserít. Nem rossz leány, csak
önfejű halálig. Ezért sok-sok baja lesz még vele...

— De anyus! — könyörgött a leány.

A mama az asztalra csapott:

— Ne légy tiszteletlen: én beszélek most! Igenis,
önfejű vagy s nincs benned semmi fogékonyúság régi
anyáink tisztelete iránt. Magát egészen más fiatal-
embernek gondoltam s ezért nem hittem volna, hogy
vőlegény-menyyasszony lehessenek egyszer. De ha meg-
történt már: legyen! Ámde mert így van, utólag az

a gyanúm, hogy maga is csak alakoskodott előttem, valahányszor annyi meggyőződéssel helyeselt a szavaimnak ...

— De Irénke néni! — tiltakoztam erélyesen.

Legyintett, mintha nem is hallotta volna:

— Mást mondok: most már hiszem, hogy maguk minden prédikációm után egymásranéztek a hátam megett s összemosolyogtak. Rajtam mosolyogtak, fiam...

— De Irénke néni! — kiáltottam fel.

A néni rendületlenül folytatta:

— Ezért azt gondolom e percben, hogy mégis össze fognak illeni, mert igen-igen értik egymást. Pedig másként számítottam. Úgy számítottam, hogy erőskezű férje akad egyszer a leányomnak és nem olyan, akitő dirigál majd, vagy ha úgy tetszik: akitő vezet az orránál...

Hallgattam. Katinka idegeskedni kezdett. A néni beszélt, ránk se hederítve többet:

— Leányom, minden erőfeszítésem ellenére, olyan lett, mint a legtöbb mai leány: csak a világ könnyebb oldalát nézi és ha kedvére táncolhatta magát egy éjszakán, azt hiszi, rendben van minden. Milyen más volt a mi ifjúságunk! En ösmertem még a dédanyámat, aki — mint egészen apró leányt — gyakran vont magához a karos-székbe (abban az időben karosszékben üldögélt reggeltől-estig) s mesélt-mesélt nekem a maga fiatalsgáról. Régen volt az igen s ma lehet már százhúsz esztendeje, amikor eladóny-sorba jutott szegény dédmama. Órákon át mesélt nekem egy elsüllyedt világ emlékeiről: mint jártak össze száz esztendővel ezelőtt az úri családok, mennyivel igazabb és meghittebb volt akkor magyar urak és asszonyok érintkezési módja s mint ügyeltek a fiatalok kedvteléseire ... Mesélt az akkori utazásokról a fedett téli határokban, amelyekbe még kályhát is állítottak s úgy

tüzeltek, ha hosszabb útra kerekedtek csörgős lovakkal... Szegény dédmama! Megsejtettem már akkor gyerekfejemmel, miért mesél oly lankadatlanul? Hogy ezeket az emlékeket jól megjegyezve magamnak, én is átadhassam egykor az unokáimnak. Mert a családokban akkor még szájról-szájra adták a régi történeteket s ezért éltek úgy a hagyományok... Ma? Kinek mesélhetnék ma, Istenem? Mostani világban a könyvek és újságok elseperték még az útját is a tradíciók folytatásának...

Összebújva szorongtunk ketten, mert ezúttal nagy dolgokról esett szó. A néni szeméhez emelte a zsebkendőjét:

— Sokszor búsít a tudat, hogy énvelem megszakadnak az összes régi emlékek. Szegény dédmama! Ma is hallom még a hangját, amint ősi dolgokat támaszt fel sírjaikból reszketeg szavával... Ha a régi magyar viseletekről szólt! Kucsmában érkeztek messzi útról az öregek, kardosán csörömpöltek ueeaszerte a jurátusok és ha dalidókat rendeztek, főkötőben jöttek az urimenyeckék, pártasan a kisasszonyok s menyecskék-leányok pillangós cipőben indultak táncba az arszlánok karjain. Mert csak nemzeti táncokat lejtettek akkor! És ha Bihari rücskös legényei rázendítettek egyszer, a daliák leoldották kardjaikat, összecsörrentették sarkantyúikat, mialatt fiatal menyecskék, eladó-kisasszonyok úgy libegtek előttük, mint a pillangók. Szinte a föld felett lejtettek kecsesen, később zsebkendőiket lobogtatták ártatlan kötekedéssel, miközben arszlánjaik ugyanegy pillanatban verték össze sarkantyúikat s ugyanegy pillanatban kiáltottak fel: — Áll Buda még!... Vége, mindennek vége...

Elhallgatott kissé, mintha zokogás fojtogatta volna belülről. Katinka remegve öltötte karját a karomba. Később felsóhajtott a néni:

— Nemrégiben is napokra elkeseredtem. Valami

három hónappal ezelőtt a városi sporttelepen nagy versenyünnepséget rendeztek a járás leventei. Hát szép volt, de elkeserítőnek csak egy dolog maradt a számomra... A műsor egyik pontja gyanánt a rendezők magyar táncot iktattak be, magyar viseletben. Egyszerre csak kiállt tizenkét hányiveti legény árvalányhajas kalapban, pengő-sarkantyusan s ugyanakkor kilibbent a térré tizenkét pártás kislány... A banda rázengett egy kétszázados deli andalgóra s ők járni kezdték huszonnégyen. De hogy! Leányok-legények esipörerakott kézzel aprózták kényesen, néha egymás elé dobált lábakkal cifráztak, a kislányok kecsesen bokáztak, mialatt a legények valamennyien egyszerre pengették össze tarajos sarkantyúikat. Akkor elkapta ügyesen a leányok derekát s megforgatták őket kellemmel, aztán úgy tetszett megint, hogy a föld felett libegnek és cifráznak álomszerűen, mialatt tizenkét árvalányhaj ütemre hajladozott és úszott a karimás kalapok után... Mélységes bánat kezdett fojtogatni akkor! Mert eszembejutott, hogy amig más nemzetek féltékenyenőrzik nemzeti táncaikat s őseik viseletét, minálunk a magyar ruhát és a palotást már csak mint exotikumot bámulják meg nagyritkán. Nincs joga életet követelni egy olyan népnek, amely így elfecsérli előrei örökségét!

Itt már elputyeredett a néni, mi pedig restelkedve bujtunk össze. Később nesznélkül álltunk föl mind a ketten s a keze fölé hajoltunk. A néni megcsókolta kétfelől a leányát, aztán keze közé fogta a fejemet, megsimogatott, homlokon csókolt és sóhajtott egyet:

— Legalább maga maradjon állhatatosabbnak, fiam! Akkor talán örömünk lesz még magukban...

Majd Katinkához fordult:

— Hozzád is lenne egy szavam, lányom. Mától-kezdve engedelmességgel tartozol a vőlegényednek. Hát ezt ne felejtsd el!

— Igenis, édesanyám, — súgta remegő hangon a leány.

Ma sem tudom, mint botorkáltunk ki a mamától, de érzem most is, hogy megilletődtünk s megzavarodva osontunk el mindenketten. Csak arra ocsúdtunk föl és rezzentünk össze, hogy a Katinka leányszobájában állunk, szemközt egymással s nincsen szavunk többé. Katinka váratlanul csak ölelésre tárta a két karját s mielőtt magához tért volna, a karomban tartottam, feje a vállamra esett, pattanó melle meg-megvonaglott és akkor sírdogálni kezdett csöndesen, hogy könnyeitől nedves lett a nyakkendőm.

Sokáig maradtunk így. Amikor egyszer kibontakozott volna az ölelésemből s könnyes és mosolygó szemével megzavarodva nézett reám, azt kérdezte halkan:

— Ugye, Laci, fiúsra nyírathatom most a hajamat? Anyus mondta, hogy ezentúl maga parancsol nekem.

Esengett a pillantása. Mit tehettem? Csítítani próbáltam:

— minden meglesz, Katinka, de legyen türelemmel kis ideig... Mert ha nagyon feltűnően csináljuk, kétégségeknek a mama.

Láttam rajta, hogy nem nagyon tetszik neki: legalább a határnapot szerette volna kicsikarni belőlem. Nem tudtam ellentállni a tekintetének s megelőztem:

—Mához két hétre beviszem a városba. Jó lesz?

—Ahogy maga akarja, — suttogta engedelmesre-simult hangon.

Negyedóra múlva a Tisza holtmedrei irányában köszáltam, egyesegyedül. Katinkától azzal szabadultam el, hogy kis időre körül kell néznem a gazdaságban. A valóságban pedig azért menekültem, hogy rendbeszedjem valamennyire tomboló gondolataimat s megszellőztessem lázas fejemet.

Szelíd augusztusi délelőtt volt, úgy tíz óra után.

Augusztus napjai különben is nyugodtak és tiszták, mint a negyvenesztendős férfi gondolatvilága. Ekkorára megállapodik a természet: a mennybolt kékje ilyenkor a leghűsítőbb, a map süt, de nem éget többé, tündöklőn-átlátszó a levegő s Észak felől egy hűvösebb remegés húz át olykor a szélcsöndön. Ez a remegés arra figyelmeztet ismét, hogy rövidesen itt lesz az ősz, akkor kietlen szelek fognak barangolni a síkságon s ostorcsapásai előtt segélyre-tárt karral fog bukfencet hányni a katáng... Fokonkint megsíllapadtam s amint tünödözni kezdtem, mi történt is alapjában velem a mai kora-délelőttön, észrevétenlül inagy megnyugvás áradt szét bennem. Hisz előbb-utóbb az a dolgok rendje, hogy bekötvén egy-egy kislány fejét, csöndes emberekké válunk. Katinka után pedig, aki ha szeszélyes volt is itt-ott, de azért jószívű teremtés maradt mindig, két hónapja bomlottam, hogy holdvilág-színre vált miatta a képem.. Egyben-másban majd leszoktam a kisasszonyt s váratlanul forró bódultság csapott össze a szívem fölött. Mert nincs nagyobb dolog e földi létféleben, nincs fiatalon átkarolni s csak a magunkénak érezni egy teremtést, aki soha senkié nem volt, senki-másé jiem lesz és akit eddig a legvakmerőbb férfi-képzelet is csak sóvár álmaival mert körülölélni... S feluj-jongtam!

A Holt-Tisza nádasai mentén botorkáltam, amikor visszafelé fordultam végül. Tervem volt, hogy még aznap este kimerítő levélben számolok be kishúgomnak meg a férjének életem nagy fordulópontjáról, amelyet Katinka rögtönzött elém oly vakmerőn. No, bátor leány!

Hanem délidő lett, amire hazáig csetlettem vissza.

A verandán ebédhez készülök éppen: Katinka terített és rakkosatott a felvirágzott asztalon. Ahogy észrevettük egymást, összenéztünk s mosolyogni

kezdtünk. Mosolygott-mosolygott Horváth Katinka, zavaros volt a szeme, egyszer-csak könnyben gyöngyözött fel az a két szem s én megsajnáltam. Mert ez az utolsó éjszaka igen meggyötörhette szegényt s megéreztem ugyanakkor, hogy gondolatban búcsúzik már apjától-anyjától s megköszöni nekik, hogy fölnevéltek. Mosolygott felém Horváth Katinka a könynein át s az epeszthette márás, hogy rövidesen el kell hagynia a szülői-házat. És azontúl velem fog élni. Senki nem láthat előre, mi lesz azután? Hozzáleptem, megsimogattam:

— Nem szabad nagyon elgondolkozni, kislány...

Felmosolygott mégegyszer, félénken s akkor megindult a konyha felé, szótalanul. minden föltevés szerint azért, hogy valami tányért vagy evőeszközöt hozzon ki az asztalra.

Öten ültünk a virágos asztalnál, mert Tauszig tata annyira elmerült a fejegetésbe s a szumir-ügy jelenlegi tudományos állásának lepocskondiázásába, hogy szintén ottragadt. Ahogy kiléptek a verandára, még mindig a tisztázatlan problémák tömege körül foroghatott a szó, mert a tata ingerülten csattant föl:

— A tények döntenek, nagyrabecsült barátom, a tények! minden egyéb csak falazás!

Leendő apósom rezignált-fáradtán legyintett, mint akit semmi körülmények között sem sérthet meg egy Tauszig:

— Beszélsz a levegőbe, barátom Tauszig, a tudományos kutatás módszereiről pedig halvány segéd-fogalmad sincsen!

Tauszig tata gúnyosan kacagott föl erre a váratlan oldalvágásra.

Mihelyt azonban abbahagyta a szumir-dolgok fejezetét, egyszerre fölenyhült a két szembenálló barát és — ha szabad élnünk ezzel a kifejezéssel! —

lelkesült hangulatba csaptak föl. Hangulatuk átragadt a mamára is, csak Katinka húzta össze magát riadtan. Mintha most kezdett volna eltűnődni mai csintalansága következményein. Úgylátszik, a hajnali és délelőtti idegfeszültség is kimerítette ráadásul és most fáradtan szótlan kodott. Tauszig tata ezzel szemben fesztelek kedélyállapotban emelte koccintásra az első pohár bort, kettőnk boldogságára persze s erre a koccintásra leendő apósom is mintha földerült volna egy villanásra, miközben hozzá intézte a szót:

— Hát éltessen benneteket az Isten, Laci fiam!
Mert ezentúl így foglak szólítani.

Ittunk.

Ahogy letettük a poharat, Tauszig tata fölnevvetett:

— No, infámis egy doleg, azt már el kell ismerni s Katinka valóban eredetit produkált a maga nemében! El akart illanni a legény, tehát megkérte férjüöl. Te öcsém, — fordult felérni, — van nékem ott Pesten egy fajvédő-író barátom! Ha elmesélem neki az esetet, a gégémet merném rátenni, hogy szenzációs beszélyt vagy rajzolatot fog kanyarítani rólatok!

Hirtelenül elkomolyodott, még mindig felémdfordulva:

— Remélem, öcsém, hogyha forma szerint nem vagy is még tagja a Szkythák Táborának, szíved szerint mindazáltal hozzánk húzol...

— Nem foglalkozom politikával, — feletem, óvatosan kerülve a dolgot. — Azelőtt minden össze az atlétikában vettem tevékeny részt s nyertem is néhány díjat.

Tauszig tata leintett s mielőtt tiltakozhattam volna ellene, bevégzett tények elé állított:

— Az atlétika — levegő csak. Majd a Tábor legközelebbi nagyvezéri táborozásában fölvétetlek alhadnagynak az úgynevezett előörsi-különítménybe. Nem

lehet ma atlétikára pocsékolni kurta életünket, mikor a szíriaiai gázbombákkal, aknavetőkkel és tankokkal vonulnak föl ellenünk, hogy kiirtsanak bennünket a föld felszínéről. Hát a fenekükre csapunk majd, öcsém! Leendő apósom hallgatott, ami aligha lehetett nála a beleegyezés jele. Katinka a karomba karolt óvatosan, mintha mindenféle szerepléstől vissza akart volna húzni. De megfelelt a mama:

— Laci aligha ér rá majd ilyen dolgokon bibe-lődni, mivel teljesen leköti a gazdaság... Meg aztán nem is engedném!

De Tauszig tatát nem lehetett elintézni olyan könyyen. Felvágta az orrát:

— Mindenre rá fog érni, nagyságos asszonyom, ha én veszem kezelésbe egyszer. Ilyen nagyszerű fiatal erőkre van szükségünk mindenekfölött amaz el-szánt faj ellen most megindult döntő harcainkban... Haljanak meg!

Váratlanul felémvillant a szeme s minden különösebb emóció nélkül magyarázó hangba csapott le:

—Veszem észre, hogy az orromat figyeled...

—De Tauszig bácsi! — próbáltam védekezni, mert ezúttal komolyan rajtakapott az öreg.

—Tauszig tata rendületlenül fejtegetett tovább:

—Nekem azonban nincs rejtegetni-valóm, öcsém! Tudd meg hát, úgyis tudja mindenki, mert soha nem tagadtam, hogy eredet szerint ama fanatikus fajból jöttem e világra én is, mely ellen legközelebb vívjuk meg az új katalauni ütközetet, de kiszakítottam közüllök magamat. Nekem valóban eggel több okom van reá, hogy fölvegyem ellenük a kesztyűt, mert tisztában vagyok elvetemült terveikkkel... Haljanak meg!

—De Tauszig bácsi, — próbáltam csitítgatni, — senki-embertársunknak halálát kívánnunk nem szabad!

Tauszig tata keserűen kacagott fel:

— Hohó, testvér, itt a tévedés! Jézus lehetett

irányukban elnéző, mi azonban keresztény-keresztyén-kisgazda-nemzeti alapon állunk! Különben Jézust is ők tették el láb alól... Haljanak meg!

Úgy vettettem észre, hogy a zsidókra nézve a kora előtti elmúlásnak ez a sürgetése szavajárása volt Tauszig tatának.

Mindig kerültem a kényes kérdéseket, ezért ezúttal is hallgattam. De hallgatott leendő apósom', anyósom is. Katinka még mindig a karomba kapaszkodva szorongott mellettem, mintha vissza akart volna rántani valami időelőtti meggondolatlan lépés elől. Ám az öreg antiszemita annál nagyobb méreg fűtötte az izraelita hitfelekezet ellen:

— Micsoda bandita e faj minden egyede! Valósággal aknát fúrtak anyagi bázisom alá, de még a tizenkettédik órában észrevettem az eszeveszett aljas-ságot s rögtön ellentámadásba mentem át. Mit mondjak? Szétvertem köztük! Ugyanakkor — ® ezt abszolút szerénységgel szúrom közbe — tetemes összeget bo-csátottam a Szkytha Tábor előörsi-különítményeinek részére, amitől végérvényesen megbokrosodtak a szíriaik. E makacs ócskások végső kapkodásukban a rabbihoz fordultak, aki aztán kimondta reám a nemzetiségi nagyátkot... Köptem rá! Városunk izraelitái azóta azt az üdvözlési-formát vették föl velem szemben, hogyha meglátnak az uccán, kiköpnek előttem, pontosan három lépésről. Olyankor harsányan viszonzom a köszöntést: — Haljatok meg!

Szívszorongva hallgattam ezt a példa nélkül álló felekezeti türelmetlenséget. Szerencsére éppen a postát hozta az egyik legény: Katinka vette át. S ellapozván a levelek között, nyomban észrevette Madár Gusztáv tanár úr kezeírását. A csonka ország keresztrejtvény-bajnoka értesítette Katinkát, hogy beadta pályamun-

kaját egyik norvég nemzetközi mérkőzésre s kifejezést adott abbeli hitének, hogy ezúttal is minden valószínűség szerint veretlenül fog kikerülni a nagy erőpróbából.

Amikor Katinka beszámolt a levél tartalmáról,
Tauszig tata hüvös gúnnyal fűzte hozzá:

— Ilyen marhaságokra pocsékolni az energiát!
Korlátolt elme ez a Madár...

VII.

Boruljatok fölém mégegyszer, ti tavalyi napok emlékei!

Alig akadt dolgom többé a gazdaságban, mert Katinka minden második pillanatban kétségbeesve kiáltott fel az udvar vagy a kert valamelyik szögletében:

— Laci, hol van már megint?

Másszóval: nem értem rá dolgozni. S minden pillanatnyi magunkramaradásnak az lett persze a vége, hogy kiskontyú feje otthípent a vállamon s csaknem megtörve suttogta olyankor:

—Mikor vágatjuk már le a hajamat, Laci?

—Mondom, kedves, hogy két hét múlva... Kis türelmet kérek!

—De miért csak két hét múlva? — s feltartotta a száját.

Visszacsókoltam, félig magamon-kívül s békülékeny hangon kezdtem csillapítgatni:

—Azért, kedves, mert a minap két hetet mondtam magának. Ez a két hét pedig okvetlenül szükséges, mert ha mohón csináljuk, el fogjuk veszíteni a mama minden bizalmát. Azon legyünk, hogy minél kevesebbet keserítsük meg őket!

—De én akarom! — s dacoskodva húzta el a száját.

Óvatosan feleltem, mivel tapasztalatból tudtam, hogy a makacs nő a legszörnyűbb ellenfél a világon:

— Ne felejtse el, kedves, hogy minden pillanatban rászorulhatunk az öregek jóindulatára. Méginkább akkor, ha először lakunk majd külön...

— De én akarom! — hajtогatta konokul.

Csönd lett rá, feltűnően hosszú. Akkor egyszerre magyarázó hangon tette hozzá:

— Nem is fogunk olyan nagyon külön lakni. Legfeljebb mamák itt, a szőlőben, mi pedig a városban.

De akkor ismét akaratosan toppantott:

— Akarom, Laci!

Láttam, hogyha így tart tovább is, meg fog gyűlölni, mint boldogsága egyetlen kerékkötőjét. Inkább beadtam hát a derekamat:

— Nem bánom. De kijelentem már most, hogy a mama előtt semmi körülmények között sem leszek hajlandó tartani a hátamat!

— Jó, jó, nagy legény, — s annyi hálával cirógatott körül, hogy végképpen levett a lábamról.

Ma már tudom, hogy végzetes meggondolatlanság volt ez az engedékenységem. Az Istenért, csak soha ne engedne egyetlen vőlegény sem! Mert az első követelődzés magávalszüli a következő kettőt, amelyek súlyosabb természetűek már és így tovább. Ha pedig azontúl is makacskodik, mikor már a feleségünk lett, meg kell verni. Persze csak módjával. Az eljárás szokatlan némileg a mai világban, de tapasztalt férfiak biztosítottak róla, hogy az üdvös hatás egyetlen esetben sem szokott elmaradni.

Egyelőre utrakerekedtünk. A mamának annyit jelentettünk be csak, hogy egy-s-más dolgunk van a városban, az apának nem szoltunk semmit. Es így senki nem sejtette sötét szándékunkat. Leendő apósom

e napokban külön házirendeletet bocsátott ki, hogy — különösen a délutáni órákban — senki ne merjen rányitni a szobájára, miután a leglázásabb ütemben ült neki kutatásai még hátralévő anyagának. Azokban a napokban, bizonyos adott esettel kapcsolatban, nyilatkozat jelent meg valamelyik akadémikustól az egyik napilapban, hogy minden olyas kísérlet, mely a szumir-magyar rokonság kapcsolatait akarná kisütni, komikus erőlkodés Tenne. Attól a pillanattól kezdve nem volt maradása az öregnek. Éjjel-nappal az íróasztala előtt görnyedt, hogy minél előbb piacra dobhassa alapvető nagy művét. Meggyőződése volt, hogy mi helyt napvilágot lát a két kötetre tervezett munka, nem lehetetlen, hogy fölborítja vele az Akadémia egész jelenlegi struktúráját. De a legrosszabb esetben is valamennyi exponált akadémikus be fogja kapni a száját s hallgatni fog attólkezdve. Mint a csuka.

Kevéssel ebéd után indulunk a kisvasuton s ezúttal először történt, hogy Katinka az én társaságomban vágott neki a világnak. Tetszett neki. Néhány ismerősével találkozott a vonatban s feltűnő jókedvvel köszönettel nekik, mialatt volt gondja rá, hogy karomban tartsa a karját. így aztán kötelessége volt megtudnia minden ismerősnek, de különösen minden leánynak, hogy ahhoz a fiatalemberekhez, akivel együtt-ül a fülke ablakánál, már van némi köze.

Jó-egy óra múlva kiszálltunk a városban s gyalogsszerrel séáltunk el a főterig, miközben Katinka szakszerű felvilágosításokkal szolgált emberekről és dolgokról. Mert a városban ismeretlen voltam még. Negyedóra múlva megálltunk az egyik borbélyüzlet előtt. Ebben a legutolsó pillanatban mintha megrettent volna, mert félénk-zavartan nézett reám:

— Bemenjek?

— Hát persze!

Ez a kis riadtsága azonban arravaló volt legfeljebb, hogy csak azért se hátráljon meg. Még mindig tétovázva mosolygott fel reám:

— Ha kitagadnak, azt se bánom! De úgy-e, maga nem fog megneheztelni érte?

Mit lehettem? Olyan hittel mondtam neki, mint soha senkinek:

— Tudhatná, hogy jobban szeretem az életemnél. Ne féljen, mindenkor maga mellett leszek!

Tehát még én biztattam. Ám utolsó szavaimat aligha hallhatta, mert könnyed elszántsággal benyított az üzletbe. De utána beléptem én is.

Azonban nem bírtam ki sokáig odabent. Mikor a hajára került volna sor s a borbély kibontotta még egyszer és utoljára, Katinka felállt s végignézett magán a nagytükör előtt. Bronzhaja zuhatagban omlott rajta le, le, a térdein alul. Mintha megrándult volna a fél-szája széle, de hirtelen megrázkódott s közömbös hangon szolt oda a mesternek:

— Gyerünk!

Erre az elszántságra élémvillant legközelebbi jövőm. Megéreztem, hogy sok bajom lesz még nekem Horváth Katinkával.

Támolyogva léptem ki a borbélyműhelyből, mert nem volt erőm végignézni, mint nyísszan le csodálatos haja. S gyötörő gondolatok közt járkálgattam fel és alá az üzlet előtt. Tudtam, hogy a mama el fog menni a harag és kétségbreesés végső határáig, de el voltam tökélice, hogy halálig kitartok Katinka mellett. Elvégre én is biztattam itt-ott s a menyasszonyomról volt szó!

Céltalan tépelődésemről egy feledhetetlen hang vert ki:

— Szép vagyok?

Fölnéztem. De alig ismertem rá. És csak úgy maradtam.

Mert a legbájosabb arcocska mosolygott felém, kétkedve és reménykedőn. Néztem őt, néztem, de mintha megbénult volna a nyelven. Kalapját a kezében tartotta s az ujjongástól elszorult a szívem, ahogy azt a fius-haju leányt láttam magam előtt. Utólag mintha megijedt volna a következményektől. De akkor felocsúdtam. Mintha álomból révültem volna föl:

— Nincs szébb magánál, senki, Katinka. Szabad a kezét?

Ideadta. Ott, a főter egyik sarkában, a gyalogjáró szélén, lehajoltam a keze fölé s megcsókoltam. Nem egyszer, de húszszor. S magam sem tudom, mi ütött belém akkor, de váratlanul csak fájdalom vágtott szívén a gondolatára, hogy valamikor el találom veszíteni.

Még mindig előttem állt, keze a kezemben. És akkor rezzenést vettem észre a hangjában:

—Mit szól majd a mama?

—A mamával ne törődjék, — biztattam fölényeskedve. — A mama előtt felelek én!

Egyszerre más hangon kezdte ő is. Felkacagott magában:

— Ezt el is várta magától. Tudja mit, Laci? Ha pattogni talál a mama, minden magára tolok át, elég széles a háta! Jó lesz? Köszönöm, hogy ilyen elszánt lovagom. Most pedig vigye!

Azzal a balkezéből kezembe nyomott egy könnyű papírcsomagot. Tudtam, hogy a haja van benne. De azzal is tisztában voltam akkor már, hogyha komolyan sor kerül reá, a legkisebb lelkifurdalás nélkül

képes eláztatni az anyja előtt. Még ma este. S körülbelül úgy is lett.

Föltette hetyke kis kalapját. Csaknem három óránk volt az indulásig s ezért azt ajánlottam neki, hogy valamelyik ékszerüzletben vegyük meg a két jegygyűrűt. Úgy nézett reám, hálával és szerelmesen, hogy ma is magam előtt látom:

— Jó lesz, Laci... Istenem, úgy meg vagyok hatódva!

Eltartott egy órát, amig kiválasztottuk a jegygyűrűket. Kifizettem s a két gyűrűt azzal hagytam vissza, hogy véssék bele a keresztnévünket. De laz évet és a napot fölösleges. A jegyváltás óraját úgysem fogjuk elfelejteni soha.

Kiléptünk a boltból, Katinka belémkarolt. Ismerősei jöttek szemközt, már messziről köszöntötték, kevés meghajlással. Különösen fiatalabb emberek. Két dolgot konstatáltak valamennyien: először, hogy Horváth Katinka eton-frizurát visel s másodszor, hogy menyasszony lett.

Lépten-nyomon hozzáhajoltam:

— Ki volt ez?

Mert alig két-három embert ismertem még a városban. Katinka készséggel magyarázott el olyankor minden, sőt az egyik, velem-egykorú fiatalembernél, aki feltűnő udvariasságot árult el az üdvözlésben, magyarázó hangon jegyezte meg:

— Ez az az ügyvéd, ki a legutolsó kérőim sorában. Olyan kosarat akasztottam a nyakába, hogy ázótá is meghajtott fejjel jár... Istenem, úgy sajnálom szegényt!

A szemében azonban nyomát sem láttam, hogy csakugyan annyira megesett volna a szíve a kikosa-

rázott ügyvédem. Ellenkezőleg: nagyon is feszten volt a viselkedése.

Céltalanul és boldogságtól remegve sétáltunk a városban. Pillanatra megálltunk abban az utcában, amelynek egyik házfalán márványtábla hirdeti, hogy igen régen itt lakott Jókai Mór, mint egészen fiatal joghallgató s körülbelül itt lépett rá arra a szédületes pályára, melynek tetőive a csillagok fölött enyészett el... S régi olvasmányaimból elmeséltem ekkor Katinkának, hogy itt tülekedett valamikor a sorssal Petőfi is, mint aktorjelölt, de oly pénztelenül kellett menekülnie az akkor még zsíros városból, hogy egyetlen látáját s két-három darab fehérneműjét is kénytelen volt hátrahagyni szállásadó asszonyánál. A tartozások fejében.

Lehetett már öt óra délután, amikor azzal fordult hozzá:

— Nem gondolt rá, Laci, hogy jó lenne, ha uzsonnáznánk?

Az ötletet helyesnek találtam én is, csak az volt a baj, hogy nem hoztunk magunkkal semmit, városbeli házuk pedig zárva volt a nyárra. Erre aztán, noha eleinte húzódozott tőle, mert leálynak nem illik fiatal Emberrel kettesben nyitni be kávéházba, a Beretvás felé indultunk el s foglaltunk helyet az egyik sarokasztalnál.

Többen ültek odabent apró csoportokban s beszélgettek avagy a kártyát ütötték. Városi tisztviselők és birtokosok, a maguk urai jórészt s ezért sok önérzettel szoktak beszélni. Egyik-másik felénk-nézett pillanatra s ahogy meglátta Katinkát, bólintott s mosolyogni kezdett. Később oldalról is többen lettek figyelmesek reánk. Ezt inkább úgy a vállammal éreztem meg. Estére tehát mindenki tudni fogja már

körülbelül, hogy menyasszony lett Horváth Katinkából.

Összebújva beszélgettünk a belső sarokasztalnál, miután előbb rendeltünk valamit. Közvetlenül mellettünk kisebb társaság volt nagy kedvben s amint szavaikból kivettem, bizonyos Zana Ferkó fenyegetőzésére mulattak olyan jól. Zana Ferkó ugyanis, akiről megsúgta Katinka, hogy egyike a város legnagyszerűbb ügyvédeinek, a háború alatt a trénnél teljesített szolgálatot s a legutóbbi időben feltűnően ingerrült volt ama memoárok és naplók tömkelege miatt, amelyekkel olyan hadvezérek és diplomaták árasztották el a könyvpiacot, akiknek — háborús szereplésük miatt — sok volt a füle mögött. Nos, Zana Ferkó meguntta már hadvezérek és diplomaták tömeghazudozásait s kijelentette legutóbb, hogyha komolyan megharagszik egyszer, nekiül s megírja emlékiratait ezen a címen: »Egy néhai tréntiszt öszinte vallomásai«. Akkor aztán zabol hegyezhetnek hadvezérek és diplomaták!

Odahallgattunk ketten s mosolyogni kezdtünk a könyv esetleges megjelenésének föltekercsére, amelyről a nézetek lehetnek eltérőek netán, az azonban bizonyos, hogy robbanásszerű konsternációt fog előidézni Európaszerte. Attól fogva halkabban kezdtek beszálni a szomszéd asztalnál, mert nagy dolgokra fordult a szó. Arról suttogtak nevezetesen, hogy jó lesz résen lenni, mert komoly veszély fenyegeti a város jelenlegi birtokállományát, miután a városi múzeum igazgatója fejébe vette legutóbb, hogy — törik-szakad! — de be fog hatolni a levéltár helyiségeibe s ott tüzesen utánanéz majd bizonyos iratoknak. Tudni kell ugyanis, hogy félegyházi születésű volt a múzeumi igazgató úr s mint városának hűséges kun fia, meg-

neszelte valami módon, hogy ideát, a levéltárban, iratok vannak elrejtve valahol, amelyekből napnál fényesebben kiviláglik, hogy Kecskemét mai nagy pusztája hétszáz évvel előbb Félegyháza tulajdonába tartozott s Isten a megmondhatója, hogy az idők forgatagában minő fondorlatok révén semmizhették ki a tulajdonjogból Kiskunfélegyházát? Az igazgató úr pedig veszedelmes emberré vált, ha nekifeküdt valamink s félni lehetett, hogyha egyszer a levéltárba veszi be magát s ott rábukkan a szóbanforgó dokumentumokra, nyomban informálja bizalmasan Félegyháza város tanácsát s olyan pör kerekedik a zúrzavarból, hogy rámegy a két város utolsó rézfillérje is. Hát ez okból beszéltek félhangon csupán a szomszéd asztalnál ülő urak, mikor a múzeumi igazgató úr akna-terveire került a szó. Ám a levéltáros, aki a társaságban volt véletlenül, vasnyugalommal legyintett egyet:

— Nyugodtan alhattok... Amig én ülöök odabent, az a sirásó sohasem teszi be lábat a levéltárba!

A »sirásó« kifejezés, amelyet gúnyos akcentussal ejtett ki a levéltáros úr, arra vonatkozott, hogy a tudós igazgató úr nevezetes régész is volt ebben. Már pedig köztudomású, hogy levéltárosok és régészkek nem állhatják egymást. Puszta rivalitásból.

Mi ketten odafigyeltünk félfüllel s akaratlanul mosolyogtunk. Csak arra rezzentünk össze, hogy egy réz-szinű hang zug el az asztalok fölött:

— Uraim, melyik is a Missziszipi első baloldali mellékfolyója?

Ijedt csend következett. De akkor a negyedik asztaltól egy úr valami nevet kiáltott vissza a hát-

ter irányába, amire Madár Gusztáv úr és többszörös keresztrejtvény-bajnok visszakiáltott:

— Danke!

Mert Madár nyugalmazott professzor úr fejtégetett rejtvényt a kávéház homályos zugolyában s mivel németül köszönte meg a pillanatnyi szívességet, nyilvánvaló volt, hogy valamelyik germán rejtvényrevü talányaival birkózik.

Kissé előrehajolva arrafordultunk mind a ketten s megláttuk az öreget, amint ingujjra gyürkőzve dolgozott. Kabátját a feje fölött álló fogasra akasztotta fel, ám így is láttuk, hogy a kabát valamennyi felső, alsó, külső és belső zsebéről hengerbe csavarva keresztrejtvényujságok kandikálnak ki, mint apró kartácságyuk. De ilyen újságokkal voltak teletömködve a nadrágia zsebei is. Katinkára néztem:

—Ha észrevesz az öregúr, éjfél előtt nem szabadulunk tőle...

—Attól ne tartson, — nyugtatott meg. — Ilyenkor nem lát, nem hall semmit az egész világból!

Lopva-lopva Katinkát figyelgettem azért. Olyan szép volt így, az új fius-hájával, hogy voltak pilla-nataim, amikor elragadtatásomban szerettem volna fölkíáltani, hadd hallja meg mindenki: »senkinek nem volt még ilyen menyasszonya!« De rájöttem ugyanakkor, hogy bolondnak néznének s ezért hallgattam tovább. És gyönyörködtem benne, hogy belefájult a szívem.

De időnk lejárt: indulnunk kellett. Fizettem hát s gyalog vágtunk a vasút állomása felé. Legalább kis sétát teszünk.

Katinka karomba öltötte a karját odakint s így mentünk a főtéren át, a szelíd auguszusi délutánban. Csordultig volt a szívünk... Félig-kihalt utcácskákon

haladtunk el a kék mennybolt alatt. Csönd volt a világban, halálos. És nem szóltunk egymáshoz egy szót sem. Minek is?

Közeli jártunk már az állomáshoz, amikor először riadtam rá, mit szól majd az új hajviselethez a mama? Jóelőre elhatározta, hogy keményen fogok föllépni. Katinkának egyelőre eszébe sem jutott az otthon meg az édesanya, ő már elvégezte magában, hogy minden lépéseiért én tartozom felelősséggel.

Nos, hamarosabban estünk tul a találkozón, semmint hinni lehetett volna!

Halk augusztusi alkonyat vonta "fénybe a jegenyefák sudarait, mikor a liliputi állomás felől a nyári-lak felé igyekeztünk a homokos utón. Csend volt a világ, nyugtalanító csend, minden össze a Tisza felől mintha kolomphang szállt volna errefel.

Az udvaron lábujjhelyen mentünk csak s akkor a verandán megláttuk a mamát...

Fonottsékben ült, pápaszemmel s varrogatott valamit. Egyszer aztán — a pápaszeme fölött — ránk-emelte a szemét s észrevett.

Észrevett s amint Katinkára csúszott a tekintete, aki hajatövéig kipirulva lihegett mellettem, fel-sikoltott:

— Jézusom-Máriám!

Ugyanakkor elájult s még mielőtt hozzáugorhattunk volna, élettelenül terült hátra a székben.

Abban a szempillantásban föleszmélt Katinka is: remegő mozdulatokkal, kétségbecsve futott a cseléde-leányok után. A leányok aztán ágyba vitték a tekintetes asszonyt, aki még mindig nem tért magához. Vagy nem is akart talán. Csak akkor vetette föl a szemét, amikor férje, az öreg szumir is kibújt a

dolgozószobájából. A néni nyöszörgött, midőn megpillantotta az urát:

— Ilyen szégyent hozni... a házunkra...

S másodszor is élettelenül nyúlt el a párnán.

A nagy kutató, aki életfeladatul tűzte ki, hogy előbb-utóbb alapjaiban rendíti meg a Tudományos Akadémiát, szemrehányó tekintetet vetett kettőnkre, de nem szolt semmit. Neki minden föltekercs szerint az volt a legégetőbb gondja: minő hatással lesz ez a most közbejött incidens eddigi zavartalan buvárlataira?

Vacsora előtt ketten maradtunk a mamánál Katinkával. Szabályosan lélegzett a néni, de nem nézett föl egyszer sem. A világért el nem árulta volna, hogy réges-rég magánál van. Az ijedt menyasszony — mít tehetett volna okosabban? — pettyes kendőjébe csavarta megnyírt fejét s eleinte hallgatott. Ahogy kézőbb összenéztünk egyszer, még neki állott feljebb:

—Mert maga az oka mindennek!

—Én? — védekeztem félhangon s a megleptés miatt kissé gyámoltalanul. Nem tudtam hirtelen, mire célozhat, mert akkor még kevésbé ismertem a gyöngébb nem logikáját.

Katinka szinte végigsújtott a tekintetével:

— Igenis, maga! Mertha idejében figyelmeztet, hogy ne vágassam le a hajamat, sohase tettem volna meg! Maga azonban még biztatott, ahelyett, hogy...

— De Katinka! — mentegetőztem hüledezve. Nem hallgatott reám:

— Mílagának köszönhetem minden szerencsétlen-ségemet!

És elfordult tőlem.

Ám ugyanabban a pillanatban megmozdult az

ágyban a néni. Még mindig nem nézett föl, szavait azonban szemmel láthatóan Katinkához intézte:

— Te mersz beszélni? Hallgattál te valaha valakire? Hallgass el, mert ha felkelek az ágyból, úgy kiporol-lak, hogy nagymama-korodban is megemlegeted!

Katinka nem mukkant többet.

Én pedig szédelegeve mentem ki a szobából. Meg-alázottnak éreztem magamat az igazságtalan szemre-hányás miatt, mert tapasztalatlan ifjuember voltam még azon a tavalyi augusztuson. Ma már tudom, persze, — s óva intek tőle minden vőlegényt s párnapos fér-ié! — hogy asszonnyal, leánnyal vitába ereszkedni dőre és kilátástan próbálkozás, lévén a női logika lényege a legőrjítőbb logikátlanság. Időbeosztásról, belátásról, meggylezésteről fogalmuk sincs. Erre ők is hamarosan rájönnek minden összekoccanás után, csak hogy tévedésüket egyetlen esetben sem hajlan-dók beismerni. Ilyenkor az a módszerük, hogy oda-lépnek előd, átölelnek a meztelek két karjukkal, vál-ladra hajtják a fejüket s a füledbe súgják, hogy milyen boldogtalankok ők ...

Katinka is betüszerint így tett, de csak más-nap reggel.

Ezen az estén ijedt hallgatás maradt a ház. Elő-ször utánanéztem néhány elmaradt dolgomnak a gaz-daságban, aztán fölmentem a verandára, ahol terítve volt már. Ketten ültünk a vacsoránál leendő apó-sommal. Szótlanul ettünk s az öreg csak egyszer szólalt meg, ezúttal is szigorúan a tudományos kuta-tás korlátain belül maradván:

— Lacikám, most már elejthetem előtted bizalma-san, hogy a két legutóbbi napon sikerült végül üstökön ragadnom a szumir-magyar probléma voltaképpeni

lényegét. így utólag: Kolumbus tojása. Annyit azonban közölhetek veled, hogy legközelebb adandó alkalmat szétvágok tudósaink illusztris gyülekezetében.

Továbbevett, de nem szolt többet az egész estén. Katinkát nem láttam sehol.

Reggel korán keltem s késő-délelöttig dolgaim után láttam. Tiz óra lehetett, amire visszavergodtem. Reggelim tízszer is kihült azóta a terített asztalon. A verandán Katinka jött szembe velem fius-hajával, mosolyogva s olyan szépségen, mint a hajnali álom. Először hátranézett, nem jön-e utána valaki s akkor elémállt. Ölelésre tárta a két karját, átkarolt, mint soha még, haszontalan fejét a melléremre hajtotta s csaknem megtörten suttogott:

—Lacika, — úgy-e, — nem — haragszol?
(Ekkor próbált tegezni először.)

—Nem haragszom, — s megcsókoltam a haját.
Úgy maradt, a mellemen pihenve. S szomorú volt
— a hangja:

—Pedig nekem volt igazam... Úgy-e?
—Neked, szívem, — és sóhajtottam egyet.

Rámemelte könnyes szemét:

—Szeretsz?
—Nagyon.

— Azért kérdeztem csak, — s mosolyogni szerezt volna, — mertha egyszer el találnál hagyni, akkor én meghalok. Csókolj meg!

Megcsókoltam. A száján.

A fius-frizura megvolt hát s mégis jobb napok következtek el ránk. Mert magáhoztárt a mama is, még aznap délelőtt és noha tartotta velünk a haragot, nem vettük többé a szívünkre. Mert ugyan mit is tehetett volna egyebet, mint hogy duzzogjon még

néhány napig? Éreztem, hogy vége minden megbecsülésemnek és hogy a néni meg van győződve: azért játszottam kezére a nemzeti erkölcsökről vallott fel fogása tekintetében, hogy megkaphassam a leányát. Katinka most már az enyém volt s csakis az enyém. Senki-másé. És ebben az időben, amikor észrevétlenül hanyatlani kezdett az augusztus, csak őt láttam e teremtett világból s ha más férfi is rajta talál felejtkezni akkor, abban a pillanatban ütök! Össze-összebujtunk, legtöbbször az alkony búcsúzkodó csöndjében s ahogy közeledett volna az esküvő ideje, Katinka parancsnoksága alatt két varrónő igyekezett szaporán. Édesanyja is előkerült olykor s itt-ott bele szolt a munkába, noha régi nehezteléséből még min dig jó-adagot tartogatott a számunkra. Én legtöbbször a határban csatangoltam, lóháton vagy könnyű kocsiban, mert megindult az őszi szántás is. Csak ebédre vagy ozsonnafájt vetődtem haza rendes körülmények között, de ha késtem is, soha egy szemrehányó szava nem volt Katinkának. Fel-felmosolygott reám, de a mosolya mögött mintha egy kis bánat árnyéka futott volna el. Éreztem a szomorúsága okát: itt lesz egykettőre a nap, amelyen el kell válni majd a régi hajléktól s utoljára kell megcsókolnunk apánkat anyánkat. És akár a Szikrában maradunk meg, akár a városi házban fogunk megtelepedni, új élet kezdődik meg attól fogva, hogy a leányfeleség ifjú férje mellé ül a kocsiba s megfordulván, könnyes szemmel néz vissza mégegyszer a szüleire. Am ezek az apró bűsongásai is tünedezni kezdtek idővel és ha feltűntem a szőllők útján, már messziről elémszaladt s csak a nyakamban állt meg. Most már ha látták is, nem törödött vele. S egyre-sűrűbben vetette föl olyankor a kérdést;

—Úgy-e, mindig szeretni fogsz, Laci?

—Mindig, szívem.

Mert hol tegeződtünk, hol magáztuk egymást, ahogy az eszünkbe jutott éppen. Azalatt megjött a szeptember, lehellet-ködök kezdtek jelentkezni a távol határokon s az esküvő napját is kitűztük október közepére. Ketten voltunk csak, alig tudtunk valamit a világóból s talán ezért suhantak el napjaink oly boldogságban, hogy nem tudtuk számítartani az idő műlását. Leendő apósom is közlekenyebb lett valamivel s egyszer-egyszer elejtette előttem bizalmasan, hogy legkésőbb tavaszra készen akar lenni a művével és akkor, mielőtt sajtó alá rendezné, egy kis külföldi útra indul a feleségével, hadd lásson világot az asszony! S ömaga is rászolgált már némi szórakozásra. A néni nehezelése is fölengedett, hozzá a régi szívvel volt újra s nemegyszer azon kaptam, hogy magáról megfeledkezve követi szemmel a leányát, követi sokáig és csak felsöhajt aztán... Sajnálhatta talán, hogy rövidesen ki fog repülni a házból s reá fognak szakadni saját külön gondjai. Vagy tán a maga ifjúságára gondolt s attól talált elnehezülni a szíve ...

Egy kora-szeptemberi reggelen, mikor már megindultak a pókhálók s reggeltől-estig ereszkedtek a napcsillogásban, elémállt Katinka:

—Kisérj el, Laci!

—Hová készülsz?

—Egykor tanítómhoz. — ō volt a mesterem, úgy illenék hát, hogy most elbúcsúzzam tőle, — s félrekapta a fejét.

Istenem, hogyné mentem volna vele! Megfogtam a kezét;

—Azonnal, kedves, csak átöltözködöm. Messzire megyünk?

—Egész napra, — s már mosolyogni próbált újra. — Messze lakik, tul a városon, a nagy pusztá szélénben. Mert pusztai tanító szegény. Vagy öt esztendővel előbb költözött ki oda...

—Talán megunka az embereket? — kérdeztem kíváncsian.

Komoly szemmel mondta:

—Lehet. Bizonyos, hogy hetek múlnak el, amíg idegen arcot lát egyszer. Érdekes bácsi igen: nem fog unatkozni nála. Látni szeretném utoljára...

—Mindjárt készen vagyok, szívem!

S elsiettem, mert rosszulesett látnom a küszködést, amely hirtelen erőt vett rajta. Megértettem szegenyt. Tudtam, hogy egykor tanítójával gyermek-emlékeinek akar búcsút inteni.

Egy óra múlva útrakészen álltunk a könnyű kocsival, amelybe előzően útravalót csomagolt be a néni. Mert úgy volt, hogyha rossz találna lenni valahol az ut s későn érkeznénk a pusztai-iskolába, ott is alszunk és csak másnap délután vetődünk ismét haza. Olyanformán terveztük, hogy a félegyházai országútra térenk rá először és csak akkor vágunk neki a pusztáságnak, melynek nyugati karimáján kellett lakinia valahol a tanító urnák. Messze jobbkézről akartuk elkerülni a várost. Az utolsó pillanatban az öregek, amikor mi ketten fentültünk már, körülfogták a kocsit, megcsókolták Katinkát nem egyszer, de tízszer s akkor nekem adta ki végső utasítást a néni:

—Magáé minden felelősség, fiam... S ne felejtse el, hogy csak ez az egy lányom van!

—Nyugodt lehet, Irénke néni, — mondtam neki jókedvvel.

S mielőtt észbekaphattam volna, magáhozhúzta a fejemet s megcsókolt:

—Most már mehettek!

—Az első anyói csók! — kacagott föl Katinka csengő hangon.

Az öreg szumir (mert már csak így hívom) lankadt gesztussal intett felénk búcsút. Bizonyára boszszantotta némileg, hogy ismét tíz percet kellett el-fecsérelnie soha meg nem térithető idejéből. Azzal a bakra ugrott föl a kocsis és megrántotta a gyeplöt.

Tíz perc múlva az országúton repültünk.

Úgy ment el az a nap, hogy nem értünk rá észrevenni és ha meg lehetne fordulni az időben, ebbe a kirándulásba sokszor visszameneküldem volna később, amikor annyira nyughatatlanok lettünk mind a ketten. Siklott alattunk az országút és ha az Al-földet egyhangúnak gondolják is sokan, a tájnak egyre új meg új változatai vonultak el az út két oldalán. Katinka néha vállamra ejtette a fejét s a szemet lehunyta olyankor:

— Így szeretnék meghalni egyszer...

Megsimogattam a haját s nagy részvét támadt szívemben a drága teremtés iránt. Arra gondoltam, mi lesz vele, ha fel talál riadni egyszer mostani boldogságából? Simogattam a haját s megremegtem. Később letértünk az útról s kocsink ráfordult a pusztaság szélére, hol a keréknyomok is elvesztek rövidesen. Messze-messze, az éghatár alatt, könnyű ködök ültek hallgatagon: már előretolt őrsei voltak az ősznek. Figyelmeztettem reá Katinkát. Fölemelte fejét a karom alól, nézte-nézte azt a sejtelemszerü, líöndlő sávot a puszta távolában s felsuttogott:

— Vége lesz minden nyárnak egyszer, elmúlik az ifjúság. És bele kell mennünk abba a ködbe...

Elhalt a szava, mintha nem tudta volna folytatni. Magamhoz vontam a fejét s megcsókoltam a szempilláját. Mert szíven érintett, hogy ez a fiatal teremtés, akinél jobban senkit nem szerettem azóta sem, az elmúlásom tépelődik.

És úgy átölelke fiúshajú fejét, hallgatni kezdtem, szememet meghordoztam a pusztán, amelynek szélén, be nem látható legelőségen, puhán repült alattunk a bricska.

A nap csillogott s ontotta a fényt, de melegíteni csak cirógottnál már. Költözömadarak talán ekkor készültek a tengerentúli-útra, miután előbb a délibáb is el-vándorolt a síkság pereméről. Abba az irányba, melyet a lovak orra mutatott, mintha több tanyaház fehér fala vakított volna a búcsúzkodó napban. Távol, igen távol, a jobbkéz irányából mintha rengetegerdő nyomta volna le a láthatár legalját. Talán a tolvajosi erdő lehetett az ottan. Üres volt a puszta, nagyon üres s érezni lehetett, hogy hamarosan hazatakarodik róla minden élet. Téli pihenőre. Először kórok kezdenek majd zörgő táncot rajta, később téli-bundát huz magára a Bugac s álomba-sülyed minden. Csak itt-ott fog felbukkan egy csikasz kicsüngő nyelvvel s maga alá kunkorított farokkal, akit valahonnét a butyini hegyek szakadékaiból idáigvert ki az éhség... Tocsogók következtek később, majd kerek tó csillant meg az őszi fényben. Kimeszelt házak s gazdasági-épületek sorakoztak a partján s libák gágogtak véghetetlen csapatokban. Távolabb gémeskút bujt ki a szemhatár szégelye alól s földrehajtott nyakkal legelt valamennyi ló. Mintha lakottabb tájak felé közeledtünk volna.

Egyszercsak egy előttünk ködlő épületre mutatott Katinka:

— Ottlakik a volt tanítóm. Igen magára-van szegény.

— Senkije sincs?

Katinka nagyon lélekzett:

—Csak egy házvezetőnő van nála. Feleségétől elvált.

—Talán azért is jött ki, ilyen külön az emberek-től, — jegyeztem meg félhangon.

Katinka rábólintott:

— Valami olyasféle történt. Márton bácsi igen el volt keseredve akkor s maga kérte, hogy helyezzék ki a pusztai iskolába, ahonnét minden elődje esze nélkül menekült. Öt esztendeje talán, hogy itt él...

Félóra múlva az iskolánál állt meg a kocsi.

Régebbi épület lehetett s elhanyagolt. Kerítése nem volt, vadfű és bojtorján lepte bé hátsó-falát s végig a tornácon nagy gondozatlanság. Gémeskút a ház előtt s kilométerekre el lehetett nézni, amire egy magános tanyát kaphatott el a szem. Kietlenség neszelt köröskörül s havonkint ha egyszer vetődhetett el erre felé valami kósza lélek... De az iskolából ugyanakkor nota csendült ki. Egészen apró emberkék fújhatták, mert véknyacskán sivított fel:

Tiéd vagyok, tiéd hazám!

E szív, e lélek:

Kit szeretnék, ha tégedet

Nem szeretnélek?

Különösen hatott reám e hazafiasnak minősített dalocska a rémült csöndben akkor. Leszálltunk a kocsiból s Katinka kezét fogva indultunk meg a tornác felé.

Abban a pillanatban egy korosabb s némileg lom-

pos asszony lépett ki áz ajtón s fazekat tartott a kezében. De csaknem kiejtette, ahogy meglátott. Ritka madár lehetett erre a vendég. Először hosszan nézett felénk, de akkor felkiáltott:

— Én édes Istenem, csak nem Katinka kisasszony?

— De én vagyok, Zsófi néni, — mosolygott fel a menyasszonyom. — Hogy vannak?

A házvezetőnő lenyárazta sebtiben a haját s Katinkához sietett. mindenáron kezet akart csókolni neki s szegényke alig-alig tudta eldugni előle a két karját. Végre is úgy menekült meg, hogy bemutatott:

— Ez a fiatalembér a vőlegényem...

Zsófi néni abban a szempillantásban fölsírt:

— Jaj Istenem, hát asszonynak lenni teccik akarni? Amikor olyan jó dóga vót! Istenem, Istenem, micsoda sors vár a szegény kisasszonyra!

Katinka mosolyogva próbálta csitítgatni, de akkorára kilépett a tanteremből a tanító úr is. Korholó hangon szólt:

— Zsófi asszony, minémü abajgatás ez itten s megzavarása az elemi oktatás rendjének?

Hirtelen felkapta a fejét, pillogni kezdett felénk s mintha egy régesrég elfelejtett mosoly réveteg árnyéka suhant volna el az élet viszontagságaiban megkopott bajusza alatt:

— Eh, Uram-Teremtőm, hát te vagy az, kisjányom? No szép töled, igazán szép, hogy nem feledkeztél meg rólam... Mert az emberek azt sem tudják talán, hogy a világon vagyok még. Hát ifjú barátom-uramban kit lehessen szerencsém tisztni?

— A vőlegényem, — mondta nekipirosodva Katinka. — Négy hét múlva meglesz ez esküvőnk...

A tanító úr a hasához kapott, úgy nevetett váratlan örömében:

— Bravó! Sőt: bravisszimó!

Azzal lefelé indult a tornácról a három mozgó lépcsőn. Először Katinkához lépett, két tenyere közé fogta az édes fejét, a szemét vizsgálhatta s akkor meg-simogatta a haját:

— A szemed a régi még, fiam... De mi az? Hát odakint a jányok úgy nyíratják le a hajukat, akár a fiuk? Ejha!

S mielőtt védekezhetett vagy magyarázáttal szolgálhatott volna Katinka, már elibémtopogott az öreg s minden két kezét nyújtotta egyszerre:

— Isten hozott, barátom-uram! Szervusz! No, ez valóban nevezetes napja leend életemnek! Isten tartson meg benneteket s szeressétek egymást, mert ezen az egyen kívül nem érdemes élni semminek. Hej, de örvendek, ifjú barátom-uram!

(Gondoltam magamban, hogy ezt a »barátom-uram« kifejezést valamely régi Jókai-regényből szedte elé a tanító úr s benneragadt. De jól állt neki.)

Akkor már körül-körültopogott s öreguras udvariaskodással tuszkolt minden kettőnket a tornácnak.

Vén volt már a tanító úr s kissé elmaradt a technika legújabb vívmányaitól, ám ezen nem lehetett megütközni, ha az ember egy tekintetet vetett a határ- és mesyenélküli világba. Kietlenség volt köröskörül minden. Nyáron csak elvetődött még a tájra egy-egy eltévedt vándor, aki irány nélkül talált tekeregni a pusztában, deha megindult az őszi szél s az eső, ha zimankó üvöltött a síkságon, attól fogva embert nem látott a mester, kivéven az egészen apró nebulókat, akik némi híradással lehettek neki olykor a nagyvilág-ból. Zömök alak volt a tanító úr, kitérdelt nadrágban, szandálban s inggallér nélkül, de ez öltözékbeli disztingváltság hiányát pótolta nála határtalan szolgálat-

kézsége. Már a tornácon karolgatott bele hol Katinkába, hol belém s nem tudta helyünket találni. Végre föllelte magát s rámkapta a szemöldökét:

— Tudod mit, barátom-uram? A mai napra szabadságot engedélyezek a muzsaseregnek, mi aztán néhány vig órácskát csaphatunk magunknak!

S a kopott, igen kopott tanteremnek indult.

Mi kintmaradtunk. Katinka felsóhajtott egyszer:

— Istenem, de magára van az öreg!

Abban a pillanatban zaj és csoszogás hallatszott a tanteremből s két perc múlva bújni kezdtek kifelé kislányok, fiúcskák. Mezítláb, némileg maszatosan, soknak két gyertyacska csillogott az orra alatt s olyan tarisznya csüngött valamennyin, hogy a bokájukat verdeste. Bagolyszemmel néztek reánk s odabent igen kioltathatta őket a tanító úr, mert visító kórusban botorkáltak el mellettünk:

— Is-ten hoz-ta a ven-dé-é-é-gene-e-ket!

Leghátul a tanító úr csoszogott ki. Az apróságok megálltak mégegyszer az udvaron s akkor a mester még egy utolsó kurta szózatot intézett hozzájuk:

— Gyerekek! Mint említem, ma hazaszéledhettek időnek-előtte, a holnapi nap folyamán azonban folytatjuk, ahol abbahagyut az imént, hazánk legnagyobb költője, a Segesvárnál elesett Petőfi halhatatlan Honfidalának két szólamra való betanulását. Ámde mielőtt távoznátok, köszönjetek annak rendje szerint!

A nebulók felvisítottak, mint a tátottszáju fecskefiuk:

— Jó-na-pot kí-vá-á-ánok!

Kislányok, fiúcskák széledezni kezdtek egyszerre, a tanító úr viszont kedveskedve fordult hozzám:

— Én addig is a spájzba nézek be egy kis alma-bor irányában. Az elmúlt héten szüreteltem s eme bor-

nemnek megvan az az előnyös sajátsága, hogy a nap bármely órájában egyaránt élvezhető. Parancsolatok beljebb-menni talán, kedves barátom-uram!

A tanító úr a spájz felé csoszogott el, mi ketten azonban kintmaradtunk továbbra is. A tornácról visszamentem az udvarra, megálltam egy szabadabb részben s utánanéztem a távolodó, mindig távolodó pirinyó-hadnak...

Mentek-mentek minden világtájnak.

Kettesévei-hármasával baktattak az apró emberek, egyre kisebbké váltákkal s egyre több és több irányba oszlottak el. Lompos tarisznyájuk verdeste a lábukat, de ők azért bukdácsoltak előre. Különösen egy babszemjankót kísértem sokáig szemmel, aki egyesegyedül vergődött tovább, míg csak pöttömnyi alakja bele nem olvadt a láthatár vonalába.

Egyet sóhajtottam utánok.

Mert kietlen e kicsi emberek sorsa! A tanító úr beszélte később, az ebédnél, hogy ősz elején és tavasz vége táján ezek az emberkék valahogy csak átverik még magukat a roppant tereken, deha fergeteg sivít a határban s a verebek esni kezdenek a fákról, olyankor a tanító úr nem tud aludni késő hajnalokon az értük való emésztődés miatt. Mert ilyen időkben indul meg e pöttöm-emberek rémült viaskodása esővel, sárral, hóval, orkánokkal. Lubickolnak és topognak nagy csizmáikban, a szél megforgatja őket maguk körül vagy földhöz-sújtja őket, hosszú tarisznyáik megmerülnek a pocsolyákban s a tanító úr, különösen ha nagy hó talált lehullni az éjjel, messzire gyalogol eléjük a sík fehérségben, hogy segítsen nyomasztó vergődésükben. Mert megesik nemegyszer, hogy valamelyik nehézsizmás fiúcska eltévelyeg a téli pusztán s ott kesereg az elhagyatottságtól és az ijesztő magánytól rémül-

dözve. S ezek az emberkék minden reggel jönnek és minden délután mennek a kerek messzeség lapján, mert tanulni muszáj!... De nehéz élni itten Teremtőm-Atyám! S ebéd után egyebet is megmutogatott a tanító úr. Bevitt a tanterembe, melynek berendezése visszariasztott. Szútól-átfurkált néhány pad a középen, szürkére-kikopott földgömb a szekrény tetején s olyan térkép a falon, hogy egy évtized óta elmosódtak rajta Magyarország hegyei, városai, vizei, határai. (Hol vannak ma Magyarország határai, Jézus-Máriám!) A tanítás mindenkorral rendületlenül folyik tovább, az előirt tanrend szellemében. Mert a tanító úr régi heve, éveinek ellenére is, nem lankad, a tanteremben ennél fogva minden nap fölcsendülnek az őseink tetteit dicsítő dalok avagy hazafias költemények szavaltatnak el, megfelelő hanghordozás kíséretében.

Ottálltam az öreg tanító előtt s valami olyat szerettem volna mondani, hogy ők a nemzet egyetlen napszámosai, akit pedig ilyen pusztai-iskolába vert ki a sors, valóságos hérosz az... De minden óvakodtam a nagy szavaktól s ezért megszorítva a kezét, annyit mondtam mindenkorral:

—Az oktatás menete itt valóban zavartalanul bonyolódik le...

—Úgy van! — kapott szavamba a hazai kultúra űsz bajnoka. — Szószerint kötjük magunkat a kultuszminiszter úr öancellenciája idevonatkozó utasításaihoz.

Sokáig visszaemlékeztünk erre a napra, melyet a mester társaságában töltöttünk el. De végül is menni kellett! A tanító úr és gazdaasszonya váltig marasztaltak ugyan, hogy az egyik szobában pompás ágyat vetnek Katinkának, a másikban majd a tanító úrral fogunk leheveredni ketten, de nekünk mégis indulnunk kellett, mert időnk lejárt. Hazáig már nem érhettünk

el s azért legalább a városig szerettünk volna elvergődni, keresztül a pusztán: házunk volt a városban, ott megalhattunk.

Késő-délután volt, amikor előállt a bricska. A tanító úr szemlátomást el volt érzékenyülve, amikor búcsúznia kellett Katinkától. A kis menyasszony a kezét nyújtotta:

— Isten áldja meg, Márton bácsi! Megköszönöm most, hogy valamikor olyan sokat gyötrődött velem.

A mesternek fátyolos lett a hangja. És ott, a kocsinál már, megsimogatta a Katinka haját s megcsókolta:

—Isten veled, kislányom! Tudom, hogy magyar asszony leszel s fiaidat is hazafias alapon fogod nevelni...

—Igenis, igenis, — suttogta lehajtott fejjel.

Messze jártunk már a pusztában, toronyiránt zörögve a hires városnak, melynek toronycsúcsai a szemhatár alatt rejteztek még. Alkonyatra hajlott a nap, sugarai ferdén súrolták a halott síkot, amikor egy nagyszakállú, igen ősz embert pillantottunk meg oldalt, amint szalmakalapjában, fekete pápaszemével le-lehajolt sürün, aztán fölemelkedett ismét s úgy tetszett így távolabbról, hogy vizsgálgtat valamit az ujjai között. Ahogy egyvonala értünk volna vele, Katinka csengő hangon kiáltott a furcsa öregűr felé, aki lehetett már nyolcvan esztendő körül:

— Jóestét, Magurányi bácsi!

Az öreg felénk pillogott, megbökte szalmakalapja szélét s továbbhajlongott megint, nem törődve többé velünk. Bizonyos volt, hogy ott lepi meg a szeptemberi éjszaka.

Katinka, aki ekkorára fölengedett kissé, elmondta aztán, hogy Magurányi bácsi nevezetes ember, aki nagy munkát írt régebben a puszta faunájáról, Bizonyos,

hogy most is virágok után kóvályog és bogarász összevissza s ott fekszik le és virrasztja át félalomban az éjszakát, ahol utóléri a setét s másnap, harmadnap gyalogszerrel trappol be a városba. De méginkább híre van arról az oldaláról, hogy soha újságot nem olvas.

Ennek a rideg álláspontnak pedig nem minden nap oka volt.

Még az ötvenes-évek elején történt, hogy Bécsben, egy sétajá alkalmával, merényletet követett el I. Ferenc József ellen valami magyar vándorlegény. Talán szabósegéd volt...

— Libényinek hitták, — jegyeztem meg csöndben. Katinka mosolygott már:

— Igen, igen: Libényi volt a neve s emiatt a Libényi miatt nem olvas újságot Magurányi bácsi...

Tudniillik rossz néven vette a Bach-korszak alatti magyar sajtótól, hogy elítélte a merényletet s nem állt tüntetően a szabólegény pártjára. Ezt a súlyos nehezettséget a mai hírlapokra is átvitte Magurányi bácsi s valahányszor újság vagy újságíró került szóba, az öregűr keserűen legyintett egyet:

— A magyar sajtó levizsgázott!

Visszanéztem a jóízű öregre: olyan volt már a messzeségben, mint egy ide-odamozgó pontocska. Az-tán megfordultam s előrenéztem. Szemközt sebes lábakon sietett felénk az éjszaka.

S nem láttuk még a város tornyait.

VIII.

Egyszer megjött az esküvő napja is. Még mielőtt a ködök végleg beszegtek volna a szemhatárt.

Csodálatos ősz volt ebben az esztendőben. Soha nem látott színek bujkáltak a csillagó ökörnyálak özöne fölött, a nap kévében ontotta a fényt s mintha az idő is megállt volna. Mert csak nem akart búcsúzkodni a természet. E feledhetetlen napokban azt kívántam magamnak, hogy ílyen~csoda-őszön haljak meg. Ha majd el kell menni egyszer.

Nem csaptunk látványosságot: a legszűkebb körben ültük meg az esküvőt. Magamhoz-hasonló front-harcosok rég lemondta minden külső fényelgészről. S külön örööm volt számomra, hogy Katinka is így akarta.

Házasságunk előtt két nappal megérkezett az én egyetlen kishúgom, akihez fogható menyecske kevés akadt addig. Legfeljebb Katinka lehet majd ilyen — három nap műlva. Velejött a sógorom is, kemény osztályostársa régi közös csatáinknak. Megöleltük egymást s kezet szorítottunk, hogy ropogott!

Húgocskám és Katinka szinte repültek egymásnak s mint később megsúgták, mindegyikük a legelőnyösebb véleménnyel volt a másikról. Sógorom először magázni próbálta a leendő ságornőt, de Katinka megelőzte:

— Hát nem tegeződünk?

— Ha te is úgy akarod, lelkem, — nevette el magát a sógor, — boldogító kitüntetésnek veszem.

Nagy zajjal utaztunk a kisvasúton, ki a Szikrába. Mert a városig jöttünk ki előjök.

Az esküvőre házhoz-jött a jegyző meg a református pap s ott adtak össze bennünket. Katinka bárán viselkedett, de amikor már a feleségem lett, oda-lépett az édesanyához s könnyes szemmel kérte:

—Anyuskám, bocsásson meg, hogy levágattam a hajamat!

—Nincs miért, kislányom, — szipogott a mama.
— Igazság szerint nem is haragudtam reátok!

Az öreg dolgozószobájában történt ez, ahová csak négyen vonultunk félre néhány pillanatra s talán véletlenül is. Most én léptem az öregek elé:

— Kedves mama és apa! Most, amikor szüleim helyett a szüleim lettek, ígérem: soha nem fogok alkalmat adni rá, hogy megszomorítsam magokat!

Anyósom megcsókolt:

—Tudjuk Lacikám, tudjuk. Csak a lányunkra legyen gondod, arra vigyázz!

—Isten tartson meg benneteket egymás szeretetében, — nyújtott kezet az apósom, aki ezúttal teljes huszonnégy órára felfüggesztett mindenmű tudományos kutatást. — Ti a városban fogtok lakni majd, mi pedig csak hébe-korba nézünk be hozzátok. Bizonyos ugyanis, hogy közellététek, bármily kedvesek vagytok is egyébként nekem, zavaró hatással lenne komoly elmélyedést igénylő munkálkodásomra.

Anyósom ránézett az örege s a fejét csóválta. Am ezúttal minden nehezelés nélkül.

Az esküvői-ebédnél valami tizenhatan voltunk együtt, a többi közt Madár Gusztáv bácsi keresztrejtvény-bajnok és Tauszig tata, a könyörtelen anti-

szemita, akit Madár bácsi — persze a háta mögött csak — »ébredő zsidó«-nak aposztrofált, mint hitsegöt. Régi riválisok voltak ők ketten. Végzetükre szembekerültek az asztalnál s fojtott vita lehetett közöttük kitörőben, mert egyszer csak felcsattant Tauszig tata:

— Ezúttal is csak megismételhetem rólad táplált régi nézetemet, hogy botor dolgokat művelsz, barátom, Madár. Mert az egész keresztrejtvény-komplexum — originális marhaság. Nagy elvek és szempontok: az más! Ezekért érdemes kardot rántani...

No, Madár bácsi sem maradt adós:

— Tauszig te, látszik rajtad, hogy nem végezted el a középiskolát, különben nem maradtál volna ennyire fegyelmetlen agynak! S ne papolj itt nekem szabályról, amikor köztudomású, hogy valamennyi ősöd kezében rőffel vívta meg az élet csatáit. De azok karakterek voltak legalább!

Pulykavörös lett Tauszig tata, ám visszavágását, amely bárdhoz hasonlatos hatású lehetett, nem hallottam már, mert felálltunk az asztaltól. Nekünk kettőnknek indulnunk kellett a leány-feleséggel: félórás műlva ment a kisvonat. Mert húgom meg a sógor pár napra visszamaradt vendégségbe. Igen marasztalták őket az öregek.

A búcsúzás volt még hátra anya és leánya között.

Visszavonultunk négyen a szomszéd szobába. Katinka átkarolta az édesanyját:

— Anyuskám, köszönöm neked, hogy fölneveltél. S könnybefűlt a szava.

Édesanya simogatni kezdte a haját s nem tudott szólni. Az öreg intett csöndben, hogy menjek utána a szobájába.

Röviden végeztünk.

Az öreg kinyitott egy asztalfiókot s nagyobb összeg pénzt húzott ki belőle. S olyan hangon szolt, hogy ma is hallom:

— Kettőtöké az útra, hogy mehessetek, amerre kedvetek visz. Vigyázzatok egymásra!

Két pillanat múlva az anyós előtt álltam. Lábjújhagyere állt, hogy homlokon-csókolíhasson:

— Mindennap írjatok!

Kocsiba szálltunk, Katinka egyszerre csak szeméhez kapott a zsebkendőjével, a két ló kipattant a kocsi előtt s félóra múlva messze mögöttünk volt már a Szikra.

S hogy mi következett aztán?

Boruljatok össze fölöttem mégegyszer ti, emlékei ama halhatatlan napoknak!... Látom magámat Pesten, tíz óra van este, Katinka vetkezni próbál, de megretten váratlanul s halkan könyörög: »Menjen át a másik szobába, Laci!« Ebben a hónapban későn virrad már s mikor fehér színek kezdik ellepni az ablakfüggönyt, rég nem alszom már, hanem a kis feleséget nézem egy órája talán, amint lehunyt szemmel, hanyatfekszik a karomon s csöndesen alszik. Ahogy fölpillant később, hirtelen állig vonja magára a takarót, szerelmes szemmel néz-néz s lángolyogtak arcával fordul el. Nem dacoskodva többé: inkább szemérmetesen. S mindig kettesben! Karinthia havasai felé vágtagat velünk a gyorsvonat, mi a fulke ablakában állunk, szorosan egymás mellett s karom a vállán pihen. Jóideje már igézet tart fogva! Előrenézünk s messzemessze, csaknem a firmáméntum tetejéig föltolulva, a Karavankok sziklahavasai rajzolódnak ki élesen. Elszorul a szívem s fátyol esik a két szemem elé. Hősi emlékek riadnak föl bennem ezekre a távoli havasokra: kilenc évvel előbb e havasok közt zúgtak

még az ágyúink s azóta sincs ágyúnk többet.... Iszonyú erőlkodéssel a Brenner-hágónak kapaszkodik velünk egyszer a három mozdony. Mélyen-alulról játékszereknek hatnak csak egy fürdővároska villái: talán Gossensass az ottan. És olyan messzeségből, hogy álomnak tetszik, hókucsmás bérce szikrázik a távol-délen barangoló napnak fényében s néz-néz utánunk unos-untalan. Távolodik egyre s mégis mereng felénk sokáig, mint ifjúságunk halkuló emlékei. Egyszer Linzben járkálgettünk, tiszta és hűvös utcában, mely olyannak hat udvarias és kissé tartózkodó népével, akárcsak Kassa szabad királyi város. (Azt is csak álmainkban lájtuk már egy évtized óta, mely alatt megőszültünk valamennyien.) Ha aztán visszatártunk szállóbeli szobánkba, mely előtt ki lehet állni az erkélyre s elandalodni keveset a messzi idegenben, Katinka feje a vállamra hanyatlik s később az ölembé kúszik föl. S nincs vége az álomjátéknak... Egy őszbecsavarodott délelőtt Bécs felé megyünk alá a Dunán. Kétfelől omladékvárak roskadoznak a regényes hegyfokokon s nesztenül hull róluk a vakolat az enyészetben. A napocska süt még, de azt mondják az utasok, ez a hajó alighanem utolsó ez évben la folyamnak ezen a szakaszán, mért szörnyű árvizek ereszkednek alá a Fekete-erdőből. A hajó orrában állunk ketten, kurta és meleg felsőkabátjainkban s egymás kezét fogjuk. Katinka merészebb már és ha hozzámsimül itt-ott, nem bánja, ha észre is veszik. »A felesége vagyok, — suttogja akaratlanul, — szabad.« őszí fellegek menetelnek az égen, s Imi a bécsi Belváros szűk és tisztárasepert utcácskáiban csatangolunk kéza-kézben. Pillanatra az elmúlás gondolata száll meg mindenketőnket, mert régi nagyság árnyai lopóznak körénk a császár város ódon házai között...

E napon, este tájt, kettesben üldögéltünk az egyik körúti szálló szobájában, a kályha előtt. Mert alkonyat felé fűtöttek már. Magunk elé hallgattunk hoszszan, egyszer aztán fölrévült Katinka s a meghatottág félig elvette a szavát:

—Egy kérdésem lenne magához, Laci...

—Parancsoljon, kedves!

Nézett reáram, nézett s hirtelen mintha megakadt volna. De erőt vett magán valahogy:

— Többször volt valami az eszemben s most már meg kell mondanom magának, mert különben feldúlná az életemet...

Hallgattam. Katinka lehorgasztotta a fejét:

— Úgy-e, Laci, sohasem lesz hűtlen hozzá?

Megéreztem, mi búsítja. minden hathetes menyecs-két ez a remegés nyugtalanítja, amikor már szétnézett kissé a világban. Megsajnáltam. Odaléptem hozzá s szívem legményéből jött a szó, mialatt a kezét fogtam:

—Katinka! Olyan igazán beszélek, mint amilyen igazán hiszek a házasság szentségében: mindig te maradsz nekem az egyetlen és legszebb asszony...

—Köszönöm, köszönöm, Laci, — s könnybefult a szeme, — hogy így szeretsz. Mertha százszor lennél hűtlen hozzá, én akkor sem tudnálak megcsalni...

Letérdelem eléje s ölébe hajtottam a fejemet. Felsöhajtott:

— Most már megnyugodtam.

Azon az estén nem mozdultunk ki többet: a vásorát is behozattuk. Kitártuk magunkat egymásnak, elbeszélgettünk egész eddigi életünkről: ezen az estén lettünk pajtások igazán. Éjfél után bujtunk csak takaróink alá, de még az ágyban is elbeszélgettünk jó-darabig. Úgy, hogy a kis feleség karomra fektette a fejét.

Itt, Bécsben ért bennünket az értesítés, hogy kisfia született az én drága húgocskámnanak. A sógor írta a levelet s egyúttal keresztszülöknek hívott meg kettonket. Táviratban válaszoltam, hogy másnap délután kocsit kérünk a kis nőgrádi állomásra.

Istenem, micsoda kedvben csomagoltunk akkor!

Katinka mindenekelőtt egész sereg ajándékot vásárolt össze. Súlyos bőröndöt tettek ki ezek az apró haszontalanságok, mert senkitsem felejtett ki. Legislegutoljára magamat lepett meg egy bajuszkefével s hogy tudott mulatni rajtam, amikor átadta egy csókkal. Tudniillik már akkor sem viseltem bajuszt.

Másnap utaztunk. Katinkának dévaj kedve volt egészen szűkebb hazámig, ahová késő-délután érkeztünk meg. Hanem akkor dérben csillogott már a táj. Süket csöndbe süllyedt minden s lesett az első havazásra.

Az állomáson a sógorom várt: hej, volt ott örööm aztán! A kishúgom gyengélkedő volt még s mikor à fiatal menyecskével először nyitottunk rá a szülői házra, annyira elfogódott, hogy nem tudta visszatar-tani a könnyeit szegényke. De könnyezett Katinka is, ahogy átölelték egymást hosszan.

Itt éltük át legszebb napjainkat!

Abban az északi sarokszobában laktunk, amely diákkoromban volt az enyém. Katinkát először apámanyám sírjához vittem ki, ahol szótlanul álltunk sokáig, az elmúlás hangulatától megkörnyékezve. A kis feleség azontúl otthonmaradt a húgommal, mialatt mi a sógorral egy-két kurta látogatásra néztünk át a szomszéd falvakba családunk régi barátaihoz, magánosabb napjainkban a gazdasági dolgokat beszélük meg vagy valamely napipolitikai problémát vetettünk föl, ami éles vitát eredményezett minden alkalommal, miután

makacs kormánypárti volt a sógor. Ma sem értem, mint támogathat hivatalos rendszert egy volt front-harcos, mikor a váltakozó kormányok ingerült dühvel üldöznek minden harctéri érdemet. Valószínűen azért volt ez az engeszelhetetlen magatartásuk a frontharcosokkal szemben, miután ők fölmentést élveztek annakidején. Nos, az én sógorom elvakult hive volt a mindenkorai kabinetnek s ha felolvastam neki a legadázabb kormánypárti újságot (arra fizetett elő), az ellenzék kiirtását követelő minden soránál szívéből helyeseit. Egy este, már vacsora után, megtettem azt a tréiat, hogy az újság egyik agresszív cikkét bizonyos sorkihagy ásókkal olvastam föl neki: tudniillik minden második sort kihagytam, amiből tökéletes zagyvalék keletkezett. Ám a sógor a kormányzatért való odaadó lelkesedésében nem vette észre a tréfát, annál dühítőbb meggyőződéssel bökolt ellenben minden másodpercben:

— Úgy van! Úgy van! Ez az igazság!

Olyan mameluk volt a sógor. Ma is az.

Máskor meg vállunkra löktük a puskát s elkószáltunk a határban. Télreváró színe volt a nógrádi hegyeknek s a szelek bagószínre szívtak ki minden. Urdas-szinnek mondják ezt. Az alkonyatban fázékonyan dideregték a magyar-tót házacskák s az itató-kutnál el-elbődült egy hosszúszörű tehén, miközben a nyugati hegylánc pereméről véres szemmel nézett vissza a lebukó nap. Reggelenkint hó látszott a zolyomi hegyek vállán s alig egy-két nap választott el tőle, hogy itt is darát szitáljanak a felhők.

Mi pedig éltünk magunknak, mennyei visszavonultságban. Még látogató sem akadt e tavalyi november végén, aminek szívből örültünk. Csak zavart volna négyünket.

Abban az időben levelet kapott apósomtól a sógor. A levél televolt önérzettel. Előzményei elégé megszokottak voltak.

Elmondta a sógor, hogy érkezésünk előtt három vagy négy nappal valamelyik nagyszakállú akadémikus ingerült válaszban törte pozdorjává az öreg szumirtudományát. Előzően megneszelte ugyanis egy újdon-dász, hogy az öreg legközelebb sajtó alá rendezi alapvető művét, egyéb téma hijján leutazott hozzá s meginterjúvolta. Az intervju megjelent a kormánylapban, mély benyomást kellett mindenfelé, kivéven az Akadémia nagy tekintetű tagjait, akiket valósággal konsternált. Másnapra (történt ez a mi érkezésünk előtt) az egyik östörténész már felelt is ugyanabban az újságban s nemcsupán a tudós és tekintély jogán verte vissza apósom agresszív élő érveit, hanem a szarkazmus oly nyílözönével árasztotta el az öreget, aminőre nem volt példa még tudósaink eddigi vitáiban. A sógor még aznap biztatóhangú levelet intézett a szumir-probléma nagy búvárához, melyre a válasz most, két hét múlva jött csak meg. Érdemleges sorai hangzottak eként:

»Ami a dolgok meritumát illeti, nagyrabecsült öcsémuram, egyetlen megjegyzésre szorítkozom csupán. A hivatalos tudomány minden körmönfönt ármánykodása dacára is kellő időre nyomdafestéket fog látni a szumir-magyar rokonságot verhetetlen érvekkel bizonyító kétkötetes művem, melynek adatai előtt kényetlen lesz meghajolni majd minden gáncs, düh és botor elvakultság... Elfogult riválisaim elől nem hátrálok meg, ellenkezőleg: nyílt mellel állok ki ellenük a harcra. Isten velünk van!«

Katinka, mikor a sógor felolvasta a levelet, elszontyolodva sóhajtott:

— Szegény apus... Én nagyon sajnálom, mert talán nincs is igaza...

Úgy éreztem, védelmére kell kiállnom a sokat megsebzett öregnek. Komolyan néztem hát Katinárá:

— Azt hiszem, téved. Ne felejtsük el, kedves, hogy a magyarországi tudóstársaságok némileg elavultak, miután legtöbb tagja saját gyermekkorát élvén át másodszor, körülbelül a két Bolyai és Bajza koránál tartanak...

A sógor, mint kormánytámogató elem s a tekintélyvédelem egyik faktora, szótlanul rázta fejét, amire még komolyabban szóltam:

— Azt hiszem, nem járok messze az igazságtól, amikor fölvetem az aggasztó kérdést: nem maradtak-é él kissé tudományos egyesületeink? Hiszen az egyik irodalmi társaságban csak nemrég ki akarták mondani, hogy a jövőben negyven éven alul nem választanak be maguk közé sem irót, sem poétát. Erre a feltűnő meggondolásra az a keserű tapasztalat vezette a társaság tagjait, hogy számos oly társuknak, akit — mint komoly ígéretet — harminc év körül választottak taggá, harminchat esztendős korára kiadt minden költői-vénája... Különben Isten tudja: talán igaza is volt a társaság vezetőségének...

A sógor mélyen bökolt utolsó szavaimra:

— Ezt én is aláírom. Eléggé sajnálnivaló, hogy a tervezett indítvány nem emelkedett határozaterőre. A nemzet minden számottevő egyede tapsolt volna nekik.

Nem bocsátkoztam vitába, mivel ilyen esetben meggyőzhetetlen volt a sógor.

Hanem akkorára a völgyekre is ráesett az első hó. Indulni kellett haza.

Egy havasfelhős, didergő reggelen föl is kerekedtünk. Úgy ültünk a fülkében, hogy Katinka mellém simult szótalanul s karomra hajtotta a fejét. Közeledtünk az otthonhoz: úgy illett volna, hogy fölne-szeljünk már a kéthónapos kábulatból. De mi álmodztunk tovább is. Minek a valóságra ébredni?

A városi pályaudvaron a két öreg várt. Hát a mama, ha a múltban voltak is némelyes aggályai Katinka miatt, most kitárta a karját s mialatt a két-hónapos menyecske az ölébe hullt, szipogva ismételgette:

— Kedves egyetlen leányom, hogy tudtál megmaradni azokban az idegen országokban?

Az öreg szumir-kutató is el volt fogódva. S csak miután töviről-hegyire kifaggatták és megvizsgálták tetőtől-talpig, került a sor vejükre is, mármint én-reám. Egyszerre kérdezték mind a ketten:

— Nem untátok meg egymást?

— Kezét csókolom, mama, nagyon boldogok vagyunk. Sokat gondoltunk mamáéra.

— A mama megcsókolt, utána az öreg ölelt meg:

— Hogy vagy, Lacikám? Remélem, minden idegszálad élő tiltakozás mindenmű papucsrendszer ellen.

— Úgy van, apa, — szóltam magam is némi elfogódottsággal. — Nem is tudjuk, mint ment el ez a két hónap.

— Hálá Istennek! — bólintottak rá mind a ketten.

Apósomhoz fordultam, komolyan-tartott hangon:

— Olvastuk, hogy apának időközben hírlapi csatározása akadt az egyik akadémikussal. Az illető tudós a szumir-probléma dolgában került szembe apával.

— Tudós? — kérdezte riasztó gúnnyal. — Majd

mit nem mondtam! Édes fiam, az ō esetükben nem lehet szó tudásról, legfeljebb favágásról. Érzik ezek a hódok, hogy ha napvilágot lát kétkötetes művem, ledölnek az eddigi bálványok. Sózott mumiák ezek, nem aktiv tekintélyek, amint azt részletesen is kifejtem előtted legközelebb... Ám hagyjuk most e témát s övendezünk, hogy testi és lelki épségben hozott vissza benneteket a Gondviselés. Otthon vár az ozsonna.

Két kocsi jött elénk az állomásra. Az elsőbe Katinka szállt be az édesanyjával, aki nem győzött könnyezgetni a meghatottságtól, a másodikban magam foglaltam helyet az öreggel. S megindultunk a szélesen terpedő öreg ház felé, mely kétszáz esztendő óta áll talán a katolikus templom mögött megbúvó egyik mellékutca sarkában.

A kocsik befordultak az udvarra, egy heteslegényke a poggyászunkért ugrott, beléptünk az enyhén-fütött házba, leszedelőzködtünk s összemosolyogtunk Katinkával. Az öregek is bentvoltak ugyan, de most már tehettünk minden. A kéthónapos menyecske szét-tárta a karját, hozzámlibbent, átölelt s a szüleire pillantva vissza, annyit mondott:

— Mégis legjobb idehaza...

Azok ketten komolykodva néztek reánk. Mintha rajtunk át egy szempillantásra ōket is megérintette volna rég-elhamvadt fiatalsguk.

Uzsonnához telepedtünk aztán, mely a vacsorába nyúlt el, anélkül, hogy felálltunk volna. Volt miről beszélnünk, a két öreg pedig mosolyogva hallgatott reánk. Azazhogy csak Katinka referált élénken, mert valahányszor én próbáltam volna vakkantani valamit, a feleség kezemre tette a kezét s szelíden, de energikusan figyelmeztetett:

— Kis türelmet, öregem, most én tettem le a garast! Majd sor kerül rád is...

Reám azonban nem igen került sor ezen az estén, mivel Katinka kifogyhatatlan volt a beszámolóban. Amikor azt beszélte el, mint másztunk meg egy havascsúcsot a Zillertalban, édesanyja megborzongott:

—Még jó, hogy nem találkoztatok valami medvével ...

—Jaj anyus, anyus! — kacagott fel sok fölénytel Katica. — Már ne haragudj, de látszik rajtad, hogy sohasem jártál külföldön... Hol lennének ott medvék?

(Amiből mindenkinél illett tudnia, hogy ő viszont világos-látott hölgy.)

Az anyós nem neheztelt meg, csak a fejét forgatta, mély csodállattal eltelve. Apósom a térdére csapott jókedvében:

— A darázs csíjen meg, feleség, ha jövőre mi is nem megyünk el oda! De ti is velünkjösztök, Laci-kám, mint kalauzok... A szél kapja fel ezeket a szumirokat: jövő nyáron füstre teszem őket legalább két hónapra! Bizonyisten, mondom!

Soha ilyen fidélis hangulatban nem láltam még a tudomány öreg magánnyomozóját.

Később komolyabb dolgokra terelődött a szó. Az öregek úgy döntötték már előbb, hogy mi a városi házban fogunk lakni, ők ketten pedig kintmaradnak a Szikrában. S ha olykor-olykor elunnák magukat keveset, beszállnak hozzánk egy-két napra. Innét könnyebben nézhetek utána a puszta felé eső másik tanyának, mert a gazdasági dolgokat most már végleg nekem kellett átvennem. Egyelőre ugyan nagyokat alhattam a fülemen, mivel hó alatt szendergett a

világ. Én fölvetettem ugyan, hogy a házban ellehetnének négyen is, de az anyós tiltakozott:

— Bizd csak ránk, fiam! Jobban szeretjük az anyósunkat, ha ritkábban látjuk.

Harmadnapra a Szikrába mentek ki. A kisvasuton. Mi hátramaradtunk ketten s ezzel — hóföरgegeteget váró időben — megkezdődött voltaképpeni házaséletünk.

Ketten maradtunk a házban, leszámítva a szakácsnőt és egy kis cselédleányt. A téli világban alig akadt dolgom, nem említve azokat a kötelező látogatásokat, amelyeket a Katinkák rokonainál, közelebbi ismerőseinél kellett tennünk, akik sorba adogatták vissza a vizitünket. Egyelőre ez volt minden elfoglaltságunk. Egyik sógorom, velem egykorú fiatalembert, fölvitt a kaszinóba is, melynek tágas termei feltűntek a legelső pillanatban. Fokonkint összeismerkedtem a városi urakkal is, akik — eltekintve néhány menekült familiártól — élesen elütöttek a mi felvidéki urainktól. Az idevaló középosztály a kisbirtokosságból nőtt ki s ezért az intelligencia nem nézett le a módos, de egyszerűbb emberekre úgy felülről, hanem szinte eggyé-olvadt vele. Annyit jelentett ez "körülbelül, hogy itt nem voltak meg azok a köfalak, amelyek annyi keserű irigység előidézői a mi felvidéki városkáinkban. Természetes eszű, nyíltabb emberek közé kerülttem, akik nem ölelkeztek össze mindjárt az első találkozásnál, de akit megkedveltek egyszer, minden számíthatott baráti szívességükre. A kaszinóban megismerkedtem ama Zana Ferkóval is (mert többen voltak Ferkók!), aki az összes memoár-író tábornokok és diplomaták csuffátételére a trénvilágból nyert impressziót készült közreadni, intim napló alakjában. Vállas, pirosarcú ember volt, különös érzékkel áldva meg az akasztófa-

humor iránt és így tartani lehetett tőle, hogyha egyszer csakugyan napvilágot lát az egy tréntiszt őszinte vallomásaival foglalkozó könyv, robbanásszerű konsternációt fog előidézni a néhai monarkia különböző nemzetiségei és néptörzsei által lakott nyelvterületeken. Rövidesen meghitt barátságba kerülttem a városi múzeum igazgatójával is, ezzel a kerekfejű, rokonszenves tudóssal, akit a társaság tagjai azzal ugrattak rendszerint, hogy az ősmagyarok sírjai után való talajfelforgatása nála fondor mahináció csupán, mert a valóságban rendes napszámot húz a birtoktulajdonosoktól, amiért — különösen a szikes részeken — másfél méter mélységben tűrja fel a földjüket. Máskor, mint már érintettem is, azt vetették szemére, hogy suttyomban a város pusztáját akarja, alattomos eszközök igénybevétele révén, visszaperlni Félegyháza részére, amelynek hü fia maradt halálig, noha Kecskemét városát szolgálta. Ismét más alkalmakkor azt kifogásolták benne, hogy a kun nemzetseg tagja, márpedig a kunokra emberfia egyetlen pakli-dohányt nem mert még rábízni a világ teremtése óta, mire a filozófiára hajlamos múzeumigazgató úr, alias: Paska, rejtett mosollyal legyintett:

— Sok bolondot összebeszéltek ti, ha belefogtok egyszer. Ha én nem lennék itt, azt sem tudnák az emberek, hogy ilyen nevű város is egzisztál.

Az utolsó mondatra a társaság tagjai eldültek a székben s harsogó kacagás robbant ki belőlük. A múzeum érdemes igazgatója pedig csöndben mosolygott tovább. Megtörtént azonban, hogy ráunt a kötekedésre és úgy vágott vissza a hires fiainak, hogy beletátorodtak.

Látogatásaink során tiszteletünket tettük Saáry Juliánná néninél is, aki élt még tavaly s az ország

legidősebb nagyasszonya lehetett. Mert alig két-három nyár választotta el csak a száz esztendőtől. Leánynak maradt mindvégig, mert nem akadt olyan férfiú, akit méltónak talált volna reá, hogy odaadja neki a kezét. Egy elsárgult ujságírók szerint abban a hónapban vitték először bálba, amikor Petőfi első versét nyomtatták ki a Bajza József lapjában. Szokás volt már a városban, hogy valamennyi fiatal pár kézcsókról járult a nagyasszony elé, aki tövöröl-hegyire megfaggatta őket olyankor s a végén keményen megkorholta valamennyiöket, ha nem tartanának ki hűséggel egy más szeretetében, ez lévén főtámasza minden ország fundamentumának. Rokona volt a félváros, szegről-végről Katinkáék is. Ahogy megálltunk a nagyasszony előtt, aki gyászszínű selyemruhában trónszerű támlásszékben ült, akaratlanul lehajtottuk a fejünket. Keményen szólt reánk:

— Gyertek közelebb és csókoljatok kezet!

Meggettük, mély alázattal. Akkor a Katinka álla alá nyomta a kezét s szemébe nézett a takaros menyecskénék:

— Hiszem, hogy szereted az uradat...

— Nagyon szeretem, Juliánna néni, — rebegte elfogódva.

A nagyasszony hangja mindvégig szigorú maradt:

— Azt kérdeztem, mert enélkül nincs áldás a házon... Hát te, fiam? — nézett végig fürkészőn.

— Még jobban szeretem, Juliánna néni, — feletem olyan szívem-mélyéből, mintha esküt tettem volna.

A nagyasszony ekkor az ajtó felé szólt egy öreg-cselédnőnek, aki — úgy látszott — félszázar óta minden ugyanazon az egy helyen leste úrnője parancsát:

— Erzsébet, teríts ozsonnára a fiataloknak! Rá-szolgáltak s én hiszek nekik!

Ozsonna alatt egy légy nem mozdult az ódon bútorzatú szobában. A nagyasszony szó nélkül ült a trónszékben s a szemét le nem vette rólunk, mi ketten mukkanni nem mertünk. Amikor végül felállhattunk s búcsú-kézcsökra jártunk elője, parancsoló volt a hangja:

— Aztán ne próbáljatok megbotránkoztatni, mert az rosszul esnék! Viseljétek jól magatokat! Csupán így állhat talpra Magyarország, föltéve, hogy ez a mai kormány hamarosan pusztulni fog a helyéről...

Csak akkor lélegzettünk fel először, mikor az utcán voltunk már. Katinka felvilágosított, hogy a nagyasszony, aki fiatal éveiben a lelkesedéstől könyenes arccal lobogtatta a zsebkendőjét, mikor a város piacterén megzendült Kossuth hátborzongató hangja, körülbelül minden tudott ma is és ez oknál fogva nem volt benne semmi feltűnő, ha mély honleányi aggodalmakat táplált a jelenlegi rezsimmel szemben. Csak néhány héttel előbb történt, hogy tisztelegő látagatást tett nála az egyik miniszter, aki a városban időzött történetesen. A nagyasszony az első félpercben megmondta neki a magáét:

— öcsémuram, okosabban tennék, ha rendesebb magyaroknak adnák át a helyüket! Az én időmben egy Batthyány Lajos, egy Szemere Bertalan, egy Széchenyi István ült együtt Kossuth Lajossal...

A miniszter rákvörösen próbált makogni valamit, de a nagyasszony egyetlen intésére be is fogta a száját. És pakolt is, esze nélkül.

Fokonkint magam is elkeveredtem a kasszinóbeli urak között. Délelőtt benyitottam néha a Jeneybe, ahol tizóraizás közben avagy két korsó sör mellett szokás volt röviden meghányni-vetni az eseményeket, délután — de már ritkábban — benéztem a Beretvás-kávéhőzba,

ahol urak kártyázgattak az apró asztaloknál, mások feketekávénál beszélgettek s vastag szivart szívtak szípkából. Odakint havas volt a főter, a törpeakácok hókucsmák alatt dideregek s a katolikus templom körül varnyúk károgtak.

Egy délután a kávéházban ütem, néhány új barátom társaságában, amikor hirtelen úgy rémlett föl, mintha Madár Guszti bácsi surrant volna el a kávéház egyik sarka előtt, fejét félig a bornyulopó alá takarva el. Mint a boldogtalan lélek, aki menekülni akar a világ elől, amelytől meg talált csömörülni.

A barátaimra néztem:

—Fiuk, mintha Guszti bácsit láttam volna... Csak nincs valami baja az öregnek?

—Az ősz bajnok? — nevettek föl kárörvendő kórusban. — Vége a nimbusznak: csúnyán lepasszolt a matador! De minek hencegett annyira?

Szörnyű szánalom fogott el az öreg iránt:

—Csak nem csúszott le a norvég nemzetközi mérkőzésben?

—De nagyon is! — bólöngattak a barátaim s szinte agyonnevették magukat. — Most aztán nem lehet ugrálni tovább!

A hír valónak bizonyult. Szegény Madár Gusztáv tanár úr, Európa addigi keresztrejtvény-bajnoka, akit keresztrejtvényfejtő-körökben verhetetlennek tartottak, a legutóbbi oslói mérkőzésben (máig kiderítetlen okok folytán) oly indispozícióval vonult föl, hogy számot sem kapott. A legutolsók között kullogott valahol. A versenyeredmény publikálása óta nem mert a világ előtt mutatkozni az öreg s aki a leggyilkolóbb gúny nyal kiabált a háta mögött és a nyílt utcán egyaránt, Tauszig tata volt az. Nem volt szív ebben a kíméletlen antiszemitaiban.

Föltettem magamban, hogy még másnap fölkeresem lakásán a legyűrt bajnokot s próbáalom megvígaztálni. Föltéve, hogy nem vesztette el végleg a lelki-egyen-sulyát.

Hanem ekkor közbejött valami: először kaptam össze Katinkával.

Ma már nem is tudom, mint kezdtődött. Arra emlékszem minden össze, hogy ideges voltam. Ez az idegesség esküvő után néhány hétre okvetlenül jelentkezik minden újdonsült férjnél s boldog, aki le tudja gyűrni magában. Mert anélkül, hogy észrevennők magunkat avagy hogy számot tudnánk adni róla, valahol a tudat alatt olyan érzés kezd nyugtalanítani, hogy szabadabbak voltunk gondtalan legényéletünkben s a kis menyecske minden lépéssünkben leköt. Ez ellen, ugyancsak a tudat alatt, lázadozni kezdünk. Ha hirtelen nem tudunk parancsolni magunknak, szemrehányást teszünk a fiatal feleségnek s kész a szerencsétlenség.

Minden magától jött valahogyan. Idegesen szóltam reá, amire megállt előttem elcsodálkozott szemmel, mintha nem értette volna, mi lelt? De nem szólt egy szót sem. Ez a tüntető némasága végleg kihozott a sodromból s rákiáltottam. Hanem ez már sok volt! Most sem szólt vissza, csak a szemei teltek meg könynyel, amint szemközt állt velem.

Nem bírtam magammal:

— Tanuld meg, hogyha rádkiálttok, hát kiálts vissza! Mert megőrjít ez a szótlan tiltakozás!

Sírvafakadt s arcát a heverő párnáiba temette.

Szerencsére hamar elmúlt ez az első kis vihar. Melléjeültem és noha nem akarta, magamhoz-öleltem s bocsánatot kértem tőle. Sóhajtott egyet s fölállt. Hanem a jótanácsomat alaposan megjegyezte magának.

Valami három nappal ezután éppen elkészültünk a

karácsonya díszítésével, amellyel ketten bíbelődtünk az ebédlő sarkában. Mert a Megváltó születésének ünnepe előtt álltunk, amelyre az öregek is kikészülődtek hozzánk a Szikrából. Aznap délután a számadási-könyveket vettem elő, hogy utánanézzék legutóbbi kiadásainknak. Addig magam végeztem minden bevételi és kiadási számadást anélkül, hogy bár melyik öregnek is eszébejutott volna az ellenőrzés. Most, ahogy felnyitottam a könyvet, az utolsó lapokon kellemetlen érzéssel fedeztem föl a Katinka ceruza-jegyeit. Ingerültsegemhez hozzájárult, hogy hibát fedeztem föl az utolsó-előtti lapon s ezt a hibát — önkényüleg közbelépett legfrissebb ellenőröm — keményen beírt számjegyekkel javította ki.

Tehát ellenőriz!

Beszólítottam. Megállt előttem, kíváncsi szemmel. Könnyedén szóltam:

— Fiam, maga javításokat csinált a számadási könyvben...

— Igen, Laci, — válaszolt szelíden. — Nem tudtam biztosan tegnap délután, mennyi pénzt kaptam magától elseje óta s ezért vettetem elő a könyvet. Aközben észrevettem, hogy maga hibát csinált s ki-javítottam. Rosszul tettek talán?

Nem hittem neki. Rákiáltottam:

— Mi címen próbál ellenőrizni? Azt hiszi talán, elköltök a pénzét?

Hanem erre felcsattant a menyecske is:

— Mi jogom mer így beszélni velem? Ezt a hangot én soha nem hallottam a szüleimtől! Kikérem magamnak!

A kis feleség megfogadta tanácsomat, hogy vágjon vissza, ha számon találnám kérni... Mi lett ebből,

Jézusom-Máriám? Kevés hiányzott, hogy hozzám nem hajított valamit.

Karácsony szombatjára megjöttek az öregek. Mert úgy volt, hogy Szilveszterre nagyobb társaságot hív-nak ki a Szikrába s akkor ottleszünk mi is. Vége körül jártunk már a vacsorának, mikor a mama végignézett kettőnkön. Úgylátszik, fület szúrt neki konok hallga-tásunk. És miközben apósom is fölfigyelt, az anyós (e jótét lélek) ránkszólta:

— Mi történt köztetek?

Egyikünk sem felelt.

IX.

Rokonszenves útitársam itt másodszor is megállt az elbeszélésben, akinek elejtett szavaiból tudtam, hogy Fehér Lászlónak hívják.

Valami állomás felé közeledhetett a személyvonat, mert lassítani kezdett a mozdony. Hirtelen nagy piros-téglás állomás siklott elénk jobbról. Megismertem, hogy Cegléd.

Tizenhat percig kellett állnunk itten. Magános útitársam, akiről tudtam már, hogy az elhagyott feleségéhez utazik vissza a mai éjszakán, engedelmet kért, hogy megpihenhessen az előadásban arra az időre, amíg áll a vonat. Felült, megdörzsölte a szemét, később talpraállt, kerek és lapos üveget húzott ki az útitáskájából s rámköszöntötte. Szilvórium volt benne s húztam belőle magam is. Meleg áradt el bennem az italtól, ami jót tett. Mert odakint sűrű dér borította el a mezőket s az őszi hideg hályogot húzott a fülke ablakára.

A függönyvel letöröltem az ablak csücskét. De mielőtt kinézhettem volna, a folyosón végighaladt ama kihívó tartású fiatalembert, aki féléjszaka óta a miskolci kocsányáról szóló sajátszerzeményű kis nótáját dúdolgatta az orrából és, mintha régi ismerősünk lett volna, távozóban beköszönt az ajtón:

— Jó mulatást az uraknak!

— Hasonlóképpen! — szoltunk utána mind a ketten.

Hirtelen azt hittük, hogy látásból ismeri valamelyikünket talán. De nem úgy volt. A fölényes ifjú, aki egészen fesztelesenül utazott s kalap nem volt a fején, táska nem volt vele, kifelé haladóban a folyón a legtermészetesebb hangon köszönt be abba a fülkébe is, ahol a szerelmes jegyespár bóbiskoltgatott, megtörve a hosszú úttól:

—Kezét csókolom! Ajánlom magamat!

—Viszont! — hallottuk a szomszéd fülkebeli vőlegény hangját.

Ugyanakkor pedig, mintha akkor nézett volna föl álmából, a menyasszony szolt utána:

— Isten vele!

Bizonyos, hogy a fiatalok is most láthatták először a merész legényt, aki valamely földbirtokos fia lehetett, esetleg prakcsi egy alföldi nagyobb gazdaságban, mert ekkora fesztelenséget csak gazdaságiakadémiát végzett ifjaink részéről lehet tapasztalni a mai Magyarországon, melynek középosztálybeli tápszere a nyári hónapokban csaknem kizárolag kelkáposzta feltéttel. Két pillanat múlva már a perron sárga kockáin bukkant föl és noha a lehellet párában jött ki az orrán, kalap nélkül volt ezúttal is. Mert kalapot egyáltalán nem hozott magával. Aztán eltűnt az étterem irányába.

Magam is fölálltam a fülkében:

—Talán harapnánk valamit a büffében. Időnk van bőven.

—Nem bánom, — szolt rokonszenves útitársam s fogva a kalapját, megindult utánam kifelé.

A széles perronon egymásmellett haladtunk az étterem irányába s csak ekkor ütött szemet, milyen

délceg az alakja. Félfejjel volt magasabb nálam s meglátszott a járásán, hogy minden izma pompásan kidolgozott.

Nem tudtam megállani, hogy meg ne kérdezzem:

—Ugyebár, foglalkozott atlétikával?

—Igen, — nézett reám félmosollyal. — Vagy három tucat díjat nyertem össze.

Többet nem beszéltünk erről a tárgyról.

A harmadosztályú váróterem büfféjébe nyitottunk be, hogy harapjunk valamit. Odabent alig lézengett valaki: öt-hat utas szunyókált legfeljebb a szurtos padokon. Hideg volt, olyan éjszaka, amikor kint a mezők dideregevér várják már a telet s az őszi setétségben mélyen alusznak a tanyaházak és a tanyán még-nagyobbat alszik valahol a gazda. Felszálló utas sem akadt ezen az éjszakán, hold nem járt az égen s az egész vonat alig negyven-ötven utassal törte magát előre az őszi feketeségen.

Amig ettünk, alig váltottunk egy-két szol. Arra ocsúdtunk föl csak, hogy beszállásra csönget a portás. De nem akadt utas. Miután fizettünk, csak mi ketten indultunk meg a vonat felé.

Nagy éjszaka volt az.

Miközben a folyosón haladtunk el, nem állhattam meg, hogy be ne nézzen a legszélső szakaszba, hol a jegyespár utazott. S ahogy bepillantottam volna, rég nem érzett melegség csapott szívén. Mert akkor már a leány is ült. Egymásra néztek éppen s mosolyogtak földfeletti boldogságban, hogy csaknem a szívük szakadt meg. Nézték egymást s mosolyogtak. Hirtelen szomorú lettem. Arra gondoltam ugyanis, hogy hamarosan egymáséi lesznek s napok és hetek multával fogyni kezd majd szájukon a mosoly. És idővel, ha visszagondolnak majd erre a szerelmes

éjszakájukra, mai mosolygásuk emlékétől bánat nehezül a szívökre.

Bent ültünk már a szakaszunkban, útitárs-barátom cigarettával kínált meg s rágyújtottunk. Akkor így kezdte:

— Pontosan egy órám van még s akkor én ki-szállok abban a városban, melyhez életem legcsodálatosabb szerelme köt, de egyúttal legnehezebb emlékeim is. Ez alatt az egy óra alatt rövidrefogva be tudok még számlálni önnek az előzményekről és okokról, amelyek szinte kényszerítettek, hogy elhagyjam az én egyetlen kis feleségemet. Ma már bánom... S ki fogok térti ama szembeszökő tünetre is, mi lehet az oka a mai házasságok szerencsétlenségének még olyan esetben is, mikor szeretik egymást a fiatalok, módjuk is lenne hozzá, hogy egymást átkarolva haladjanak át az életen s útjaik szétválnak mégis. Érinteni szeretném röviden, mivel lehetne magyarázni azt a megfoghatatlan rejtélyt, hogy a mai menyecskék menthetetlenül visszakívánkoznak az édesanyukhoz... Fölteve, hogy szívesen fog meghallgatni továbbra is...

Szinte áhitattal mondta:

— Ennél jobban semmi a világon nem érdekei!

Hátradölt, fűjt egyet cigaretta füstjén s mesélni kezdett tovább.

X.

Nem ment könnyen a kibékülés. Azaz hogy a mának, meg férjének, az öreg szumirnak közbelépéssére még akkor este megöleltük egymást a karácsonyfa alatt De nem voltunk már a régi bizalmas pajtások: valami kis idegenség maradt köztünk. Ennek oka pedig, mint egy fölhevült pillanatában szememre lökte később, az volt, hogy karácsony szombatján, a kibékülésnél, a kezét megcsókoltam ugyan, sőt mikor erélyesen szólt rá a mamája, a száját is felémnyuttatta, — dehát nem kértem tőle bocsánatot szóval is és annak rendje szerint a lába elé bukva. Pedig igazán megtehettem volna, ha eszembejut akkor. Talán sok minden másként történt volna.

Hát ez volt a baj! Legalább így mondták ezt nekem azután.

Én pedig azt hiszem, akkor követtem el helyre nem hozható ballépést, amikor nem maradtam továbbra is könyörtelenül férfiasnak. Az ostobaságba akkor estem bele, amikor magam adtam neki a tanácsot, hogyha ideges vagy udvariatlant találnék lenni vele szemben, ne hagyja magát, hanem vágjon vissza! Meg is fogadta tanácsomat a kedves és így esett első összecsattanásunk.

Különben a nagy ég tudná kiismerni magát az ilyen esetek tömegében!

Lehet, hogy az én utólagosan kitalált módszerem vált volna be célszerűnek, ám éppúgy lehetséges az ellenkezője is. Amikor szétvert hajjal és feldült lélekkel elhagytam az én feleségemet s a kishúgoménál vontam meg magamat kétségeesve, a sógorom minden a fejét forgatta, valahányszor egy-egy részletet mondtam el neki házaséletünk különös utolsó heteiből:

— Miért nem kértél tőle bocsánatot minden esetben? Tudnod kellett volna, hogy első parancs a fiatal férjek számára: megkövetni a menyecskét s azontúl is szemrebbenés nélkül ráhagyni minden!

Ma már tudom, mekkora súlyos bölcsesség volt sógorom minden szava. Utólag belátom, hogy soha helyre nem üthető taktikai hibát követtem el, amikor férfias föllépésü igyekeztem maradni a házasságban. Mennyivel okosabb ember a sógorom! Hugocskám valóban maga a jóság, de azért ha a fejébe vett egyszer valamit, nem engedne belőle, inkább belehal! Szokása, hogy mielőtt valami nagyobb dolgozhatóra, megadón néz föl az urára:

— Géza, ezt akarom most!

— S az én Géza sógorom ujjongva lelkesedik föl olyankor:

— Én is éppenígy gondoltam, kedves!

— Látszatra ő is ugyanazt akarja s ez oknál fogva tökéletes a házasságuk. Mert próbálna csak egyszer ellentmondani a szerencsétlen sógor! Ismétlem, gamblelkü a kishúgom, de az első ellenvéleménynél dacasan szegné föl a fejét s lenne akkor, ami még nem volt Nógrádban! S mennyivel makacsabb tudott lenni a húgomnál az én kis feleségem!

Ezért hiszem, hogy már az első lépésnél elrontottam a dolgomat.

Ünnep után hazakerekedtek az öregek azzal, hogy Szilveszter délutánjára várnak bennünket, miután az évforduló-éjszakára többeket is kihívtak a Szikrába. Elkísértük őket az állomásig s hazajöttünk.

Nehezen múlt el az a hétköznap!

Hiszen elbeszélgettünk egymással úgy, mint az előtt is, de nem voltunk már a régi meghitt pajtások. Lankadt alkonyatokon, ha végezve napiteendőimmel, a heverőre dűltem le s belebámultam a kályha paraszába, nem jött már hozzám, hogy az ölembe furakodjék. Ahelyett átment szótlanul a szobán vagy leült áz ablak mellé, á sarokba, az asztalkán fölcavarta a zöld ernyőbe bujtatott állólámpát s valami kézmunkát keresett ki magának. S megtörtént a harmadik ilyen alkonyodó délutánon, hogy apró unatkozásában valami búsoló dalocskát próbált eldúdalni.

Megsajnáltam s félkönyökre emelkedtem a heverőn:

—Katinka...

—Hadd hallom! — mondta csöndesen és közömbös hangon.

—Csaknem esengye néztem reá:

—Kérni akarnám valamire... Jöjjön ide s feküdjön mellém. Elbeszélgettünk keveset...

—Jöjjön maga értem s vigyen oda, — s olyan csalogatón mondta ezt, amire csak egy kéthónapos menyecske képes, aki mintha megbánta volna már, hogy haragot tart az ő hites urára.

Lehelletnyi szünet támadt. Én őt néztem, ő visszanézett, hamiskodva:

— Ha elvisz, ottleszek.

Felpattant, mielőtt elszalasztottam volna a talán soha vissza nem térő pillanatot, hozzáugrottam, ölembe kaptam föl, odavittem a kályha mellé s lefektettem

óvatosan a heverőre. Magam is hozzáfeküdtem aztán. Átkaroltam, léhellete az arcomba csapott, amitől egyszerre elbódult velem a világ...

—Haragszik? — súgtam, hajába temetve az arcomat.

—Már nem, — súgta vissza s könnyek csillantak meg a szempilláin.

—Lecsókoltam a szemét:

—Szeret?

—Nagyon, — és visszaölelt.

Úgy maradtunk szótlanul, egymást tartva a karjainkban. Vacsorához terítettek már a szomszéd szobában, amikor magunkra-eszméltünk s zavaros szemmel néztünk össze.

De legalább volt egy jó Szilveszter-esténk!

Lehettünk úgy tizenötön odakint az öregeknél, köztük két-három fiatalasszony (olyan Katinkával egykorú) s egy-két esküvőre-váró leány. Ott volt többi között a városi múzeum kunfejű tudós igazgatója is, akit szakadatlansul azzal gyilkoltak a társaság férfi-tagjai, hogy hagyja már abba szülővárosának, Fél-egyházának érdekelben hires Kecskemét ellen végbevitt csúf áskálódásait. Az igazgató úr végighallgatta a személye ellenében felsorakoztatott összes kifogásokat s akkor fesztelesen legyintett:

— Sok bolondot összedaráltok ti, valahányszor kelleténél sűrűbben pislantgattok a pohár fenekére!

Pedig ekkor még nem is ittak a férfiak, akik között ott ült és röppentett el néhány szellemességet a tudós igazgató úr rovására Zana Ferkó is, a nevezetes fiskális. Róla tudjuk már, hogy a memoár-gyártó tábornokok és diplomaták végleges csúffátételere könyvalakban készült megjelentetni egy trén-tiszt diszkrét följegyzéseit. Most is szorongatni kezd-

fék,- hogy mi lesz hát a művel, amelyet kilenc esztendő óta ígéretet már, amire Zana Ferkó inkább csak a szemével jelezte, megnyugtatás képpen:

— Készül fiúk, készül...

Közvetlenül vacsora előtt voltunk, amikor megérkezett Tauszig tata: balhalántéka rózsaszínű flastrommal volt beragasztva. Majd kiderül hamarosan, minő okok folytán.

—Tauszig tata nagy széllel jött:

—Halljátok-é, gyerekek, másfélóraval ezelőtt a város egyik utcasarkán összebotlottam véletlenül Madár Guszti puszipajtásommal, a lecsúszott bajnokkal... Meggyőződésem, hogy abszolút tökéletlen már!

—Miből gondolja ezt, Izor bácsi? — fordultam hozzá némi szemrehányással, mivel bántott, hogy ilyen egyszerűen akarják elintézni Katinka legkitartóbb barátját.

A tata fidélis maradt:

—Hogy miért tökéletlen? Azonnal megadom a fölvilágosítást! Azért tökéletlen, öcsém, mert, ahogy egymásba-bottlo ttunk a sarkon, a setét estében nyakomba-esett s elsírta ijesztő szerencsétlenségét. Hogy a legutóbbi norvég nemzetközi viadalban végleg elnyaklott s emiatt hetek óta csak éjszaka mer előbújni a lakásából. Retteg, hogy kárörömmel nevetnének szemébe az ismerősök...

—És te mivel vigasztaltad meg szegényt? — szólt közbe a társaság valamelyik tagja.

Tauszig tata fölharsogott. Az orrán:

— Azt mondtam neki: »Nagy marha vagy te, Madár barátom!« S otthagytam.

— Ez cinizmus, — jegyeztem meg bosszankodva. Éppen akkor haladt el arra Katinka, aki a terí-

tésnél segített. Elkappa, miről van szó s szemrehányó tekintettel nézett á tatára:

—Guszti bácsit nem hagyom s ezt ne felejtse elj Izor bácsi! Különben, ha nem lennék indiszkrét: minek az a flastrom a halántékán? Csak nem verekedett?

—De nagyon is! — mosolyodott el az öreg olyan savanyúan, mintha előzően vackorba harapott volna.

Mivel pedig Katinka az ebédlő felé távozott s nem volt kíváncsi a részletekre, Tauszig tata felénkfordult. minden feszélyezettség nélkül folytatta:

— A Katona József-utcában négy nappal ezelőtt valamivel éjfél után, összeütődtem néhány liberális elemmel. Minek tagadnám? Vitába elegyedtünk fajunk legégetőbb problémájáról s e vita rövidesen aktiv tettelegességbé fajult el...

Tauszig tata élénk tagléjtések kíséretében ecsetelte aztán, hogy a tettelegesség előzménye (akkor éjszaka) legutóbbi nagy port fölkavart röpirata miatt tört ki. Az agg antiszemita ugyanis vagy három héttel előbb tanulmányt írt s tanulmányát — közlés céljából! — a helybeli kereszteny-nemzeti irányú lapnak nyújtotta be, a felelős-szerkesztő kijelentette azonban, hogy ezt az agresszív tónust nem teheti magáévá. Tauszig tata fogta erre a tanulmányt, nyomdába vitte és saját költségére röpirat alakjában jelentette meg. Ezerkétszáz példányban. Amikor aztán megküldte boldog-boldogtalannak, a városi zsidók felhördültek reá. Mert elsősorban hozzájuk juttatta el a nemes öreg. Volt pedig e röpirat tartalma olyanféle, hogy a zsidóprobléma megoldása csak két alakban képzelhető el édes hazánkban: vagy önként másodosztályú állampolgárokká deklasszifikáltatják magokat az összes izraeliták, vagy pedig a kormány

a kenyérmezei táborba tereli őket össze (a bankárokat sem véve ki!) és ott romlott nyerskáposztán kívül nem ad nekik egyéb ennivalót. Ennek ellenében az összes zsidók (akár kultúr-egyedek, akár apróegzisztenciák!) kénytelenek lesznek fizikai munkát végezni. »Úgysem dolgoztak semmit az egyiptomi téglahordás óta, adassék tisztelet eme nagy Fáraó emlékezetének, aki munkába fogta e henye fajt!« — végezte a röpiratot Tauszig tata.

Példátlan kavarodás tört ki erre a meggondolatlan fogalmazványra s a zsidók — végső tehetetlenségükben — a keresztények segítségét kérték ez ellen a szörnyű ember ellen. A város uri-társadalmának zöme azt az álláspontot vallotta, hogy Tauszig, teljes elvakulságában, szándékosan fölborítja a nagynehezen helyreállított felekezeti-békét. Ám a tata, valahányszor szemére lökték, hogy nem illő ekkora türelmetlenség olyan emberhez, aki nemrégiben Mózes tanainak volt a követője még, egyet röhögött, nyerítésszerüen:

— Hogy közülök rajzottam ki? Ez való! De éppen-azért ismerem tébolyító terveiket... Haljanak meg!

Nem lehetett bírni vele... Ilyen előzmények után akasztott össze éjszakai időben néhány izraelitával, akik ellátták a baját. Magyarul: vakszemen csapták. Ettől eltekintve azonban gyanús hallgatásba merültek az összes zsidók, ami nem sok jóval biztatott. Tartani lehetett tőle, hogy hamarosan igen-igen rossz vége lesz a tatának.

Később, kissé félrehúzva a társaság tagjaitól, engemet is elővett az öreg:

—Nos, határozta-e már, öcsém?

—Mire nézve?

Ellenkérdésemre szinte a hajaig kapta fel a szemöldökét s hátrahőkölt, ami fölötté komikusan hatott:

—Hát hogy mikor lépsz be a Szkythák Táborába?
Remélem, beírathatlak már...

—Tudom is én, — próbáltam húzni a dolgot,
de hirtelen mentő-ötletem jött. — Ami engem illet,
— folytattam aztán, — a mozgalom nem antipatikus
előttem, ámbár meggondolandó, hogy a feleségemnek
is van némi beleszólása az ilyen nagy horderejű
elhatározásba...

Tauszig tata felkacagott, nyersen:

— Te most, öcsém, az ifjú menyecskére akarsz
rálöcsölni minden! Hát azért is megfoglak!

S a másik szobába sietett át, hol egy kisebb
csoport közepén Katinka magyarázott valamit nagy
odaadással. Az öreg hozzálépett s a kezénél fogva
hozta át:

—Meg vagyok győződve, kedves húgomasszony,
hogy mindenben helyesli azt a tervemet, amellyel
László öcsémet egy nemzeti misszió számára akarom
megnyerni...

—Miről van szó? — nézett rám nyugtalanul Ka-
tinka.

Tauszig tata széles elánnal kezdte ecsetelni ekkor,
hogy a Szkytha Tábor előörsi-különítményének komoly
erősítésére van szüksége s ha valaki, csak én vehetem
át a zászlótartói szerepkört... Ámde Katinkának ab-
ban a pillanatban felfénylett a szeme:

—Sohasem egyezem bele! Lacinak ép elég dolga
van a gazdaságban!

—De kedves húgom, hát a nemzet jövője: kis-
kutya?

A feleség azonban állhatatosan megmaradt a
magáé mellett:

— Nem akarom... Nem akarom,..,

- Tinálatok egyszóval az asszonyi konty diktál!
- nézett végig fojtott dühvel a tata.
- Katinka elpirult. Úgy illett, hogy védelmére siessek s ezért annyit mondtam a tatának:
- Mindenesetre a feleségemnek is van beleszólása!

Izor bácsi csaknem robbant. Néhány pillanattal később, amikor már lecsillapítottam Katinkát, hogy soha semmit nem teszek előzetes tudta nélkül s a feleség egészen elérzékenyülve nyújtotta ezért csókra a kezét, ismét a tatával vetődtem össze. Felhorkant:

— Hogy micsoda papucs alatt nyögsz, hallod-e, drága öcsém! De megjósolom neked, hogy hamarosan fogsz te még ugatni is!... Zsidaink pedig vigan portyáznak azalatt a hazában, ám téged hiába hívnak segítségül szkytha véreid... Mondjuk ki csak nyíltan: koszos kis óvatos legény vagy te, öcsém! Tauszig Izor ezzel szemben ott patkol majd el a nemzeti zászló becsületének védelmében... Fogtok ti még jajgatni utánunk, de akkor késő lesz már!

Úgy látszik, valami rosszat sejthetett Tauszig Izor bácsi s azért jósolgatta, hogy a zsidókkal megvívandó csatában fog elhullni karddal kezében, talán már a legközelebbi alkalommal. Ezen az estén kétizben is hallottam olyasféle célzást a társaságban, hogy gyengén kezd állni a tata szénája... A zsidók — állítólag!

— órjítő tervet eszeltek ki, hogy ártalmatlanná tegyék az ország leglármásabb antiszemítáját.

Ezen az estén alig beszéltem többet a tatával, mert buült a legutolsó szoba legeldugottabb szögletébe s ott élénk spriccerezgetésbe fogott. Néhány idősebb barátja társaságában üldögélt ott s éjfél körül — valószínűen énmiattam! — tönkrecsépelte apósom minden tudományát. Úgy szétvert a szumir-magyar kérdés

egész területén, hogy porzott! Másnap ugyanis némi rezignált búval beszélte el az apósom Tauszig Izor bácsinak a tudományok terén végbevitt felelőtlen garázdálkodását, miközben enyhe malíciával jegyezte meg:

— Csiszolatlan elme ez a Tauszig!

Ezen a Szilveszter-estén csöndben mulatoztunk el éjfélig, de abban a pillanatban, mikor beléptünk az 1928-ik esztendőbe, összecsendítettük a poharakat, nyugalmas újévet kívántunk egymásnak s mindenki megcsókolta azt, aki legdrágább volt a szívénék. Katinka remegve nyújtotta a száját, aztán kart-karbafüzve odaléptünk az öregek elé, akik annyi szeretettel néztek reám, mint soha még, mióta a körükbe tartoztam. Apósom érzékenyen ölelt át s a fülemben súgta:

— Mihelyt lezárom kétkötetes művemet, én is segítségedre leszek a gazdaságban.

Meghatott ez a szívesség, bár meg voltam győződve, hogy nem lesz belőle soha semmi.

Akkor játszani kezdett valaki a zongorán, s mi, fiatalabbak, egymásután ereszkedtünk táncba. Véletlenül úgy esett, hogy kiki a feleségével vagy a menyasszonýával járta szerelmesen. Csak magyar táncot játszottak a zongorán. Csöndes csárdásba mentünk, némi rátarti kis bánattal, ami szokása férjnek-feleségnek minálunk, ha egymás között vannak s váratlanul őseik küszködéseinek emlékei ütik őket szíven. Oldalt-ültek az öregek, apósom-anyósom egymás kezét fogva s bennünket néztek, mialatt takaros menyecske-leanýukkal táncoltam. Rövid félórára talán régi ifjúságukban álmodták magukat vissza, mely elszállt, elszállt, mint a tavalyi felhő.

A pillanat különösséget megérezhette a feleségem is, mert észrevettem táncközben, hogy meg-meg-

remeg a karomon. S ahogy szembenéztem vele egyszer s ő is visszanézett, láttam, hogy harmatos a szempillája. Egy mélyet sóhajtott:

—Szeret?

—Az életemnél jobban ...

Hanem akkor az öregek is táncbaszedelőzködtek már. Apósom kezdte, aki föllállt, átkarolta az anyóst s pattintván az ujjain, fidélesen kiáltott a zongora felé:

— Az enyémet, hé!

És akkor, egyetlen szempillantás alatt, pattogni kezdtek egy viharos csárdás ütemei, amelyek forgatagban vesztek el később. Olyan csárdás ez, amelyre hegyezni muszáj:

*Ez az utca szegletes,
Itt lakik a tiszteletes...
így tedd rá! Úgy tedd rá!*

Egyszerre a végtelenbe lendült át a szumir-probléma összes függvényeivel. Az após átkapta az anyóst és noha nehéz volt némileg az anyós, kecsesen próbálta kirakni, mialatt apósom, ez a máskor önmagában-gubbasztó fakir, hegyesen látott neki a cifrázsnak, diadalmas mosollyal nézett le a feleségére, mintha most hódította volna meg s itt-ott pattinván ujjain, hej!-t avagy csuhaj!-t kiáltott, mialatt körötte lelkes forgatagban járták a vele-egykorú párok.

Én már akkor oldaltálltam Katinkával s utánam többen is a fiatalabbak közül, akik ugyancsak abba-hagyták a bokázást, mikor az öregeket látták táncbaszedelőzködni. Milyen más mozdulatok voltak ezek, mint a mieink! Több volt bennük a méltóság és a szemérem s tartózkodóbban ölelték át a nőt, később

pedig, amikor lassúbb csárdásba kezdtek, bizonyos kellem maradt jellemző valamennyiök viselkedésére. Legvégül néhány régebbi táncot lejtettek el, amelyek szívünkig érintettek, mert ezeket mi alig ismertük már. Néztük őket mi, fiatalabbak s ekkor éreztem meg először, mennyi igazság volt anyósom szavaiban, valahányszor a régi erkölcsök hanyatlása búsította. Valamilyenre gondolhatott Katinka is, mert mialatt karomban tartotta a karját, önkéntelenül hozzámsimult:

—Ilyen korunkban táncolni fogunk-e mi is?

—A jövő ne aggassza, — próbáltam elütni a kérdést, mert magamnak is mélázóra hajlott a kedvem. — Egyelőre azon legyünk, hogy élhessünk a manak s ne törődjünk egyébbel!

Mintha megfogadta volna könnyen odavetett szavaimat, mert az alatt a négy nap alatt, míg à Szikrába szorított bennünket a fergeteg, a két öreg nem látott bennünket másként, csak egymáshoz bújva ... Odakint virradt már újesztendő első reggelére, amikor — utolsót hörpentvén még a szilvapálinkából — széledezni próbáltak a vendégek. Tauszig tata is fülére gyűrte bundája szőrmegallérját, mert éles szél sípolt odakint a puszta felől s kocsiba is ült azzal az elhatározással, hogy okvetlenül indul a hajnali kisvonattal... Előbb azonban konstatálta még egy röpkén odavetett mondatban, hogy beszéljenek bármit, Madár Gusztáv összes keresztrejtvény-bajnokságaival egyetemben korlátoolt alak alapjábanvéve s ugyanakkor odasúgott nekem is, hogy koszos óvatosság jellemzi minden lépésemet, mihelyt az intranzigens nemzeti megmozdulás mellett kellene kiállni.

— Csúszómászó kukacok vagytok ti, mai generáció, tiszttel öcsém!

S szólvan, távozott. Vele a többiek is,

Mi pedig otthonmaradtunk álmosan. mindenki aludni szeretett volna minél-hamarabb, ám a vendégszobába, ahol kényelmes két ágy nyúlt ki, nem fűtöttek be s ezért a Katinka leányszobáját választottuk.

— De ott csak egy ágy van, gyerekek! — szaladt ki a mama száján.

Katinka époly hirtelen mondta rá:

— Elég az nekünk, anyuskám!

Csak akkor vette észre magát. Lángbaborult az arca s jónéig nem mert az anyjára nézni.

Álmosak voltunk, kivéven az öreget, aki ezúttal sutbavágta a szumirokat s barátságosan marasztalt, üljek hozzá negyedórára, úgyis szellőztetni kell a Katinka szobájában s azalatt bekapunk két-három sligovicát. S egyszer-csak azon kaptuk magunkat, hogy együtt-ülünk négyen s apósomnak megered a nyelve. Ernyeden éreztük magunkat, lumpolás utáni hangulatban, s jólesett odafigyelni keveset. Régi ifjúságából mesélt az öreg, később átvette a szót a mama is s olyan meg-hatott kedvünk támadt, mint soha még, amióta szerező körükön számítottam magam is. Katinka mellett ült, szorosan, kötekedni kezdett velem s felfényesült szemmel és egyre-sűrűbben koccintgatott velem:

— Innánk talán, komámuram!

Parasztos kiejtéssel mondta, amire magamhoz kap-tam. A két öreg gyönyörködve nézett kettőnket s az anyósom felsöhajtott. Arra gondolt talán, hogy leg-jobb lenne, ha mindig így maradhatnánk négyesben. De akkor hátradűlt az öreg s véget vetett minden érzékenykedésnek. Belefogott egy Petőfi-dalba:

*Juhászlegény, szegény juhászlegény,
Tele pénzzel ez a kövér erszény...*

A mama is csatlakozott, én is rákezdtettem, szinte áhitattal s ugyanakkor fölcsendült a Katinka hangja is:

*Megveszem a szegénységet tőled...
De ráadásul add a szeretődet!*

Éreztük, hogy sok-sok régi kedves könnyezgetett e dalocskánál (a juhászlegény nagy búja miatt), akiknek szívei félszázaddal előbb kihamvadtak. Mi is hallgattunk utána egy sort.

Hanem akkor aludni tértünk, miután előbb szép álmokat kívántunk egymásnak.

Némi szórakozottsággal küszködve surrantam be Katinka után a leányszobába, mert hirtelen nem tudtam szabadulni az elfogódottság alól, hogy a vőlegénye vagyok még csak... Katinka felmosolygott reám, a válla fölött s megértettem, hogy egy a gondolatunk... Meleg áradt odabent. A kulcsot kétszer kattantottam el a zárban... Összebujtunk a fehér ágyban, mely üresen várt azóta is, hogy kirepült belőle a kis gazdája ... Az ing megcsúszott keveset a vállán... Visszajigazítottam.

Hanem akkor már viharban zúgott a ház.

A túlvilági zengésben váratlanul elveszett a világ s éreztük, hogy néhány napig kénytelenek leszünk csak egymásnak élni, mert az egyes házak között nem fog közelkedni senki többet. Fergeteg süvített a kéményekben s néha-néha az egész ház feldörgött az orkánban. Mi lehetett most a pusztán? Talán valami elbolyongott vándor kiabál kézségekessel és nem hallja senki. És ott hal meg... S mit csinálhat a puszta legelhagyatottabb szegletében Katinka öreg tanítója, miután a pöttömnyi nebulók nem tudják elérni többé az iskolát az égi és földi zúgásban? Bizonyára előszedett vala-

mely avatag könyvet... Talán éppen Jósikában lapozgat.

Későn ültünk ebédhez s ezen az első újesztendei napon fenséges kedvünk volt. Apósom egyelőre sutba-vágta összes problémáit s nem törődött ezúttal az elleneacsarkodó akadémikusokkal sem. Ebéd után hosszan elüldögéltünk az ebédlőben s mélyen benne-voltunk már a délutánban, amikor anyósom kártyát szedett elő valahonnét, apósom viszont a legnagyobb készseggel nyilatkoztatta ki, hogy hajlandó elblattozni életpárával.

Mi ketten felálltunk. Katinka az anyjára nézett:

—Anyuskám, mi félrevonulnánk talán... Jólesik most elbeszélgetni...

—Csak menjetek! — s már kezdte is osztani a lapot.

Az após szótlanul bólintott, hogy beleegyezését adja mindenhez. Éspedig nehezelés vagy zokszó nélkül.

Ahogy beléptünk a leányszobába, Katinka a kulcsot megfordította a zárban s természetes hangon mondta:

—Becsukom, hogy senki ne zavarjon bennünket...

—A legokosabb, amit csak tehetünk, — s abban a pillanatban a karomba kaptam, fölemelte s tancolni kezdtem vele.

— Laci, Laci, elég lesz már!

Meghibáltam, letettem. Akkor mindenekelőtt a pamlagot húztuk a kályha elé, leültem rá, Katinka végigfeküdt, fejét az ölembe hajtotta, cipőjét levetette, maga alá húzott lábát letakarta a szoknyájával s mi-alatt a tűzön merengtünk el ketten, akaratlanul a múltra gondoltam. S anélkül, hogy észrevettem volna magamat, fiatal éveimről kezdtem mesélni Katinkának. Hallgatott-hallgatott és ha szolt is valamit olykor, ki-

záróan arra az egy mellékkörülményre voít kíváncsi, kiknek udvaroltam akkoriban? És ha pillanatra megakadtam volna, nyugtalankodva unszolt:

— Csak semmi kertelés! Ki vele!

— Isten látja lelkemet, semmit el nem hallgattam előtte. Egyszer azonban megálltam:

— Most pedig maga tárja föl előttem a múltját! Hanyattfordult az ölemben, fölnézett reám s összekulcsolt kézzel szólt, szinte esdekelve:

— Nincs múltam, Laci, esküszöm...

Az ablakon kívül a téli alkony színei kezdték előkészüni a sűrűsödő orkánban. Olyan jólesett együttmaradni még! Felálltam hát, Katinka beljebb húzódott a heverőn, melléheveredtem s átöleltük egymást... Úgy aludt el a karomon az ifjú menyecske, akinél jobban még ma sem szeretek senkit. Pedig de sokszor megkeserítette napjaimat! Ma már tudom: nem rosszal - kodásból tette, hanem mert azt hitte, egyedül akarok parancsolni a házban és a birtokon. Tiz esztendőt dobnék oda az életemből, ha az újévi délután visszatérne még!

Ötöndnapra városi házunkban voltunk már s alighog megérkeztünk, nagy családi kavarodás tört ki.

Úgy kezdődött az egész, hogy a helybeli Menekületek Szövetsége jótékonycélu hangversenyt rendezett, amelyet teljesen zártkörű táncmulatságnak kellett követnie. Miután kétfelől is kaptunk meghívást, Katinka rávett, hogy okvetlenül menjünk el. A földönfutó honfiak javára is juttatunk valamit s esküvőnk óta még úgysem mutatkoztunk nyilvános összejövetelen.

Ma már szánom-bánom, hogy hajlottam az én egyetlen feleségem szavára, mert akkor talán nem váltak volna el útjaink. Másfelől azonban érdemes volt ottlennem, mert megismerhettem a csonka ország

legrettegettebb szavalóbajnoknőjét s a hangversenyenél kapcsolatban személyes érintkezésbe juthattam az egykor »A Határokra!« cimű, akkor már végelgyengülésben kiszenvedett irredenta-hetilap szerkesztőjével. Felgörbült hátgerinccel járt-kelt a világban a szerkesztő úr, aminő hátgörbülete csak a kandúrnak van s szenvedő tekintete maga volt a Nemzeti Fájdalom.

A szerkesztő urat mélységes szánalommal vette körül mindenki, aki a közönség soraiban fantasztikus intimitásokat szort el az irredentizmus háziberkeiből, a szavalóba jnoknő elől ellenben kézzel-lábbal hadnászva menekült minden jótét-lélek. Egyebekben a méltóságos asszony a szavalás művészeti kivül matador volt a zsurnalisztikában, a regény írásban, versszerzésben, szobrászatban s a rögtönzött szónoklás adományában.

Ám tartsuk meg a rendet!

A jótékonycélú s táncossal kapcsolatos hangversenyre nagyon sokan sereglettek össze, hiszen földön-futó véreink segélyezéséről volt szó. Hát a siker meg is volt anyagilag! Erkölcseleg is annak indult, ha a szavalóbajnoknő szét nem ver a tömegben. Sajnos azonban, nagyon is szétvert, aminek következménye gyanánt — úgy hajnali három óra felé — pánikszerűen menekült mindenki.

Lelkes hangulatban kezdődött a hangverseny, nem volt hiány csinos leányzókban s takaros menyecskében, amikor — hogy, hogy nem! — beékelődött ia műsorra Zenghváry Bella negyvenkét esztendő körüli recitátorán is. Senki nem kérte föl, ő mindenáltal felfurakodott a dobogóra, szavalásba fogott s kétségbiejtett mindenkit. Szikár nő volt, unottan fáradt, mindenáltal villámló tekintetű, élveteg ajkakkal (mint a regényírók írnák!) s egymásután hét költeményt

adott elő a legfesztelebbel. Többi közt Garay Kont-> ját, Reviczkytől a Pán-t s Ábrányi Emilnek egyik — minden ok nélkül — hazafias allegoriáját. Még akkor sem jött le, hanem úgy kellett lehúzni a pódiumról. Valósággal fölzendült a közönség:

— Elég volt! Jöjjön le! Mit akar még?

Zenghváry Bella úrhölgy ráadásul előadta még Vörösmarty Zalán futásának szédítő Előhangját s akkor meghajtván magát könnyed keccsel, leszállt...

Ámde nem utoljára.

Én akkor már megismerkedtem az irredenta hetilap egykori keszeg szerkesztőjével, aki egyet rántván a szemöldökén, figyelmeztetett jóelőre, hogy alighanem csúnya kavarodások lesznek még itt a mai éjszakán. Mert a közönség már akkor is ingerült volt a távszavalónő kihívó föllépése miatt, ez azonban semmi volt mind...

— Mi lesz még itten, jáoram? — sóhajtott föl a szerkesztő. — És én erre a hölgyre bazíroztam hetilapot jövőjét. Föltéve, hogy sikerül mégegyszer életet lehelní ebbe az orgánumba, amely — szilárd meggyőződésem szerint — valóban hézagot pótol...

Amiket a későbbiek során elejtegettet előttem a szerkesztő úr, csupa kinos meglepetés volt a számomra.

Mert a szerkesztő úr is rendelkezett némi alaptőkével egykoron, melyet a megmaradt városok és vármegrék hazafias áldozatkészsegéből gyűjtött s »A Hatalrokra!« című irredenta-orgánum a legkecsegtetőbb jövőnek nézett élébe, mikor a közadakozásból létrejött Összegre fölneszelt »Az Integritásért Dacoló Liga« is és az illetékes minisztérium közbeavatkozása révén elszedte tőle az egész lap-alapot. (»Az összgubát, jáoram!« — fejezte ki magát fájdalmas hangon a szerkesztő úr.) Tehetetlenségében nem tehetett okosabbat,

mint hogy társult a szavalóbajnoknővel, akivel véletlenül sodorta össze kába végzete s szerződésre lépett vele. Ezek szerint Zenghváry Bella úrhölgy végigszaválja a csonka-állam területét s a befolyó összeget — a készkiadások levonásával — »A Határokra!« című irredenta-revű felélesztésére fordítják...

Itt sóhajtott a szerkesztő, egy olyat, hogy szinte hörgött:

— Ma már tudom, hogy ökör voltam, amikor ezzel a szörnyű asszonysággal társultam. De azt hiszem, ma jöttem le vele utoljára. Skandalumok sorozata ez, ami itt folyik, jóram!

Elsírta aztán, hogy eddig még félpeták nem folyt be sehol az integritásért hangoztatott célra, miután Zenghváry Bella szavalatainak végét az Isten sem tudja bevárni s a közönség eddig kivétel nélkül felbőszült ellene mindenütt. Egy idő óta — a puszta nevére! — ideges remegés fogja el az embereket s miután sehol sem hívják többé, magától szokott megjelenni valamennyi hazafias ünnepélyen. minden ilyen megjelenésének hatása robbanó.

— Ezidőszerint az a helyzet, jóram, — nyöszörött fel a boldogtalan szerkesztő, — hogy Csonka-Magyarország alá van aknázva e beteg delnő szavai-mányi-darabjai által...

Ez igaz volt. Zenghváry Bella szavalóbajnoknő — utolsó vadászterület gyanánt — kíméletlen gonoszsággal vetette rá magát az irredenta-szövetségekre, a leszerelt tisztek bajtársi-alakulataira, a menekültek különböző asztaltársaságaira, rajtaütésszerűen ott-termett a vacsoráikon, felállt kéretlenül, szavalt dühítőn és robbantott. A még megmaradt irredenta-szövetségek, leszerelt tisztek bajtársi-alakulatai s menekültek különböző asztaltársaságai, amelyekben ha pislákolva is, de

ott derengett még az elsüllyedt haza emléke, már csak lábujjhelyen megbújva mertek találkozni egy-egy es-tén. Zenghváry Bella irredenta recitátoron azonban így sem lehetett túladni. Ebben az időben kémekkel dolgozott már, akik — némi tiszteletdíj fejében — ki-szimatolták, hol tart vacsorát suttyomban a Bácskaiak Törzse vagy a Liptóiak Együttese, rájukcsapott s meg-nyitván ihletett ajkait, hanyathomlok-futásra kénysze-ritette Bácska vagy Liptó valamennyi bujdós fiát.

Itt már el-elcsukló hangon tudta csak folytatni a csapásoktól látogatott szerkesztő:

— Legutóbb is mi nem történt, jóram...

Legutóbb az történt nevezetesen, hogy miután Szobtól Bajáig s Kőszegtől Csengerig romokban hevert valamennyi hazafias egylet, a Gömöri Földönfutók Különítménye zártkörű disznótoros vacsorát rendezett Putnokon s az erre szóló meghívót — balga rövid-látással! — megküldték a fővárosi lapoknak is... Minek húzni tovább a dolgot? Putnokon vége körül jártak már a disznótornak, amikor, az irredenta-szer-kesztő úrtól kisérve, belihegett a szavalóbajnoknő. Ab-ban a pillanatban elkiáltotta magát valaki:

— Megjött Zenghváry Bella!

Két másodperc alatt futni kezdett mindenki: ajtónak, hátsó-kijáratnak, ablaknak neki, mialatt mások az asztalok alatt bújtak keresztül. Harminc másodperc múlva üres volt a terem, ami csaknem zokogásra fa-kasztotta a főpincért, mert a hajmeresztő tumultusban senkinek sem maradt annyi ideje, hogy fizethetett volna.

Egyet sóhajtott a vigasztalhatatlan szerkesztő, de olyat, hogy majd a tüdeje szakadt ki:

— Én, jóram, nyakig-úszom e pillanatban. Lapom

anyagi bázisát Az Integritásért Dacoló Liga emelte ki alólam s ráadásul olyan füles voltam, hogy pénzecském romjait Zenghváry Bella tehetségébe fektettem bele. Mert mielőtt az ország meggyűrására indulunk volna el, szerződést írtam alá, hogy az útiköltiségeit én egyenlíttem ki, ezzel szemben a befolyó netto-jövedelem a majd feltámasztandó »A Határokra!« című nemzetvédelmi hetilapom véleges szanálását fogja szolgálni. A művészni kikötötte viszont, hogy a lapnak ő lesz a főmunkatársa, miután abszolút hajlamot érez magában a publicisztika iránt... De mit nyújtom? Kijelentem önnék, jóram, hogy ma szálltam ki vele utoljára. Hosszú kapacitálással rávett, hogy ülünk vonatra, de azonnal, mert ebben a hazafias városban fergeteges siker fog járni fellépése nyomában. Fellépett, pedig a kiskutya sem kíváncsi reá... Bocsánatot kérek, de így van! Miután pedig utolsó filléreimet tettem föl a Budapesttől idáig érvényes két másodosztályú vasutijegyre, bizonyos, hogy visszafelé alighanem ^gyalogszerrrel fogjuk megtenni ugyanezt a távolságot. Ha csak valami könyörületes lélek ki nem segít bennünket huszonöt pengő hosszabb lejáratú kölcsönnel ... Hát így néz ki a mi integritásunk, jóram!

Itt abbahagyta a bánatos ember s küszködni kezdett magával, hogy magábafojtsa feltörő könnyeit.

Katinka, aki mellettem ült, szorongva karolt belém s mély részvéttel nézett a világ legpechesebb szerkesztőjére, akinek hátgerincvonala paragrafusba kezdett átkunkorodni. Megérezhette Katinka is, hogy egyelőre dőre reménykedés a régi haza határaival folyó álnok önáltatásunk, miután az egyetlen bátor irredenta-orgánumunk alól ily szörnyű cinizmussal szivattyúztak el minden vizet.

Akkorára vége körül járt volna az eléggyé sike-

rült hangverseny. Én időközben egy csinos leányt fedeztem fel a közönség között (lehetett egykorú Katinkával), aki mosolyogva bólintott felém, amikor megpillantott. Észrevette ezt Katinka is s óvatosan megérintett a könyökével:

—Ki az a leány?

—Jóismerősöm Nógrádból, — mondta színlelt közömbösséggel, pedig feldobogott a szívem.

Katinka szintén közömbösen kérdezte, noha megéreztem, hogy tettetи csak a nyugalmat:

—Honnan ismeri?

—A háború után falunkban volt egy nyáron, ottani rokonainál, — s úgy tettek, mintha az egész világból ez a leány érdekelne a legkevésbé. — Balassagyarmatra való...

Katinka nem faggatott tovább, de lopva megfigyeltem azért, hogy időközönkint a leány felé fordul. Én tükön ültem, mert egyszerre felémlengetek szívf ájidító emlékeim...

Azon a nyáron sokat bomlottam a kislány után. Hét éve már, hogy nem láttam... Akkor bizony alig volt hajnalra-hajló idő, hogy a faluvégi viszkókból föl ne ráncigáltam volna a romákat, akik nyomban vették a szárazfát, a nyírettyűt a hónaljuk alá dugták s negyedóra műlva egy kis ablak alatt húzták már (és pedig hangfogóval) azt a keserveset, hogy:

*Amelyik oly szépen ragyog,
Az legyen a te csillagod!
Az enyém meg legyen az a másik,
Amelyik csak alig-alig látszik...*

Szálltak az emlékek felém régi ifjúságomból, meglegyintették szívemet s nehéz lett miattuk a kedélyem.

Ma sem értem, hogy tudtam elhagyni akkor azt a nőgrádi leányt?

E miatt a leány miatt tört ki kettőnk között az égzengés. Úgy reggel felé odahaza s éppen, mikor le kellett volna feküdni.

Már a műsor utolsó számát játszották, amikor hozzámhajolt Katinka s félhangon érdeklődött:

—Kinél van itt az a hazai ismerőse?

—Igazán nem tudom, — s itt már nem mertem a szeme közé nézni. — Valószínű, hogy ismerőseit vagy valamilyen rokonát látogatta meg.

Megint nem érdeklődött többet a nőgrádi leány után.

Nagy taps csattant föl az utolsó pont végén. A közönség már kezdett fölállni, hogy vacsorához üljön s utána tánchoz köszörüljön talpat, különösen az ifjúság, amikor — mindenki rémületére! — Zengháry Bella úrhölgy lobbant be a pódiumra s bejelentette, hogy egyelőre Vörösmartytól A vén cigányt, Tompa Mihály Uj Simeon című hazafias allegoriáját s Arany Jánostól a Zách Klára című öröksodálata balladáséneket fogja előadni. Ámha többet is akar a tisztelt közönség, ő hajlandó rendelkezésre-állni, mivel művészete kifogyhatatlan úgyszólvan.

A nagyérdemű közönség zöme bosszús tekintettel foglalt helyet ismét, ám sokan így is otthagyták a hazafias szavalatok idült bajnoknőjét s a szomszéd terembe mentek át, ahol vacsorához volt terítve. Ez a suttyomban való költözökötés mind-szélesebb arányúvá vált, ami azonban legtávolabbról sem zavarta a meg-átalkodott művészsnőt. Egyszer odasúgtam Katinkának:

— Talán fölállnánk, kedves...

— Jó lesz, — mondta csöndesen.

Fölemelkedtünk hát, lehetőleg nesztelenül s át-

lopóztunk a vacsorázó-terembe. Jó-félórája ülhettünk már odabent, amikor odaát felvisított Zenghváry Bella:

*Rossz időket élünk,
Rossz csillagok járnak,
Isten óvja nagy veszélytől
Mi magyar hazánkat...*

S nyomban hozzáttette, emelt hangon:

— Most pedig, ha úgy találja jónak az igen tiszttel közönség, rátérek arra a halhatatlan költeményre, mely a következő címet viseli: Szeptember végén, írója, mint tudni fogják sokan, maga Petőfi Sándor.

Pedig akkor egyetlen lélek nem ült már a hangversenyteremben, mert minden élőlény kiszökött fókonkint. A villanykörték jórészét is eloltották oda-bent, ez azonban nem érintette érzékenyebben a szavalóművésznőt. Recitált tovább.

Vacsorához ültünk mi ketten is Katinkával, néhány ismerős helybeli család társaságában. De alighogy körülnéztem, a régi nőgrádi kislány mosolygott felém újra. Szemközt ült, harmadik szomszédnak.

Visszamosolyogtam reá s bólintottam feléje. Ezt a pillantásomat elkapta Katinka is és ingerülten jegyezte meg:

— Igen közlékeny lehet ez a maga ismerőse... Be fog neki mutatni!

Úgy látszik, szembe akart fordulni hirtelen visszabukkant vetélytársával. Vacsora után bemutattam őket egymásnak. Hanem megjártam!

Ők ketten akkor már felkészültek egymásra. Régi ideálom kíváncsi volt a feleségemre, feleségem pedig (s erre, sajnos, csak később jöttem reá!) ki akart puhatolni egyet-mást eddig még föl nem derített műl-

tamból. Megfoghatatlan, miért féltékenyek az asszonyok azokra a leányokra is, akiknek olyan időben tettünk néhány meggondolatlan fogadkozást, amikor még nem ismertük a feleségünket!

Az első találkozás módfölött szívélyes volt közük. Katinka megvesztegető maradt:

—Hallom, Laci régi ismerősöd már...

—Istenem, de igazat mondtál, — sóhajtott föl egykor eszményképem. — Hét évvel ezelőtt minden krajcárját hajnali-zenékre verte el...

(A folytatást hozzá kellett gondolni: »minden hajnali-zene nekem szólta«.)

Katinka sem maradt adós a viszont-bókkal:

— Tudom. Sok asszonyt és leányt muzsikáltatott végig valamikor az uram!

Volt ideálom, a galambepéjű, visszacsípett:

— Tévedsz, kedvesem. Laci meglehetősen állhatatos maradt s kitartott hűségesen, míg csak el nem utaztam. Remélem, szeretitek egymást?

Egyéb nem történt. Katinka felszisszent, hogy a leány ilyen bizalmaskodva szólít s elhallgatott. Kinos szünet állt be. Szerencsére tudtak uralkodni magukon annyira, hogy ügyesen másra fordították a szót. így beszélgettünk darabkát, mikor a tánchelyiséggé átalakított hangversenyteremben megzendültek a cigányok hegedűi s a cimbalom is fölpenggett.

Abban a pillanatban már vitték is Katinkát s jóleső elégtételel tapasztaltam, hogy egész éjjel kézről-kézre kapkodták a gavallérok. S elkövettem azt az őrültséget, hogy éppen én nem táncoltattam meg.

Pedig táncoltam magam is. Először a régi kislányt vittem a csárdásba, de öt vittem azontúl is csaknem valamennyi táncba. Véletlen volt, hogy táncközben igen el találtunk merülni közös emlékeinkbe.

Végül ráriadtam, hogy a feleséggemmel szemben is vannak még némi kötelezettségeim. Hanem akkor késő volt már, mert a közönség oszolni kezdett. És pedig váratlan sietséggel.

Zenghváry Bella volt az oka e kapkodásszerű tömeges távozásnak.

A szavalóbajnoknő tudniillik a hangverseny lezajlása után is tovább-robbantott. Asztaltársaságtól-asztaltársaságig tette meg körútját s minden asztalnál addig recitált, míg szét nem vágta a társaság valamennyi tagját. Éjfél után pedig, úgy három óra tájban, fölment a pódiumra s mialatt rövid szünetet tartottak a zenészek, éles hangon kiáltotta be a tembre, hogy közkívánatra elő fogja adni saját-szerzeményü hőskölteményét ezen a címen: »Pannónia Sírására«.

Abban a pillanatban tetőfokra hágott az elkeserédes, de mielőtt bárki tiltakozhatott volna a bőszítő inzultus ellen, öméltsége már belevágott... S abban a pillanatban gyors távozáshoz látott mindenki.

Katinkát kerestem, mikor az elnyaklott irredenta-szerkesztő botlott eléim:

— Jóram, a botrány tökéletes... Isten a megmondhatója, mint utazunk vissza ismét a fővárosba, miután huszonöt pengőbe került kettőnk vasúti jegye!

Szónélküli kivettem huszonöt pengőt s e szavak kísérében nyújtottam át neki, lehetőleg úgy, hogy minél kevesebben vegyék észre:

— Fogja az útiköltséget! És fogadja meg baráti tanácsomat: próbáljon valami reálisabb elhelyezkedést találni, mert konszolidált államunkban egyszersmindenkorra lőttek mindenmű irredentának!

A volt integrításos-szerkesztő valami hálát rebegett

és mielőtt megakadályozhattam volna, hirtelen kezet csókolt.

Csak akkor bukkantam rá a feleségemre. Karjába öltöttem a karomat: szótlanul hagyta magát. így értünk ki a ruhatárig. Már a bundáját segítettem reá: még akkor sem szólt. És nem nézett reám. De ezt már nem bírtam ki:

— Valami baja van, kedves?

Egyszerre lecsuklott a feje. Zokogás fojtogatta:

— Gyönyörű férj...

És megindult előttem, a kijáratnak. Csak az utcán sikerült utólérnem.

Zenghváry Bella pedig továbbszavalt odabent, a pusztán visszazengő négy falnak. Végül is ingerülten kiáltott reá a menazserje, a boldogtalan, lecsúszott, magával-tehetetlen, dühtől reszkető egykori irredenta-redaktor:

— Hagyja már abba, az istenfáját!

Nem hagyta abba.

XL

Elmúlt egy hónap. Ez alatt az idő alatt alig szólt hozzáam a feleségem.

Azt az éjszakát nem tudta megbocsátani nekem.

Volt ott patália, ahogy hazaértünk akkor hajnaltájt! Én ösztönösen hallgattam, de amikor vetkezni próbált a kedves, hozzáléptem, hogy megölelem, megsimogatom sazzal vége lesz minden oktalan neheztelésünknek. Régi igazság (tapasztaltabb férjektől tudtam már akkor!), hogy nem bölcs dolog haraggal feküdni le fiatal házasoknak. Ha másképp nem megy, a féri kövesse meg a menyecskét, mégha százszor is a férjnek lenne igaza.

Megpróbáltam én is, de hiába volt minden bűnbánatom.

Ahogy hozzáléptem hátulról, hirtelen fölrettent s visszafordult:

— Ne nyúljon hozzáam, mert összekarmolom!

Először azt hittem, futó neheztelés az egész. De ahogy szembefordult velem, a fájdalomtól és a haragtól szinte eltorzult csinos arca. Nem sirt föl s ez volt a baj. Dühtől remegve nézett végig:

— Szép kis férj! Azt hittem, el kell sülyednem!

— De Katinka! — kiáltottam rá elcsodálkozva. —

Mi van magával?

Úgy nézett végig másodszor is, hogy meg kellett volna állnia a szívverésemnek:

— Mi van vetem? Azt hiszi, nem tudom, ki volt az a leány? Istenem, ilyen szégyenbe kergetni enge-met! Éjfélutánig felém se nézett, mintha a kitartottja lettem volna!

Harag lobbant át vonagló arcán:

— Ne nyúljon hozzáam, azt mondomb mégegyszer, mert rosszat csinálok magammal! Úriember maga?

Erre már észbekaptam. De megrettentem más ok miatt is.

Talán hirtelen megfeledkezésében, talán meggon-dolatlanságából csak azt vágta a fejemhez (nem is figyeltem meg jól), hogy ő nem kitartottja senkinek. Azt hittem, szétrobbanok vagy ezt a kecskebéká-asz-szonyt fojtom meg. Rákiáltottam:

— Tehát én vagyok a kitartott?

Mintha visszarettent volna. De aztán — éppoly váratlanul — ökölbe-feszült a két apró keze s szokatlan fény villant meg a szemében, ahogy toppantott:

— Gyűlööm! Gyűlööm! És soha-soha meg nem bocsátom magának ezt a sértést!

Azon a hajnaltájón nem simultunk össze, mint máskor, mielőtt elaludtunk volna. De nem simultunk egymáshoz a rákövetkező estén sem.

így múlt el közel egy hónap. A menyecske semmi jelét sem mutatta, hogy engedne érthetetlen makacs-ságából. Jelét adta ellenben minden lefekvés előtt, hogy nem szabad hozzányúlnom. Vacsora után el-piszmagott valamit az ebédlőben, egyszer aztán fel-állt, sóhajtott egy olyan gyászosat, hogy meg kellett értenem belőle: nálánál boldogtalanabb asszony nem akadt még a földön. S aközben mintha annyit vetett volna felém suttogva:

— Jójéjszakát...

De ezt is csak a harmadik hét vége felé mondta először.

Aztán egy másodikat sóhajtott, még keservesebbet s a hálószoba felé indul. Az ajtót behúzta maga után neszteletlenül s a kulcsot kétszer is megfordította a zárban. Mivel ezekután semmi keresnivalóm nem lehetett odabent, a dolgozószobámba mentem s a heverően aludtam el. A leány magától vetett ágyat attól fogva a szobámban, mondani sem kellett neki. Ámbár lehetséges lehetett éppenugy, hogy őnagysága adta ki számára a megfelelő utasítást. Egyszersmindenkorra!

Minden lefekvés előtt szorongó szívvel néztem utána s figyeltem föl arra a kettős kulcskattanásra. De egyszer sem hagyta nyitva maga után az ajtót.

Ez a példátlan konokság felbőszített. De ugyanakkor gondolkozni próbáltam, hogy mi lesz a vége mindennek, ha így tart tovább is? Engedni kellett volna mind a kettőnknek. De hogy közeledhettem volna először én, amikor annyira megsértett azon az estén s még a negyedik héten is engesztelhetetlen daccal adta tudtomra, hogy nincs jogom átlépni a hálószoba küszöbét. A fene ette volna meg azt a kulcsot!

Gondoltam, másutt keresek valami gondüzést. Ennek pedig egyetlen módja az lehetett csak, hogy férfitársaságba kezdtem eljárogatni. Erre már fölfigyelt őnagysága is. Ha jökésön, vacsora után kerültem csak haza, húségesen várta az ebédlőben, az asztalon pedig a vacsorám. Ez a kitartó várakozása azonban csak azért volt, hogy számontarthasson, mikor vetődtem haza? Megpillantva a vacsorát, annyit mondtam egész közömbös hangon:

— Köszönöm, már utánnavagyok.

A kaszinóban vacsoráztam meg előbb,

Ilyen alkalmakkor megütközve nézett reám, de nem szólt semmit. Aztán megtörtént, hogy az első haragos hónap vége táján, úgy éjfél előtt, amikor jócskán elmaradtam megint és újból nem kellett a vacsora, lehajtott fejjel indult meg a hálószobának, de nem nyúlt a kulcshoz. Még az ajtót sem tette be maga mögött.

Nem mentem utána!

Ha csakugyan jósívvvel hagyta nyitva a háló ajtaját, illett volna, hogy visszaforduljon a küszöbnél s akármilyen küszködve is, de hozzáegye:

— Jöjjön be ...

De a feleség nem szólt semmit. Az ajtó ellenben nyitva maradt a második, a harmadik éjszakán is.

Lehet, hogy várt. De nem hívott.

Hanem akkorára mintha tavasz elé készülődött volna a természet!

Egy idő óta fel-felfényesült a nap s a házereszek megállás nélkül csorogtak. Közelednie kellett valahon-nét a tavasznak, mert különös szél lengett a pusztá felől, hogy megrészegült töle mindenki... Ezen a héten megfigyeltem óvatosan, hogy Katinka össze-összerezzen s ideges lesz olyan érzékenyen, mint csak azokban a hetekben, amikor először ismertem meg. De nem lázadozott már: az érzékenysége halk meg-alázkodásba ment át észrevétlénél. A hálószoba ajtaját azonban hiába hagyta félénk-nyitva, úgy este fél-tizenegy körül. Nem mentem utána.

Azon a héten érdekes hir ütött meg. A Farkasgyógyszertárból jöttem éppen hazafelé, amikor össze-ütödtem egyik barátommal, az Ügyvédi-Kamara elnökével, aki sok érzékkel bírt a humor iránt. Elújságolta, hogy Madár Gusztáv nyugalmazott matézis-professzor s tömeges keresztrejtvénybajnok úgy jár-

kél legújabban a városban, oly széles pecekkel, hogy még a nyaka is gögtől dudorodik. A szembeszökő kudarc, mely néhány hónappal ezelőtt érte, feledve végleg, miután az ukrán-lengyel közös nemzetközi via-dalban versenyen kívül vitte az első díjat s azon-felül külön diplomával tüntették ki.

— Azóta elbírhatatlan a föllépése, — magyarázta fiskális-barátom. — Több, mint prepotens!

Mosolyogtam rá s továbbmentem. Madár Gusztáv bácsit mi nem láttuk, mióta a városban laktunk. A legutóbbi piszkos fiaskó megrázta egész idegrendszerében, azóta csak alkonyattájt mert kibújni a lakásából s mert elsuranni a félreeső utcácskákban. Most «tehát fényesen kiköszörült minden csorbát, mely a csonkamagyarországi keresztrejtvény-művészet dicsőségén esett. Hihető volt ennél fogva, hogy legközelebb adandó alkalommal meg fog látogatni bennünket is. Most már tehette restelkedés nélkül.

Egy másik érthetetlen jelenségre is kezdtem magyarázatot találni ezekben a téltói napokban.

Két hónapja lehetett már, hogy feleséggimmel megterünk külföldi bolyongásainkból s ez alatt az idő alatt Tauszig tata is kerülte a házunkat. Ez a viselkedése már-már titokzat kezdett lenni kettőnk számára, amikor derengeni próbált valami. Izor bácsi nagy gózben lehetett e februárius havában. Véletlenül szóbaereszkedtem ekkortájt egy kereskedő-ismerősömmel, akiről tudtam, hogy — hitehagyottsága miatt — minden idegszálában tombol a tata ellen. Most is alig váltottunk pár szót, amikor széles kárörömre derült a kereskedő:

—Az az ébredő zsidó is ki lesz készítve egy-kettőre ...

—Kicsoda? Tauszig tata?

A kereskedő nagy elégtétellel bólintott:

— Az hát! Izor úr! Majd alagyújtunk ennek az eretnek izraelitának!

Többet azonban nem volt hajlandó elárulni. Ámde már a következő napon olyasféle rebesgetést halltam, hogy ezúttal a zsidók komolyan összefogtak ellene és ha következtetni lehet az előjelekből, alighanem véresen fognak leszámolni a tatával. Valami súlyos váltóját cípték el állítólag s most annál fogva szorongatták lelkismeret nélkül. A tata idejében megneszelvén a szörnyű veszedelmet, megkezdte legkétségeesettebb végső erőfeszítéseit. Az eredmény kettős lehetett: vagy sikerül kievickélnie a hínárból s akkor továbbdulhat szkytha-turáni alapon; vagy elkapják üstököt a zsidók s ez esetben nem volt kétség, hogy ádáz ellenfelei vazallusává süllyed le.

Azalatt pedig elkövetkezett a nap, amelyen indulnom kellett, hogy körülnézzek már a két gazdaságban. Hamarosan meg kellett kezdődniök a tavaszi munkáknak. Katinkával még mindig sehogysem voltam. Mintha közeledni próbált volna felém, de szóni nem mert vagy nem akart. Hagytam a dolgot.

Azon a napon, amikor ebéd után föl akartam keredni a puszta felé eső tanyának, már délelőtt úgy öltöztem föl, hogy Katinkának látnia kellett: néhány napig távol-leszek a háztól. A heteslegénynek kiadtam az utasítást, hogy idejében nyergelje föl a háráslovat, mely ösz óta élte világát az udvari-istállóban. Amikor észrevette a feleség, mint öltöztem föl, megszólalt. Alázatos volt a hangja:

—Elmegy?

—EL

—S meddig marad oda?

—Nem tudom. Talán egy hétag.

—Csöndes és megadó maradt továbbra is:

— Akkor készítek valamit az útra.

S a konyha felé indult el. De nem tetszett, hogy a szomszéd szobában mintha egy mélyet sóhajtott volna.

Ebéd után az udvaron álltam már, a lovamnál. Akkor hozta ki utánam a csomagot: annyi minden dugdosott bele ez a makacs teremtés, akit minden haszontalankodásával is halálosan szerettem, hogy alig tudtam hozzáerősíteni a nyereghez. A nagyságos aszszonyt azonban alaposan meg akartam büntetni s ezért föltettem magamban jóelőre, hogy nem búcsúzom el tőle. Mégis amikor ottállt tanáctalánul a lovam előtt, megesett rajta a szívem s nem tudtam megállni, hogy hozzá ne lépjek. Kezetcsókoltam neki. De mintha többet is várt volna, mert zavartnak látszott. Annyit mondta még:

— Vigyázzon magára!

Nem szólt vissza, pedig mintha mondani akart volna valamit. S nézett utánam, amíg csak el nem tüntem előle, túl a kapun.

Majdnem egy hétag maradtam oda s azalatt a tavaszodó illatoktól részegen csatangoltam mindenfelé. Mert a hó csak itt-ott maradt meg már s mindenfelé bújni kezdett az új fű. De sok-mindent összegondoltam magamban azalatt, Istenem-Uram! Eltökélt szándékom maradt, hogy megtöröm a feleségemet! Mertha most az egyszer engednék, akkor magam kerülök a járomba egyszersmindenkorra.

Három vagy négy napot tölthettem a pusztá szélén levő tanyánkon, utánanéztem mindennek s kiadtam az utasításokat. És akkor nekivágtam a Szikrának. Toronyiránt!

Az öregek tárt karral fogadtak s csak akkor hall-

gattak el, amikor harapós kedvemet látták. Nem titkolzott sokat: kiöntöttem a szívemet. A két öreg elgondolkozva hallgatott s amikor abbahagytam, anyósom fölcsattant:

— Majd benézek legközelebb s rendet csinálok a házban! Szinte sejtettem már, hogy muszáj itt közbelépni! De mindenki köszönhet megmondom!

Egyszóval én is megkaptam a magamét. Még aznap délután menekültem vissza a városba. Az egyetlen megoldási lehetőség volt: hanyathomlok haza s kibékülni a fiatalasszonnyal, mielőtt betoppanna közénk az öregasszony. (Mármint az anyósom.) Mert mennykövekre-készülő tekintetéből megéreztem, hogy jaj lesz itten, ha ő fog közbeavatkozni egyszer!

Közel egy hétag voltam távol. A nap villogott ezen a délutánon s hólétől volt lucskos a világ. Lovam és magam egy-sár voltunk, ahogy a kapun át befordultunk az udvarra. A heteslegényke előszaladt a konyha irányából, de különben senki nem jött ki elém. Tehát vagy nem hallották meg a lócsattogást, vagy nincs itthon a feleségem.

Dobogó szívvvel indultam meg a tornácnak: milyen lesz az első találkozás aranyi idő után?

Üres volt az előszoba, tehát mégsem vártak. Kissé lehűlve nyitottam be az ebédlőbe.

Enyhe meleg csapott még s csak a második pilla-natban vettem észre, hogy Katinka a varróasztalka fölé hajolva firkál valamit egy újságlapon s aközben tünődözik. Abban a másodpercben meglátott ő is, de nem állt föl és nem sietett elém. Ahelyett szenvédélyesen kiáltott föl:

— Jó, hogy jött, mert majd széttöröm már a fejemet! Mondja csak, ki volt az a magyar miniszter-

elnök: neve hét betűből áll, az első »W« a legutolsó »e«. Egy órája találgom...

— Wekerle, — mondta rá abban a pillanatban. Nem lehet elfelejteni azt a pillantást, amelyet akkor vetett felém:

— Nagyon-nagyon köszönöm ...

S a »Wekerle« szóképbe bejegyezte a még hiányzó betűket. Tudniillik keresztrejtvényt fejtett. Mivel ezt a kedves szórakozását rég abbahagyta, nyomban átvillant rajtam, hogy tavollétem alatt alighanem megfordult nálunk Madár tanár úr, az ősz keresztrejtvény-fenomén s ez már az ő hatása lehetett Katinkánál. De éppúgy lehetséges volt, hogy csak unalom ellen vette elő a keresztrejtvény-újságot.

Akkor már felállt s kis rebbenessei a tekintetében, felémjött. Halkan szólt:

—Haragszik még?

—Nem haragszom, — mondta csaknem mentegetőzve. — Mi újság?

—Nem tudom. Mert amig odavolt, nem mozdultam ki a házból.

Ez a nagy magamegtagadása meghatott. Alig egy lépés volt köztünk: én tettem meg feléje ezt a lépést. Átkaroltam, magamhoz húztam a fejét:

—Egyszóval várt...

—Nagyon vártam, — felelt suttogásra-szelidült hangon. — Igaz, most jut eszembe, hogy legalább kétszer is járt itten Madár Guszti bácsi, ő ajándékot meg e keresztrejtvényújsággal is. Igen-igen büszke most sajátmagára...

Még mindig a karomban tartottam s nem is akartam elbocsátani.:

—Talán valami díjat nyert megint?

—Kettőt, Laci! Az egyiket a lembérgi ukrán-

lengyel szövetség tűzte ki, a másiknak a nevét sem tudom...

Összevissza-csókoltam. Hagya magát, csaknem tehetetlenül. Aztán ő is visszacsókolt lihegve. S aközben egyre ismételgette:

— Istenem, csakhogy visszajött!

Negyedóra múlva kettesben ültünk az uzsonnánál. Örültünk egymásnak, de ez az örööm nem volt már a régi, mert mi sem voltunk a régiek többet. Azt hiszem, némi tettetést figyeltünk meg egymáson kölcsönösen s hiába volt minden szerelmes szó, némileg idegenül álltunk egymással szemközt... Az ozsonna alatt hűségesen beszámolt mindenről, hogy mit csinált, amíg odavoltam. Ahogy a végére ért volna, rámemelte kékes-szürke szemét:

— Hát maga mit végzett, fiam?

Ekkor én kezdtem a beszámolóna. Pontosan el-referáltam minden, semmit ki nem hagytam, minden össze azt a legfontosabb körülményt, hogy kiöntöttem szívemet az öregek előtt s hogy az édesanyja előbb-utóbb itt lesz. Kimondottan azzal a szándékkal, hogy szétüssön közöttünk.

— Hogy vannak az öregek? — kérdezte angyali áratatlansággal, mint aki álmában sem tudna gyankodni.

S váratlanul átvillant rajtam a gondolat, hogy nagyon is tudja: legközelebb bejön az édesanyja, és hogy miért fog bejönni?

— Köszönöm, megvannak. Apa egy hónapon belül sajtó alá bocsátja nagy munkáját s ha kidobta a könyvpiacra, a mamával együtt külföldre utazik vagy két hónapra.

A kis feleség elgondolkozott, majd így kezde:

— Egy dolgot sohasem kérdeztem még magától,

Laci. Mondja meg nekem, de igazán, mi a véleménye az apa tudományos munkásságáról? Isten ne vegye bűnömül, de úgy gondolom, hogy komolytalan dolog az egész!

— Megmondom, fiam. Az öreg, amennyire meg tudom ítélni, úgynevezett kóborhajdú a tudomány mezején, de nem lehetetlen azért, hogy igaza van. Elvégre a legtöbb tudományág csupa tévelygés. Egy azonban bizonyos: hogy két kötetével némi kavarodást fog előidézni a tudományok berkeiben.

Nem szolt rá semmit. Tenyerére-bocsátott fejjel hallgatott.

Kint sötétedett s mi a dohogó kályha mellé telepedtünk le. Abban a pillanatban megszólalt az előszoba csengője s két perccel később benyitott reánk senki más, mint Madár Guszti bácsi. Szélesen köszönt:

— Jóestét, gyerekek! Nem vagyok feltűnően alkalmatlan?

— A világért sem! — siettünk eléje mind a ketten. Kezet csókolt Katinkának s akkor az én mar komat rázta meg:

—Hallottad?

—Hogyne, Guszti bácsi. Teljes szívemből gratulálok! Mint értesülök, az ukrán-lengyel szövetség nagydíja és egy másik szuverén állam legnagyobb keresztrejtvény-kitüntetése ...

Boldogan kacagott fel:

— Fenét! Az első nagydíjat a Holies és Lodoméria történelmi területén alakult Keresztrejtvényfejtők Ligája ítélte oda nekem, a másik nagydíjjal a független Albánia tüntetett ki. Az ukrán-lengyel szövetség téves eszméje csak úgy mehetett át a köztudatba, hogy a helybeli orgánumok zavaros jelentésben kapták az első hírt...

Leültettük a világ legirigylésremeltóbb bajnokát, aki régi fényében járhatott-kelhetett ismét az utcán. Am a figyelmes szemlélő észrevehette így is, hogy a bajnok szemein átsuhan olykor valami a régi búból, amiért oly csúfosan csúszott le egy megelőző mérkőzésen, hogy még csak a nevét sem emiitették. Szó került persze erre is és Madár Gusztáv nyugalmazott matézis-professzor úr felsöhajtott:

— Nem tagadom, amiatt a rút fiaskó miatt nem mertem mutatkozni az utcán. Mert tudtam, hogy rajtam röhög mindenki. Sajnos, kárörvendők az emberek. Hirtelen villant előtem valami:

—Guszti bácsi! Hátha akkori pályamüve meg sem érkezett a versenybizottsághoz?

—Hej, öcsém, — pattant föl az öreg — mondta valamit! Bizonyisten, hogy erre nem is gondoltam, pedig sokszor csaknem a fejemet vetette szét, annyira gyötrődtem szégyenemben! Igazad lehet, édes barátom: még holnap irok nekik, hogy küldjék meg részemre az átvételi elismervényt! Ha ilyen nem lesz (amire most már mérget mernék venni), rögtön nyilatkozni fogok a helybeli sajtóban sazzal sunyi hallgatásra kényszerítik minden irigy alakot! De mindenekelőtt Tauszig lesz kénytelen hallgatni, ez a száj- és orrf-enomén!

Úgy tettem, mintha nem tudnék semmit:

— Csinált valamit a tata?

— Hogy csinált-e? — kérdezte sok keserűséggel a vén bajnok. — A legbarátságosabban magatartást tanúsította velem szemben s korlátolt egyéni-ségnek nevezett a hátam megett. Brutális volt, ahogy rágott és fűrészelt rajtam. De az Isten sújtó ökle eléri még ez egykor galiciánerből kibújt szemtelen antiszemítát is...

Nem szoltunk rá semmit Katinkával. Mert itt-ott hallottunk már valamit a városbeli zsidók összefogásáról, akik valami váltóját kaparintották el a tatának és most halálos kínok közt szorongatták. Gusztáv bácsi tomboló kárörömmel nézett kettőnkre:

— Jellemző ez alak egyéniségére, hogy szorulván a kapca, ahelyett, hogy végső esetben elvágódnék dicsőn, liberális húrokat penget e szellemi bőrcserző s másról kilépett a Szkythák táborából. Ugyanakhor pedig a legbefolyásosabb izraeliták barátsága után futkos. Hát karakter ez?

Meglepett, amit hallottunk, mert Tauszig tata nyöszörgő pálfordulása jónidőre zavarba-ejthette a szkythákat, miután köztudomású volt, hogy — anyagiakban — tetemes összegek erejéig szanálgatta őket esetről-esetre.

Katinka vacsorához kezdett teríteni aközben s meginvitálta az öreget is, aki helyeselve bólintott, hogy örömmel marad. Asztalnál ültünk már, amikor végül látogatása voltaképpen tárgyára tért át az öreg. Merően nézett a szemembe:

— Nem is emiitettem még, Lacikám, minő szándéktól ösztökélve jöttem hozzátok ezúttal. Szokásom szerint nyílt és rövid leszek. Meg nem másítható tervem, hogy a nemesért lelkesülő helybeli műkedvelőkből megalakítom városunk Keresztrejtvényfej tőinek Társaskörét, ami ellen, úgy hiszem, egyetlen gondolkodó embernek sem lehet komoly ellenvetése. A keresztrejtvényfeladatok megoldása tudvalevően nem röpke szórakozás csupán, hanem — minit nem-egyszer kifejtettem már — tágultabb régiókba emeli a lelket s azonfelül csillapító hatással van idegrendszerünkre ..

Katinkára néztem, aki nem mert reámpillantani.

Mintha megijedt volna, hogy előzetes tudomásom nélkül tárgyalt valakivel. Megnyugtattam:

— Ha kedve van hozzá, a legnagyobb öröömöm lesz benne...

Hálás pillantást vetett felém. Az ősz matador megjegyezte:

— Mindig tudtam, hogy okos ember vagy!

Tizenegy óra körül járt, amikor búcsút vett tőlünk. S egyszerre kongó csönd támadt a házban. Mindketten egyre gondoltunk: hol fogok aludni ma?

Katinka rakkosgatott még egyet-mást, én óvatosan a dolgozószobámba nyitottam be. Nem volt megvetve a heverőm.

Amire visszamentem volna az ebédlőbe, Katinka félíg levetkezve állt a szoba közepén. Aztán odajött elém, lehorgasztott fejjel és szomorúan kezdte:

— Egy kérésem lenne magához, kedves uram...

— Parancsoljon!

— Ne hagyjon magamra... Aludjék maga is a hálóban...

Alig bírtam visszatartani ujjongásomat. Dobogó szívvel hajoltam le hozzá:

— Akarja?

— Szeretné... — s végleg lecsuklott a feje.

Abban a pillanatban ölembé kaptam! föl s nem álltam meg vele, csak a hálószobában. Ott letettem az ágyára... A karjaimban maradt...

Vagy tíz napra megnyugodtunk mindenketten.

Ez alatt a tíz nap alatt újra megszűnt a számunkra minden. Kettőnkön kívül nem láttunk senkit a világ ból. Kéz-a-kézben andalogsztunk valamelyik utcáskában, mialatt a pusztta felől tavaszi szagokat hozott a fáradt szelecske. Elkószáltunk a Kisfaludy-utcában

avagy a Klapka-utcán mentünk végig és nem szóltunk egymáshoz egy szót. Mert, így tavasz ébredése előtt, különös hangulatai voltak ennek a két utcának. Elkószáltunk a Kuruc-térig s megálltunk a Csongrádi ut elején, mely már a külső részeken nyúlt ki. Itt bolyongtunk el legszívesebben, ahol régi házak lapultak meg az enyészeti csöndben s negyedóráig is elálltunk egy-egy százéves kapunál. Szerettük mindenketen a város amaz utcáit, amelyek szélesen terpedtek el a már nyomukveszett városkapukon tul s végük a pusztaság előtt torpant meg váratlanul... És ha viszszafordultunk olyankor, a hátunkból harsanva tornyosodtak föl a templomok, középületek, új paloták csúcsai, amint szárnyalva hirdették a város előrerohanását egy csodálatos jövő felé.

Híres város Kecskemét város!

Szédületes múltja, melyben hangyamunka s szorgos állattenyésztés örökösi kardforgatással keveredik, az idők kezdetében hanyatlak el. De kiállta népek és nemzetek dulásait Ázsia felől, verekedett kánok és szultánok hadaival, túlélte kurucok és labancok járássát s halhatatlan erénye marad, hogy egyetlen légezetre meg nem szűnt magyarnak vallani magát. Mikor egy szomorú és elnyomott korban egy dugdosott tárogatót fűjt meg itten valaki, asszonyok, leányok kaptak sodrófára, seprűre s verték ki maguk közül a császári lancknechtekét. Népe dolgozik és gyűjt s tündérkerteket varázsol a néhai buckák sivatagjába, urai pedig a népből emelkedvén ki, könyörülettel szoktak lehajolni a szegénységhez. Itt búrsult és tépte magát egykor a város nevezetes főügyésze, aki egy bánról szerzett darabot és soha királyi alakjait nem látta föltámadni színpadon. Úr-barátai voltak az egyedüliek, akik megérezvén halálos szomorúságát, üveg homoki

borocskánál csillapítani szerették volna árva keserűségében. De nem ment, sehogy sem ment, mivelhogy egy nemzet keserűsége lázadozott a főügyész úr háborgó mellében... Hallgatag itt minden s az igyekezeten és szorgalmon tul százados csend ül a város és a puszta fölött. Mintha dalaik sem lennének, mintha viharos emberöltök forgatagaiban minden daloskedv kihalt volna az emberekből, vagy mintha nem érnének reá csak egyszer is elkurjantani magukat. Ám a város mindig a legelsők élén cselekedett és adott, valahányszor sorsdöntő napokkal ment szembe a nemzet. Ma is épít mindenfelé s vonatok zakatlása veri már föl a puszta siri álmát. Mert olyan urak ülnek a város házában, akik a népre gondolnak és törik magukat érte. Szíve van a városnak: könyörülettel fogadta falai közé menekülésben meghajszolt, földönfutókká züllesztett véreit s egyre szükülnek a város birtokai, miután a nemes előljáróság két kézzel oszt földet olyan városfiai között, akik vitézi tényeikkel s megbecsült életükkel bizonyoságot tettek róla, hogy érdemes polgárok. Templaiban más-más hitű papok prédkálnak, de valamennyien egy közös Istenhez szoktak imádkozni, aki kihozott minket Ázsiából. A városbíró ma is nagy elődei nyomdokain jár, a kulturtanácsnok a tudás fáklyáit gyújtogatja s a főügyész úr sok napot és éjszakát veszkődik át, hogy lendítsen valamit a legszegényebbek riasztó sorsán... Akadnak azért vigabb óráik is és olyankor összecseng két-három pohár, mialatt a múlt dicsőségén és tengernyi gyászán merengenek el... Derék város Kecskemét, messze előtte-jár minden más városoknak!

Elmúlt aztán vagy tíz nap, mióta először bujtunk össze megint Katinkával. Újból nem vettük észre az idő moulását, pedig nekem indulnom kellett rövidé-

sen, mert úgy volt, hogy néhány napon belül megkezdődnek a tavaszi munkák. Katinka többször kért, hogy legalább egyidőre velem jön ő is: nem akar magában maradni. Legfeljebb csizmát húz s úgy fog felöltözni, hogy ne legyen kényelmetlen nekem sem. Beleegyeztettem. Ugyanakkor levélben értesített az apóssom, hogy pontot tett kétkötetes müve legvégére s már kapott is megfelelő ajánlatot két fővárosi nyomdától. Arra kértem, hogy mivel ő meguntatás már életét a szumirok társaságában, egy hónapon belül külföldre megyén ki »némi fejszellőztetés végett«, magávalviszi persze az asszonyt is és ha az alatt a hétnyolc hétnél alatt, amig ők odalesznek, a nyomda befejezné a szedést, a korrekturna-iveket tegyem el gondosan, mivel az én címemre fog majd irányítatni minden. A szedés korrigálásához úgysem értenék: fölöttebb szövevényes dolog lévén az tudvalevően... »Egyebekben külön is üzenek még az anyátokkal, aki legközelebb benéz hozzátok...«

Az anyós csakugyan betoppant egy ebéd után, mikor éppen a legbékesebb hangulatban beszélgettünk a dolgozószobámban. Belépett s mielőtt üdvözölhetnénk volna s megmondhattam volna neki, hogy életünk nagyon-nagyon zavartalan, megállt az ajtóban s rákiáltott a leányára:

— Te semmiházi, mit veszekszel minden az uradal? Ezt csináltam én valaha az apáddal?

Katinka felállt és sáppadt lett nagyon. Orrcimpái megremegtek, szája felvonaglott s két kezével egyszerre odakapott a melléhez, mintha elfült volna. Felémfordult aztán, végigsújtott a szemével s annyit kérdezte jéghideg arccal, elváltozott hangon:

— Hát maga... maga árulkodik reám?

Kiment a szobából.

XII.

Olyan napok következtek megint, amelyeket már-már képtelen voltam elviselni.

Hiszen szolt hozzám, ha kérdeztem, de magától nem közeledett felém. S a válasza is annyi volt minden alkalommal: »igen« — »nem«... Csak a szemrehányó arcát ne kellett volna látnom!

S mindez azért, mert, szerinte, árulkodtam reá az anyjának.

Valami két hétfőtől el ilyenformán: egy-két napon belül mennem kellett a pusztára szélén elfekvő tanyákra. Úgy volt, hogy egy hétfőtől a Szikrába megyek át s azontúl ottmaradok jónidéig. Már csak azért is, mert a Szikrához közelébb-esset nagyobbik tanyánk s apósom ezúttal csakugyan beváltotta régi fenyegetőzését: pakoltatni kezdett a feleségével, hogy meg sem állnak Salzburgig. Nagy müve többkilós kéziratát akkor már benyújtotta az egyik budapesti nyomdának.

Katinkát nem akartam egyedül hagyni vissza a házban. Mert tavaszodott már s ilyenkor nincs menyecske, aki itt-ott meg ne fordulna a korzón, a korzón sok a fiatalembert s ilyen időtájt olyan különös illatú levegő leng a városnak a pusztá felöl. Magunk sem vesszük észre, mikor vesztjük el magunkat. Hát még ha bizonytalan időre van oda a férjünk!

Az indulás-előtti napon azt mondta neki:

— Csomagoltasson, lelkem. De mindenketőnknek.

— Én is megyek? — kérdezte felcsillanó kíváncsisággal.

— Jön. Nem hagyom vissza. Azért a feleségem. Változatlan, hideg arccal felelt:

— Jó. Én is így akartam.

Később megkérdezte, mennyi ideig leszünk távol, míg a Szikráig jutunk el? Délután élémlépett megint:

— Hogy fogunk aludni?

Mert a pusztai tanyán nem volt lakásunk s ha magam tartózkodtam odakint, a gazdánk tisztaszobájában húzódtam még. A tisztaszobában pedig egy ágy volt mindössze s ezt Katinka is tudta. Ezért jött most elém.

— Majd másik ágyat is vitetünk be a szobába,

— nyugtattam meg.

Ennyi volt rá a megjegyzése:

— Nekem mindegy.

Mert az óta a két hét óta, hogy árulkodónak nevezett, sehogysem voltunk megint. Lefekvés után, ha közeledni próbáltam hozzá és megöltem, engedte magát, de nincs a világnak az a kincse, amelyért visszaölelt volna. Először nem törődtem néma tüntetésével, fokonkint azonban kezdtem felbőszülni ellene. Annál hidegebb maradt. Erre nem nyúltam hozzá többet. Csakazértis: a szentnek sem hagyott föl a konokságával!

De egy éjszakán megrettentem. Háttal fekve egymásnak, nem tudtunk elaludni, amikor felsóhajtott. Alig-alig hallhatón:

— Jobb volt... az anyámnál...

Lehet, hogy akaratlanul volt ez az elszólása; lehet, hogy megbosszantásomra tette csak. Nem tudom. De

amit akart, elérte vele: majdnem hajnalig hánykolódtam álmatlanságban.

Abban reménykedtem, hogy odakint megint csak megtaláljuk egymást.

Indulás reggelén felhúzta kis csizmáit, mert odakint sok latyakra lehetett kilátás. Kurta bőrkabátban jött, mivel láttá, hogy én is a bőrkabátomat készítem elő. Es noha figyelmeztettem idejében, hogy csak a múlthatatlanul szükséges dolgokat hozza ki magával, a sok motyója megtömte az egész könnyükocsit. Csak az első-ülés maradt szabadon, oda aztán fölsegítettem, magam mellé. Senkit nem vittünk magunkkal: személyesen hajtottam.

Elindultunk a puszta irányának.

Negyedóra műlva kívül voltunk már a legszélső házakon, de ezúttal nem lehetett repülni a homokos utón. Mert sár lett a homokból, elég nehezen húzott a két ló.

Katinka egyszercsak karomba fűzte a karját és noha a kéthetes nehezelésből mindig maradt még benne némi adag, kötődve érintett meg a könyökével:

—Beszéljék mán, nagyságos úr!

—Na, csakhogy végre! — törtem ki illendő mél-tatlankodással.

—Vagyis még magának áll feljebb! — s elhúzta a száját. — Szép kis férj!

Fölnevettem:

— Nem bánom. Hát beszéljünk talán a tavasz szépségeiről. Jó lesz?

Megint azzal a dacskodással vágta föl a fejét, amelyért ma szeretném a szívemre ölelni. Hiszen ha lehetne!

Hanem akkor tavasz lengett már köröskörül!

Fiatal felhők ballagtak Erdély irányának, mert gyenge nyugati szél duruzsolt. Itt-ott vadvizek fakadtak föl s a nap melegített, de messzi délről még. Oldalt, a halvány rétség utolsó szélénben, a tocsogónál, egy gólya lépkedett komikus bologatással, mialatt távol vándormadarak hadai menekültek északibb tájaknak. Itt-ott szekér jött velünk szembe s messziről köszönt a gazda és jókedvűen. Mert akit csak láttunk ezen a napon, mindenki mosolygott a tavaszi délelőttben. Itt-ott szót váltottunk egymással s olykor lopva pillantottam a feleség arcába. Észrevehette erőlkodésemet, mert csak azért sem mosolygott vissza. Sőt ha csak tehette, oldalnézett.

Három napig maradtunk a puszta szélén meg-húzódó tanyánkon s összemelegedtünk újból. Sőt meglepő változást figyeltem meg Katinkánál már a második napon. Tudniillik félpillanatra nem tágított mellőlem. Velemvolt a tanyán, az istállókban, el nem hagyott, mikor a gazdaságban tettem körutat s ha gyalog kellett csúszkálni a sárban, arra is vállalkozott, legfeljebb a csizmáiról kellett aztán negyedóráig tisztogatnom a sarat. Egy ilyen alkalommal lehajolt hozzám hirtelen s megcsókolta a homlokomat:

— Látja, így szeretem. Erről eszembejut, hogy volt idő, amikor mint hordárom szolgált ki.

(Első találkozásunkra célzott, amikor utazótáskájával lihegtettem utána a nyugati pályaudvaron.)

Fölnéztem rá, miközben a csizmáját tisztogattam a gazda lakása előtt, egy óriás szil alatt:

— Boldog lennék, ha mégegyszer ugyanúgy cipelhetném a poggyászat!

— Hát nem bánom, — s kezét a fejemre tette.
— Ezennel kinevezem udvari-hordárommá. Jó lesz?

S bágyadt csengéssel kacagott.

A régi pajtásom lett újra. A gazda felesége készített vacsorát s utána — jól betakarózva — sokáig üldögéltünk a tornáckán, a csillagos ég alatt. Hozzámsimult, a csillagokat magyarázgattam neki s egy-szercsak ölembebukott a feje. Elaludt.

Úgy vittem be a karjaimban, vetkeztettem le és fektettem az ágyba.

Nyolcadnapra nagy zajjal érkeztünk meg a Szikrába. Legelsőnek az öreg jött elénk, sok meghatottság közt:

— No Lacikám, elvégeztem immár művem nyomdai revíziót ját is és egy hónapon belül, ha élünk addig, kirepülök a könyvpiakra. Képzelem, mint köszörülik ellenem a kést összes állítólagos tudósaink! Ha nem csalódom, márpedig nem igen szoktam, ezúttal végleg szétrúgok köztük!

Csak e rövid bevezetés után üdvözölt kettőnket. Az idegen hangra kijött az anyós is és tárt karokkal sietett a leánya elé:

— Isten hozott, gyerekek! Hogy vagytok? Nem kaptatok össze megint?

Katinka hallgatott s én sem igyekeztem túlságosan a cáfoltattal. A mama azonban aligha vehette ezt észre, mert éppen nagy munkában fött a feje:

— A legjobbkor vagytok itt, gyerekek, mert kézülődünk. Apátok ugyanis, a világ legfigyelmesebb férje, magávalvisz külörszágokba. Addig a két hónapig ti idekint maradtok legalább.

Összenéztünk Katinkával, ő szolt előbb:

— Jó lesz?

— Hát maga is úgy akarja, — mondtam szolgálatkészen.

— Szeretném, — s elfült a szava. Abban re-

ménykedett talán, hogy mégegyszer újra fogjuk élni első emlékeinket.

Úgy is volt!

Néhány nap múlva a városig kísértük el az öregeket. Apósom különösen lelkemre kötötte, hogyha két kötetéről ismertetések jelennének meg időközben, — akár tárgyilagos hangúak, akár agresszív jelleküek, — tegyem félre valamennyit gondosan. Nem lehetetlen ugyanis, hogy két hónapnál tovább is odalesznek s utjok minden fázisáról pontosan fognak értesíteni majd. A búcsúzkodás érzékeny jelenetek között ment végbe. A mama még a távozó vonat ablakából is visszakiáltott:

— Vigyázzatok egymásra!

Beszöltünk még városi házunkba, hogy két hónapig is kiintmaradunk esetleg s délután a Szikrába mentünk ki a kisvasuton. Mintha most kezdtük volna csak komoly házaséletünk első szabadságát, mert az öregeket nem éreztük a közelünkben. Katinkára alig ismertem többet féktelen ujjongásai közt: a szakácsnéرا bízott minden a legszélsőségesebb teljhatalommal s őmaga nem tágított mellőlem. Melegedtek a napok, az ég megfoghatatlan fényekben villódzott s a kis feleség szinte megállás nélkül csizmát volt kénytelen viselni. Velem járt a mezőkön, kettesben csattangoltunk a Tisza holtágainak zegzugosaiban s e bolyongásaink közben kétszer is átmentünk a folyó egy holt-szigetére, ahol zengőkoronás faóriások alatt lapult meg az ősz halász kalyibája. Az öreg ember csodálatos eseteket tudott mesélni egy elmerült világból, amikor — tavaszidőben és késő ősszel — tenger öntötte el a tájat: akkor volt víg élete halásznak, pákásznak... A kunyhó hátából, a rengő koronájú fák alól el lehetett látni a távolabb mendegőlő folyó túlpartjára,

ahol gulya kolompolt és csengett a tükröző napfényben s mögötte falu emelkedett egy dombon álló sugártorony körül. Régi-régi dolgokon tűnődözhettet a vén halász, mert arról kezdett beszélni váratlanul, hogy az elődök szájhagyományai után itt kell feküdnie valahol Attila királynak... Nem lehetetlen, hogy éppen az alattuk merengő holtágban hallgatózik, melynek vize palasztürkén csillámlott fel, ami a holtak színe s a holtág partján egy félig-eldült csónak korhadozott...

Nyomott csend ült a táj felett.

Elkószáltunk beljebb is, a Szikra legvadregényesebb részeiben, a minden árnyékba-borító dücskös tölgyek és nyárfák sűrűjének világában, ahol minél-tovább merész kedik az ember, annál aggasztóbbah lépnek föl a tocsogók és ingovány-maradványok. Itt már tavasz végével minden összevissza-fonnak a kúszónövények s még kánikulában is hűvös van. Egy-szer egy töltés tetején álltunk meg, ahonnét vég-hetetlen tisztás nyúlt ki a tiszántúli mezőségek felé, a tisztáson csak itt-ott terpedt egy zúgó tölgy. Alltunk ott a délről közeledő nap lángja alatt, Katinka szeme fölé emelte a kezét ernyőnek s felsöhajtott:

— De jó élni!

Ezekben a csodafényű napokban senki-idegen nem zavart meg a házban, aminek oka lehetett az is, hogy sokan tudtak az öregek külföldi útjáról, azt azonban kevésben sejtették csak, hogy a Szikfába szöktünk ki ketten. Éppenazért komoly meglepetés volt, amikor egy ebéd előtt Madár Gusztáv keresztrejtvény -feriómén loholt be nagy sebbel az udvarra. Úgy látszott, mintha a Tisza felől trappolt volna be kurta-lábaival. Már messziről kiabált, össze visza-hadonászva:

— Gyerekek, tele vagyok szenzációval! Tauszig Izor volt barátom, ez az álnok, aki nem- győzte fejemhez

verní minden találkozásunk alkalmával az elvi szempontok szilárdságának és a férfiasságnak kizárolagos összefüggését, buzogánytartói méltóságáról lemondott a Szkythák Táborában s visszapártolt a zsidókhöz.

— Lehetetlen! — kiáltottunk fel mindenketten.

Madár Gusztáv nyugalmazott matézis-professzor őrjöngő kárörömmel állt meg előtünk s fogott kezet vélünk:

— Nem lehetetlen, miután immár az izraeliták sorai közül emel súlyos kifogásokat a kereszteny kurzus egynémely kinövései ellen...

— Hogy történt? — sürgettem kíváncsian.

Gusztáv bácsi kifejtette ekkor, hogy miután Tau ssig tata prepotens antiszemitizmusa felbőszítette a jobbérzésü keresztenyeket is, a városi zsidók elitje végül is komoly tettekre szánta rá magát s hogy, högynem! — elcsípték a tatának egy zsiros váltóját s ennél fogva kapták meg a »frakkja farkánál«.

— De minek sokat beszélni? — kiáltott fel nagy elégtéssel az ősz matador. — A ti drága Izor bácsitok azóta fölvette Mózes hitét s ezidőszerint a szkythák ellen agitál. A zsidók részéről ez volt a megkegyelmezés ára... Abszolút karakterkülönbség!

Hát ez bizony szenzáció volt, noha Izor bácsit azelőtt sem vette senki valami tragikusan.

Székkel kínáltuk az igazán ritka vendéget s Kati kinkijelentette nyomban, hogy ma nálunk marad ebédre.

— Az bizony okos gondolat, kishúgom, — kiáltott föl szenvédélyesen az öreg, — mert őszintén szólva olyan éhes vagyok, hogy meg tudnám enni a vasat! Ennek azonban nevezetes előzményei vannak, gyerekek... Hej, de megjártam Tiszaugon!

Katinka sebtiben kiadta az ebédre vonatkozó rendelkezést s akkor visszasietett a konyhaból, mert Ő is hallani akarta Guszti bácsit.

Az őszülő bajnok nekifogott.

Némi meglepetésünkre kiderült, hogy Madár Gusztáv nyugalmazott tanár úr, családunk régi barátja, telek után nézett, mivelhogy szándékában van házat építeni. Mert Isten segítségével, meg a saját speciális talentumával sikerült immár annyi összeget összehoznia a különböző nemzetközi keresztrejtvény-mérkőzések nagydíjaiból, hogy élemedett korára — minden valósínűség szerint — a sajátjában lakhatik majd. És pedig rövid időn belül. Nos, az öreg Ugon nézte ki magának a házhelyet, meg is tekintette a mai napon s megegyezvén a jelenlegi tulajdonossal, elindult a község egyetlen vendégfogadójába, hogy némi tizórát rendeljen ott, miután reggel óta meg talált éhezni. A fogadó a Bagi uramé... Hej, hogy megjárta a neves bajnok Bagi urammal!

Itt pillanatra megállt az előadásban Madár Gusztáv nyugalmazott professzor úr, túrt vagy kettőt gyérülő hajában s akkor nekifohászkodott:

— Soha még egy olyan öntelt embert!

Az önteltség arra vonatkozott, hogy mikor a fogadóba lépett volna be Madár tanár úr, Bagi uram szintén a tizórait vételezte be, paprikás szalonnanak képében. A tanár úr köszönt, helyet foglalt az egyik asztalnál és — mint szokás — odaszólta Bagi uramnak: »Kérek valami ennivalót!« Bagi uram verhetetlen flegma között szólt vissza: »Tessék várni, most én eszek!« Gusztáv bácsi megütődött: »Hogy-hogy?« Bagi uram már is felelt: »Hát úgy, hogy először én eszek, azután a vendég, ha marad!« Gusztáv bácsi meglepődött e szokatlan fogadónon, de mivel éhes volt,

türelmesen ült tovább. Mit tehetett volna egyebet? Ült pontosan tizenegy óráig, de hiába. Bagi uram ugyanis mind bevételezte a szalonnát, de a kenyeres is és miután rávereggett gömbhasára s két ujját végighúzta a csüngő csókaszárnymbajuszán, elégedett hangon jelentette be a tanárnak:

— Sajnáлом, mind megettem. De beláthatja uraságod, hogy nem maradhatok éhen.

Madár Gusztáv többszörös nemzetközi rekorder fogta erre a kalapját s ingerülten, tehát köszönés nélkül távozott. Odakint aztán tombolni kezdett hazája bőszítő vendégfogadói állapotainak miatta. Hidason jött át a Tiszán, onnét gyalogszerrel sietett hozzánk, ordas-éhségtől kínoztatva: *

— De most már igazán adjatok valami harapnivalót, gyerekek, mert muzsikálnak a hasamban! Katinka felállt:

— Azonnal találtatok, Guszti bácsi!

Vége körül jártunk már az ebédnek s még mindig a tanár uf komikus kalandján mulattunk. Bagi uramat híréből ismertük mi is. Valóban úgy volt: a vendéget hagyta legutoljára minden alkalommal, mert megvetette a kiszolgálást. Dehát tehette is: úr volt valamennyi őse. Am egy sem olyan fenecketlen-nagy úr, mint Bagi uram!

Katinka még később is fel-felkuncogott az ugi fogadós határtalan fölényességén.

Ebéd után, szóbeszéd közben, azt mondta egyszer az öreg:

— Én úgy találom, Katinka húgom, hogy maguknak igazság szerint előnyösebb lenne idekint lakni. Itt jobb a kedvük.

— Az öregekkel? — néztem rá fanyarul.

— Miért ne? — kérdezte a bajnok.

Itt már Katinka is felsöhajtott:

— Nekem is többször volt eszember, hogy együvé költözhetnénk. Visszavágym a mamához.

Gusztáv bácsi később arra a társaskörre tért ki, melyet a városi keresztrejtvényfejtők voltak megalakítandók s megkérdezte Katinkát, nem vállalná-e a jegyzői tisztet? A kis feleség ezúttal megfeledkezett arról a derék szokásáról, hogy addig minden hasonló esetben a férje engedélyét kérte ki előzően s egyszerűen rábólintott:

— Jó lesz.

Már ez is fölingerelt, pedig akkor már forrni kezdtem előbbi kijelentései miatt is, hogy visszakívánkozik az anyához. Ez annyit jelentett másszóval, hogy jobb élete volt régen, mint mellettem van. A tanár úr estefelé fölcíhelődött azzal, hogy sietnie kell, mert most már szeretné sürgősen tető alá húzni a társaskört, előbb azonban a tisztikart akarná megszervezni. Önmagát tiszteletbeli-elnöknek nézte ki természetesen.

Alig ment el az öregúr, előhozakadtam vele, ami a mai napon felgyűlt bennem. Mikor megtudta, mi kifogásom van a viselkedése ellen, felállt és sértődötten csattant vissza:

— Hát igenis, sohasem tagadom meg az anyámat!

— Nem arról van szó! — kiáltottam reá. — Maga sokszor tüntetően megsért engemet!

Lett ebből, ami még nem volt aztán! Egyszer csak láttam, hogy Katinka leesik a heverőre s keszkenőjébe temeti az arcát. Azért sem mentem hozzá, hogy megengeszteljem!

Sajnos, akkor még sejtésszerűen élt bennem csak, amit ma már tudok: hogy végzetes bajok vannak a mai fiatalok házasságaival. Ők-maguk nem is igen tehetnek róla, mert az okok, amelyek miatt boldog-

talánok és szenvednek, rajtuk kívül állók. Az utolsó tíz esztendő egy egész világot borított föl. Kezdődött a háborúval, amikor férjek feleségeiktől, vőlegények menyasszonyaiktól szakadtak el esztendőkre s a párok kölcsönösen kezdtek megfeledkezni magukról. Jöttek aztán nagyobb forgatagok. Vége volt a háborúnak, elmultak a forradalmak s régi erkölceinknek hihetetlenül nem volt többet. mindenki ijedezte, röpködő szempillákkal nézegették körül a világban s attól fogva egymást érték a legszerencsétlenebb páros-eletek... Ma már tudom, hogy a háború egész addigi világunkat süllyeszítette el bennünk, de az új világ még nem érkezett el. A mai forrongásban mindenki elveszti önmagát, fuldokolva futkos pénz után s félesztendős fiatal házasok avagy öregek, akik három évtizedet éltek le egymás megértésében, máról-holnapra szétszakadtak, miután új útjaik is elválnak egymástól. De nem is ez a baj itten! Ebben a kialakulni kezdő új világban, egy erkölcselen kultúra romjain, még az olyan fiatalok is szétszakadnak előbb-utóbb, mint amilyenek voltunk mi. A mai éjszakán elmondhatom, hogy boldogok voltunk, szerettük egymást remegve, a mód is megvolt hozzá, hogy zavartalanul élhessünk egymásnak s a kis feleség mégis visszavágott az anyjához. Nem találta helyét az új fészekben. Igen szerencsétlen a mai ifjúság, amely elszakadt a szülők tradíciótól s tájékozatlanságában sejtelme nincsen, mit is akarna voltaképpen? S a legvagasztalanabb, hogy egyre több és több fészek borul föl...

Akkor még nem tudtam mindez így, legfeljebb ha a tudatom alatt lappangott.

Persze nem engedtem Katinkának, sőt négy nap múlva újból összeszólalkoztunk. Ezúttal már végzetesen.

Nem is emlékszem, mint jöhettet olyan visszavonhatatlanul. Még mindig nem beszélünk, de a magtár kulcsára lett volna szükségem s nem találtam. Kerestem már egy órája, ő az ablaknál varrogatott valamit lehajtott fejjel. Kénytelen voltam megszólítani:

—Nem látha a magtárkulcsot?

—De igen, — szolt kelletlenül. — Nálam van.

Minthá mellbesújtottak volna. Nem először gyankodtam már, hogy ellenőriz a feleségem. Abban a pillanatban felvillant bennem a leglealázóbb gondolat: hogy nem bízik meg bennem. Talán a szülei titkos utasítása is lehetett. S abban a pillanatban elkeseredve kiáltottam reá:

— Hogy meri eldugni előlem a kulcsot?

Abban a pillanatban felállt és soha nem felejtem el azt a tekintetet, amellyel akkor nézett reám. Kari-kára nyílt a szeme s úgy mondta, hogy illett minden megértenem:

— Jogom van hozzá... minden az enyém!

Minthá egy világ borult volna föl bennem. Nem voltam indulatos többet. Nyugodtan, hogy föl ne ordítsak, annyit mondtam neki:

— Jó. Akkor nekem nincs itt több keresnivalóm.

Állt és nézett reám. Hirtelen mintha megrebbent volna a szempilléja. Lehet persze, hogy képződtem csak.

Hogy mit hányódtam azóta, Teremtőm-Uram, mióta elhagytam a feleségetem!

Mert még aznap elutaztam. Nem lehetett; maradnom.

Ha visszagondolok erre az utolsó nagy jelenetre, élesen hallom most is, mikor a kölcsönös kiabálásban odavágta nekem: »gyűlölöm!« S két tenyerét ökölbe-

fogva szorította oda a halántékához, mintha attól félt volna, hogy valami ér meg talál pattanni a fejében.

Még abban az órában csomagolni kezdtem. Nem akadt túlsok dolgom, mert csak azt vittem magammal, ami valóban az enyém volt.

Kocsiba fogattam. Az indulás pillanatában még-egyszer és utoljára bementem hozzá. A heverőn ült, tenyerébe temetett arccal s csöndesen sírdogált.

Azt mondta neki:

— Figyeljen ide, kérem, mert fontos tudnivalókat akarok elsortolni, amelyekkel tisztában kell lennie, amíg hazá nem érnek az öregek...

Nem nézett föl. Sírdogált.

Akkor elmondtam röviden, mi tennivaló van a gazdaságban a tavaszi munkálatok idejére. Talán nem is hallotta. Ahogy készen lettem volna mondókámmal, így szóltam hozzá:

— Leghelyesebb lesz, ha maga nyújtja be a válóper. Belátom, hibás vagyok, mert kitartattam magamat. No, Isten vele!

Nem nézett föl s nem kiáltott utánam, hogy maradjak. Egyvégen sírdogált a heverőn.

Kiléptem az udvarra, szemembe nyomtam a kalapot s felugrottam a kocsi hátsó ülésébe.

Hosszú az út Nógrádvármegyéig, ráértem töprengeni minden, amit tettem. Mert ugyan hová indulhattam volna vissza, ha nem a húgom házába? De beláttam újra és újra, hogy nem vagyok hibás. Feleségem fejemhez vágta, hogy minden az övé. Én tehát csak tűrt alak lehettem mellette. Attól a pillanattól fogva, hogy kiléptem a szobájából, elvált feleségemnek tekintettem. Semmi nem kötött hozzá többé.

Később azonban tetemesen módosítottam ezen az álláspontomon.

Hugóm és sógorom kővéáltak szinte, amikor megtudták, miért toppantam közéjük. Miután elmondtam nekik, mi esett köztünk, feltűnően hallgattak. Ez annyit jelentett körülbelül, hogy elsősorban magamat hibáztatnak mindazért, ami bekövetkezett. Ám lehetőséges leheteti, hogy csak nem akartak felzaklatni még jobban.

Hetek és hónapok múltak el attól kezdve. Siket csöndbe süllyedt a nógrádi ház. Hugóm hallgatott, a sógorom sem szolt soha egyetlen szót.

Nem dolgoztam semmit A határban csatangoltam legtöbbnyire s a magam hiábavaló állapotán gyötördtem.

Az Alföldről levél nem jött, de még csak üzenet sem. Azóta régen hazá kellett érkezniök az öregeknek, de úgy látszott, engemet okolnak a leányukon esett csúfságért, ha annyira sem érdemesítettek, hogy legalább egy szemrehányó levelet küldtek volna utánam.

A nyáron mégis hallottam apósomról, az öreg szumlrcól. Azazhogy olvastam róla.

Valami három hónappal azután, hogy szakítottam Horváth Katinkával, végül is napvilágot látott két-kötetes műve, melyre annyi éjszakáját pazarolta el. A két kötettől tudvalevően azt várta az öreg, hogy új korszakot nyit meg a magyar tudományosságban. Hát nem egészen úgy lett! Ellenkezőleg: az Akadémia tagjai zárt csatarendben vonultak ki ellene, valamennyi kihullt-szakállú tudós más-más napilapot, szemlélt s egyéb folyóiratot foglalt le magának s vágták, csépelték, kaszabolták szegény öreget. A legenyhébb kifejezés, amellyel illették, a »jámbor műkedvelő« maradt.

Azokban a napokban sokszor gondoltam reá mély-séges részvettel. Egy napon aztán vaskos levél érkezett tőle sógorom címére: a levélben pontosan beszá-molt az öreg a szörnyű harc minden fázisáról, itt-ott nyílt célzást ejtett az ellene megindult aknamunka többrendbeli kulisszatitkaira s végül szenvédélyes stí-lusban csepülte le mégegyszer és utoljára Tudományos Akadémiánkat. Csak a levél végéből idézek néhány sort:

»Ami viszont e jeles kompánia tudományos felkészültségét illeti, nagyrabecsült barátom-öcsém, csupán annyit vagyok bátor konstatálni, hogy el-ijesztően tátongó koponyák s agyvelőnküliség jelenségevel állunk szemben. Dehát ők képviselvén a hivatalos tudományt: az észbontó nagyképűséget, én ezennel leteszek úttörő buvárlataimról s nekifekszem a gazdaságnak. Botor individuumok! De jól van ez így: akik ujat és merészet akartak nyújtani a nemzetnek, menjenek kondásnak! Ez Magyarország!«

Lázadó keserűség égett a levél minden sorában. Sajnáltam, igen sajnáltam szegény öreget s e pillanatban szerettem volna mellette lenni, hogy megvigasz-taljam riasztó elhagyatottságában, amikor szerteszét az volt róla a legenyhébb bírálat, hogy bogaras. Rosszulesett mégis, hogy rólam egyetlen szóval sem emlékezett meg a terjedelmes levélben. Igaz, hogy magukról sem írt semmit.

Ekkor már június vége volt s a vetések szünet-lenül hajladoztak. Sógorom aratáshoz készülődött, én pedig még egyre emésztem magamat: nem lehetett semmi hasznomat venni. Hiába tartottam elvált asz-szonynak a különélő feleséget, nem kezdett válópört.

De én mégugysem! Azt hiszem, ezen a nyáron mindenketten összeremegtünk egy válópör puszta gondolatára.

Aratni kezdtek aztán. A tarlón keresztbe rakták már a kévéket s én azzal gyötörtem magamat ismét, hol lehettem első elhibázott lépésemet a házasságban? Egy idő óta az a rögeszme nyugtalanított, hogy amikor külföldre mentek az öregek, nekünk is föl kellett volna kerekednünk s otthagya csapot-papot, neki-menni a világnak s örülni fiatal életünknek... Talán unatkozott szegény s azért vált egyre ingerültebbé.

A búzakeresztek felől éppen a sógor jött szembe. Ahogy találkoztunk, mintha eltalálta volna gondolatomat, mert így kezdte minden bevezetés nélkül:

— Mondanék én neked valamit, sógor! A házaséletben minden félnek sokszor és sokban le kell mondania magamagáról, mert engedékenység nélkül nincsen megértés. Magamról tudom. Sokszor ráhagyok valamit a feleségemre, noha ép az ellenkezőjét szerelemném s ő is nem-egyszer enged, bár ez csak ritkán szokott előfordulni. így megmarad a békesség s nem kell cél nélkül kóvályognom a világban.

Megállt, pipára gyújtott. Később annyit szólt:

— Sok minden tettél te rosszul, pajtás!

Megint elmúlt egy csomó idő s azalatt többször eltűnődtem a sógorom szavain, amelyekkel föltétlenül volt valami célja. Alighanem figyelmeztetni akart, hogy vissza kell térnem a feleségemhez. Utólag gyanakszom is, hogy Katinka titokban rendszeresen levelezett a húgommal. Csak ezzel magyarázható, hogy hétfőnappal ezelőtt, egy ebéd után, kishúgom benyitott a szobámba, mintha keresett volna valamit, aztán annyit mondott csöndesen:

— Katinka beteg...

Azzal kiment. Nem szóltam rá semmit.

De fokonkint annálinkább megzavarodtam s egyreinkább kezdett égetni a titkos bú: mit csinálhatnak most a Szikrában, ha ugyan téli szállásra be nem költöztek még a városba? Apósom, miután lehengerelték a szumirjait, valószínűen apátlába esett végleg, anyósom a szemrehányások özönét zúdíthatja magára, hogy anynyira megbízott bennem valamikor, Katinka pedig... Katinka fekszik-fekszik s a válópörből még mindig semmi. De mert hiába vár most is, joggal hihető, hogy mihelyt ki lábol műlékony betegségeből, első dolga lesz ügyvédhez menni.

Újabb napok mentek el. Rágódtam és emésztődtem. Tegnapelőtt éjszaka aztán különös álmom volt.

Azt álmodtam, hogy villogón kivilágított bálteremben mulattunk sokan. Éjfélutáni szünet volt éppen s Katinkát kerestem a tömegben, akit előbb mintha megbántot am volna valamivel. Álmomban is tisztán eszméltem, hogy néhány pillanattal, esetleg negyedóraval előbb fájda'mat okoztam neki. Kerestem hát, kerestem. A nagy bálteremből széles márványlepcsőzet vitt föl egy másik terembe, ez a lépcsőzet le volt takarva piros szőnyeggel s a szőnyegen széltében-hosszában, de kellemesen-ható elhelyezkedésben, fiatalasszonyok és leányok ültek s valamennyi aggodalmasan függesztette a szemét Katinkára, ki a legközepén ült. Állát a két öklére támasztotta s ahogy — öutána kutatva — fölpillantottam reá, láttam, hogy szüntelenül engemet néz. Bénult szívvel álltam meg szemközt vele, mert láttam, hogy a feleségemnek egyszercsak hullni kezdtek a könnyei. Peregtek-peregtek az arcán, de ahhoz nem volt ereje, hogy fölsírjon.

Fölriadtam az álomból. Reggeli hat óra volt.

Felöltöztem kapkodva s ahogy készen voltam, átszóltam a húgomnak, a harmadik szobába:

— Csomagolj be, lelkek! Elutazom.

Nem kérdezte, hová: úgyis sejtette. Másfélóra múlva elbúcsúztam tőlük. Tudták, hogy nagy útra megyek s ezért nem igen faggattak.

Budapesten táviratot adtam föl a kis feleségnek, hogy ma éjfél után kettőkor érkezem. Mivel pedig volt néhány szabad óram, Kőbányára mentem ki, hogy meglátogassam egy régi iskolatársamat. Ott ugrottam föl aztán ugyanerre a vonatra tizenegy óra után.

Itt föllállt rokonszenves útitársam. Öt perc múlva kettőnek kellett lennie éjfél után. Kinyújtózkodott:

— Nem tudom, mit csinálok öt perc múlva. Lehet, hogy kocsi sem vár az állomáson. Ebben az esetben visszafelé indulok a következő vonattal. Hogy mihez kezdjek akkor, fogalmam smes róla.

Hallgattam. A vonat lassítani kezdett. Útitársam egyetlen mozdulattal lelendítette súlyos utazótáskáját a fulke poggyásztartójáról. Elémállt s a kezét nyújtotta:

— Azt hiszem, uram, megérkeztem. Bocsásson meg, ha untatnám volna!

Akkor már én is szemközt álltam vele. Megszorítottam a kezét:

— Isten önnel, barátom!

Kifelé indult. Az ablak elé barna állomás csúszott föl. Megismertem. Az éjszakai lámpák gyenge fényénél látszott a fölírása is:

KECSKEMÉT

Ottmaradtam szorosan az ablak mellett.

XIII.

— Ott álltam az ablknál s kifelé néztem. Kíváncsi voltam, vár-e valaki leszállt útitársamra, akit (ha nem mondta is) titokban az a gondolat remegtetи, hogy valaki csak kijön eléje az állomásra. Föltéve, hogy a felesége idejében kapta meg a táviratot. Lehetséges volt, hogy így sem jöhett ki. Hiszen útitársam el-ejtette, hogy Katinka-asszony minden féltevés szerint beteg még.

Néhány lámpás viaskodott odakint az őszi sietet-tél. Alig akadt felszálló utas, a perron is meglehetősen elhagyottnak tetszett. Az óra kettőt mutatott éjfél után. Mindenki alszik ilyenkor.

Annyit láttam csak, hogy rokonszenves útitársam a vonat ablaka alatt hordárnak adja át a poggyászát. Aztán megindult a kijáratnak, tétova járással. Mint aki nem tudja, mihez is kezdjen most alapjában? Legjobb lenne visszafordulni mégis és elmenni a világba. Végelesen.

Dehát nem úgy lett!

Mert hirtelen arra rezzentem meg, hogy a perron egyik lámpása alól fiatal úriasszony indul meg az én barátom felé. Csinosan öltözött, karcsú teremtés volt s szép. Rövid bundácska volt rajta. Egyenesen az ura felé tartott.

Mert ő lehetett csak.

Ahogy szembetalálkoztak, megálltak egymás előtt.

Aztán az történt, hogy még egy lépést tett a fiatalasszony s akkor urához emelte a száját. A férj átkarolta, lehajolt hozzá s erős karjai közt elveszett; a menyecske. Később kibontakozott az asszonyka s megindultak ketten a kijáratnak. Úgy, hogy a férj jobbkarja a felesége derekán maradt.

Eltűntek. S nem láttam többé egyiküket sem.

Abban a pillanatban mosolyogni kezdtem. Mert hirtelen éles világosság gyúlt ki bennem. Rájöttem, hogy az én magános útitársam ármányos összeesküvésnek lett az áldozata és olyan csapdába esett most, amelyből nincsen menekülés többet.

Magános útitársammak ugyanis azt mondta a húga, hogy Katinka-asszony beteg. Most már tudtam, hogy semmi baja nem volt. Annyi történt minden, hogy a feleség titokban rendszeres levelezést folytatott férje húgával, a két angyali teremtés kitalálta aztán, hogy Katinka-asszony súlyos lázzal vivődik betegágyában, a másik asszony, »az egyetlen hugocskám« ezt egy szemrehányó tekintettel tudtul adta a bátyjának, amire az rövidesen csomagolt és vonatra ült. Soha még férjet be nem ugrattak ilyen rútol...

Szegény!

Talán negyedórát állt a személyvonat s a kalauzok sípoltak már, amikor egy különös ember szuszogott be a fülkébe. Benyitott s köszönt egy hangosat:

— Adjon az Isten búzát, békességet és bort!

— Adjonisten! — köszöntem vissza kíváncsian. Kántor-külseje volt új útitársammak. Molyoktól félig-kievett nagykabát, vakszemre csapott kamény és kopott pincs s csálé-bajusz a tajtékszínű orr alatt.

A vonat megdöccent. Öt perc múlva elhagytuk már a várost s mentünk-mentünk a sötét őszben.

Új útitársam, akit kántornak néztem, nagykabátja zsebébe nyúlt ekkor s literes üveget húzott elő. Félig lehetett még borral. Az üveget a kezében tartva bólogatott maga elé, aztán beszélni kezdett. Nem hozzám intézte a szót, hanem kizárában önmagát próbálta meggyőzni:

— A bor... Mi a bor?... Az élet itala, kedvünk hangoló ja s olyan nedű, amelytől optimistává válik a legkomiszabb ember is...

Húzott egyet az üvegből.

Letörölte kétfelől a bajuszát, cuppantott s bologatni kezdett magának. Majd folytatta a monológot:

— Szükség van-é a borra, kérdem én? Csakis! Mert az optimista ember rózsaszínűnek nézi a világot; Nos, máma ilyen hazafiakra van szükség mindenekfelett ... Csakis!

Megint húzott az üvegből. Egy darabig eldarvadózott s akkor fölvetette maga előtt a legégetőbb problémát:

— Miért is ízik úgy a bor?... Megmondom...

A sarokban ütem, a fülke mécsese alig pislákolt.

Egyszer kinéztem meg az ablakon: sötét volt odakint, sötét. Jobbkézről, de messzebb, kellett lennie valahol a nagy pusztának, mely olyan lehetett most, akár a túlvilág. Ugyan ki járna ilyenkor a Bugacon?

Katinka-asszonyra meg az urára gondoltam még-egyszerl. Ők ketten rég városi házukban lehettek azóta, az enyhe-melegű szobában.

Aztán sóhajtottam egyet.

Később — félpillanatra — kinéztem a folyosóra és akaratlanul is betaláltam kukkantani a szomszédos fülkébe. A fiatal pár összeborulva aludt. De még álmukban is mosolyogtak.

A vonat döcögött-döcögött a hideg őszben s óvatosan fúrta magát előre a sűrű sötétnben. Reméltem, hogy két órán belül én is megérkezem a tiszántúli városba, melynek állomásán bizonyára várni fog reám a barátom.

Mert Szentesre utaztam.

VÉGE.